

รายงานการวิจัย

โครงการศึกษาแนวทางการอนุรักษ์ ฟื้นฟู และพัฒนาพรรณพืชสมุนไพร
ป่าภูลังกาอย่างยั่งยืน

โดย นายสุบิน รักชาติ และคณะ

พฤษภาคม 2549

รายงานการวิจัย

โครงการศึกษาแนวทางการอนุรักษ์ ป่าไม้ และพัฒนาพรรณพืชสมุนไพร
ป่าภูแล้งคาอย่างยั่งยืน

โดย นายสุบิน รักชาติ และคณะ

พฤษภาคม 2549

สัญญาเลขที่ RDG47E0020

รายงานการวิจัย

โครงการศึกษาแนวทางการอนุรักษ์ ฟื้นฟู และพัฒนาพรรณพืชสมุนไพร
ป่าภูแล้งคาอย่างยั่งยืน

คณะผู้วิจัย

นายสุบิน รักชาติ
นายแรมเล็ก นิลนวล
นางสาวกุลธิดา พิมพ์า

สนับสนุนโดย สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)

คำนำ

โครงการศึกษาแนวทางการอนุรักษ์ ฟื้นฟู และพัฒนาพรรณพืชสมุนไพรป่าภูสิงห์อย่างยั่งยืน เป็นความพยายามเสริมสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการทรัพยากรพรรณพืชสมุนไพรที่มีอยู่บนเทือกเขาภูสิงห์ โดยเน้นการมีส่วนร่วมของชุมชน ซึ่งจะก่อให้เกิดผลดีต่อชุมชนรอบเทือกเขาภูสิงห์ในระยะยาว ทั้งการพัฒนาคุณภาพชีวิต วัฒนธรรม และสร้างความเข้มแข็งให้ชุมชน

การดำเนินงานวิจัยในครั้งนี้ แบ่งออกเป็นสามระยะ โดยในระยะแรกเป็นการทำความเข้าใจกับชุมชน และเก็บรวบรวมข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับประเด็นศึกษาวิจัย ระยะที่สองเป็นการรวบรวมพรรณพืชสมุนไพรที่มีอยู่ สำรวจระบบนิเวศในพื้นที่เทือกเขาภูสิงห์ และจัดฝึกอบรมถ่ายทอดความรู้เกี่ยวกับพืชสมุนไพร และระยะที่สามเป็นการศึกษาดูงาน และนำเสนอผลการศึกษา แต่ที่มวิจัยสามารถดำเนินโครงการวิจัยไปถึงแค่ระยะที่สองเท่านั้น จึงทำให้ไม่บรรลุวัตถุประสงค์ของโครงการตามที่ตั้งไว้

คณะผู้วิจัย ขอขอบคุณสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ที่เห็นคุณค่าให้ทุนอุดหนุนการดำเนินงานโครงการวิจัยในครั้งนี้

ขอบคุณคณะที่ปรึกษาทุกท่านที่ให้คำแนะนำอันทรงคุณค่ายิ่งตลอดเวลาในการดำเนินงานวิจัยร่วมกัน

สุดท้ายนี้ ขอขอบคุณทีมวิจัย และชาวบ้านทุกท่านสำหรับน้ำใจจริง ความเอื้ออาทร และความเสียสละทุ่มเททำงานวิจัยเพื่อสร้างสรรค์ชุมชนร่วมกัน

ความบกพร่องในครั้งนี้นี้คณะผู้วิจัยขอน้อมรับเพื่อเรียนรู้ และพัฒนาอย่างก้าวต่อไป

คณะผู้วิจัย

31 พฤษภาคม 2549

สารบัญ

	หน้า
คำนำ	
สารบัญ	
บทที่ 1 บทนำ	
ความเป็นมาของโครงการการวิจัย	1
คำถามการวิจัย	2
วัตถุประสงค์การวิจัย	2
พื้นที่ดำเนินการวิจัย	3
ระยะเวลาดำเนินการ	3
แนวทางการการวิจัย	3
วิธีดำเนินการศึกษาวิจัย	3
ผลที่คาดว่าจะได้รับ	4
บทที่ 2 กระบวนการดำเนินงานวิจัย	
ประชุมถอดบทเรียน และเตรียมความพร้อมการดำเนินงาน	6
ประชุมทำความเข้าใจกับชาวบ้าน 5 หมู่บ้าน (พื้นที่เป้าหมาย)	8
สำรวจ เก็บข้อมูลบริบทชุมชน 5 หมู่บ้านเป้าหมาย	9
ประชุมทีมวิจัย และคณะทำงานเพื่อวิเคราะห์ระบบชนบท และประเมิน	
สถานการณ์อดีต ปัจจุบัน อนาคต	9
ศึกษาวิเคราะห์ และสังเคราะห์ข้อมูลชุมชน	12
ประชุมนำเสนอผลการศึกษาชุมชน	13
ศึกษา และรวบรวมพรรณพืชสมุนไพรป่าภูลังกา	14
ประชุมทีมวิจัย เรียบเรียงข้อมูล	16
ประชุมเตรียมความพร้อมการอบรม	16
บทที่ 3 บริบทชุมชน และเอกสารที่เกี่ยวข้อง	
บริบทชุมชนบ้านหนองชน ตำบลหนองชน อำเภอนาทม จังหวัดนครพนม	30
บริบทชุมชนบ้านใหม่ชัยมงคล ตำบลหนองชน อำเภอนาทม จังหวัดนครพนม	27

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
บริบทชุมชนบ้านนาอ่าง ตำบลโพธิ์หมากแข้ง อำเภอเมืองหนองคาย	33
บริบทชุมชนชัยชนะ ตำบลหนองชน อำเภอรัตนวาปี จังหวัดนครพนม	38
บริบทชุมชนบ้านนาสาร ตำบลโพธิ์หมากแข้ง อำเภอเมืองหนองคาย	42
 บทที่ 4 ผลการศึกษาวิจัย	
บทวิเคราะห์ระดับเครือข่ายป่าภูลังกา	47
สมุนไพรที่ค้นพบในเทือกเขาภูลังกา	57
 บทที่ 5 บทสรุป	71
 บรรณานุกรม	72
ภาคผนวก	73

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาของโครงการวิจัย

สถานการณ์วิกฤตทางเศรษฐกิจในปี 2540 ได้ก่อให้เกิดผลดีในท่ามกลางวิกฤตดังกล่าวหลายประการด้วยกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งก่อให้เกิดความตื่นตัวทางด้านการแพทย์พื้นบ้าน หรือการแพทย์แผนไทยอย่างกว้างขวางทั้งในระดับภูมิภาค และระดับประเทศ อาทิเช่น การศึกษาค้นคว้า การฟื้นฟูและการแปรรูปพืชสมุนไพรสำหรับการบำบัดรักษาความเจ็บไข้เบื้องต้นในชุมชน

พื้นที่เครือข่ายองค์กรชาวบ้านป่าภูลังกา มีชุมชนสมาชิกครอบคลุมทั้งสิ้น 8 หมู่บ้าน 3 อำเภอ 2 จังหวัด คือ อำเภอบึงโขงหลง จังหวัดหนองคาย อำเภอบ้านแพง และอำเภอนาทม จังหวัดนครพนม ซึ่งเกาะเกี่ยวและกำเนิดตั้งแต่ปี 2535 เนื่องจากชุมชนในพื้นที่ดังกล่าวได้รับผลกระทบจากนโยบายรัฐในการอพยพย้ายผู้คน ที่อยู่อาศัยในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติออกจากพื้นที่ ภายใต้โครงการ คจก. องค์กรชาวบ้านในพื้นที่จึงมีการรณรงค์ เพื่อสร้างความร่วมมือกับเครือข่ายเกษตรกรรมที่ได้รับผล กระทบจากโครงการดังกล่าวในพื้นที่ภาคอีสานจนนำไปสู่ข้อยุติ และยกเลิกโครงการในที่สุด เมื่อวันที่ 3 กรกฎาคม 2535

หลังจากการยกเลิกโครงการดังกล่าว ชุมชนได้ร่วมกันวางแผนงานพัฒนาชุมชน และฟื้นฟูทรัพยากรป่าไม้ในพื้นที่โดยรอบป่าภูลังกา เช่น การจัดการพื้นที่เขตป่ากันชนออกจากพื้นที่ทำกินของชาวบ้าน การจัดทำแนวป้องกันไฟป่า การปลูกป่าฟื้นฟูพื้นที่ป่าเสื่อมโทรม และการพัฒนาอาชีพเกษตรกรรมทางเลือกที่เหมาะสมต่อสภาพแวดล้อมของท้องถิ่น โดยได้รับการสนับสนุนงานพัฒนาทั้งจากภาครัฐและองค์กรพัฒนาเอกชน

นอกจากกิจกรรมการพัฒนาชุมชน และฟื้นฟูทรัพยากรป่าไม้ในพื้นที่รอบป่าภูลังกา กิจกรรมที่เด่นอีกประการหนึ่งขององค์กรชาวบ้านป่าภูลังกา คือ การฟื้นฟูหมอยาพื้นบ้าน และภูมิปัญญาความรู้ด้านสมุนไพร ที่ผ่านมากลุ่มได้ทำกิจกรรมอยู่หลายกิจกรรม เช่น จัดตั้งกลุ่มหมอยาสมุนไพรภูลังกา ร่วมกับเครือข่ายสภาพหมอยาพื้นบ้านภาคอีสานจัดรณรงค์ สัมมนาแลกเปลี่ยนความรู้ และผลักดัน พ.ร.บ. สภาพหมอยาพื้นบ้านร่วมกับเครือข่ายทั่วประเทศ และโรงพยาบาลบึงโขงหลง จังหวัดหนองคาย ในการใช้สมุนไพรไปรักษาผู้ป่วยในโรงพยาบาลจนได้รับใบอนุญาตผู้ประกอบการโรคศิลป์ของกลุ่ม

พัฒนาการเพาะกล้าสมุนไพร และการแปรรูปยาโดยได้รับการสนับสนุนทุนจากภาคเอกชน แต่ ที่ผ่านมามีข้อจำกัดในความรู้การแปรรูป

กิจกรรมที่กล่าวมาข้างต้นเป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนากลุ่ม แต่อย่างไรก็ตามยังประสบปัญหา และข้อจำกัดในการพัฒนา โดยเฉพาะขาดการรวบรวมข้อมูลไว้อย่างเป็นระบบ ขาดการถอดบทเรียนในการดำเนินการที่ผ่านมา นอกจากนี้ยังขาดการสร้างนวัตกรรมใหม่ในการใช้ประโยชน์หรือค้นคว้าพัฒนาตัวยาที่มีลักษณะเด่นในป่าภูลังกา และที่สำคัญยังไม่มีกระบวนการสร้างให้มีการสืบทอดองค์ความรู้สู่คนรุ่นใหม่ หรือขยายผลในการอนุรักษ์และฟื้นฟูอย่างยั่งยืนของชุมชน ซึ่งปัจจุบันป่าภูลังกาได้ถูกกลุ่มบุคคลจากภายนอกเข้ามาศึกษาและมาเอาตัวยาสมุนไพรไปใช้แบบทำลาย มุ่งเน้นไปขายเชิงพาณิชย์ ทำให้ปริมาณสมุนไพรลดน้อยลงอย่างรวดเร็ว ในอนาคตถ้าชุมชนไม่มีการฟื้นฟูหรือการถ่ายทอดองค์ความรู้อย่างจริงจัง โอกาสสมุนไพรในพื้นที่รอบป่าภูลังกาจะสูญพันธุ์มีสูงมาก

ดังนั้น ในการศึกษาวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมของชุมชนในครั้งนี้ จึงจำเป็นต้องมีการศึกษาสภาพเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมของครัวเรือน และสมาชิกในชุมชน รวบรวมข้อมูลองค์ความรู้ และสำรวจชนิดพันธุ์ไม้สมุนไพรป่าภูลังกา รวมถึงศึกษาแนวทางการอนุรักษ์และฟื้นฟูอย่างเป็นระบบ เพื่อเป็นการพัฒนาองค์ความรู้ของชุมชน และการสืบทอดต่อลูกหลานต่อไปในอนาคต

คำถามการวิจัย

ชุมชนรอบพื้นที่ป่าภูลังกาจะมีแนวทางการอนุรักษ์ ฟื้นฟู และพัฒนาพรรณพืชสมุนไพรในพื้นที่ป่าภูลังกาได้อย่างไร

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาปัจจัย และวิวัฒนาการทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมของชุมชน ที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงการอนุรักษ์ และฟื้นฟูพรรณพืชสมุนไพรป่าภูลังกา
2. เพื่อศึกษารวบรวมพรรณพืชสมุนไพรในพื้นที่ป่าภูลังกา โดยการมีส่วนร่วมของชุมชน
3. เพื่อศึกษาแนวทางการอนุรักษ์ ฟื้นฟู และพัฒนาเทคนิควิธีการการจัดการทรัพยากรสมุนไพรธรรมชาติป่าภูลังกาอย่างยั่งยืน

พื้นที่ดำเนินการศึกษาวิจัย

พื้นที่ดำเนินการศึกษาวิจัยประกอบด้วย 5 หมู่บ้าน คือ

1. บ้านนาอ่าง ตำบลโพธิ์มากแข้ง อำเภอบึงโขงหลง จังหวัดหนองคาย
2. บ้านหนองชน ตำบลหนองชน อำเภอนาทม จังหวัดนครพนม
3. บ้านใหม่ชัยมงคล ตำบลหนองชน อำเภอนาทม จังหวัดนครพนม
4. บ้านนาสาร ตำบลโพธิ์มากแข้ง อำเภอบึงโขงหลง จังหวัดหนองคาย
5. บ้านชัยชนะ ตำบลบ้านแพง อำเภอบ้านแพง จังหวัดนครพนม

ระยะเวลาดำเนินการวิจัย

กันยายน 2547 – พฤษภาคม 2549

แนวทางการศึกษาวิจัย

1. ศึกษาสภาพเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมชุมชน ภูมิปัญญาดั้งเดิมเกี่ยวกับการใช้สมุนไพรในวิถีชุมชนจากอดีตถึงปัจจุบัน รวมถึงปัจจัยภายนอกที่มีผลกระทบต่อ การเปลี่ยนแปลง
2. ศึกษารวบรวมชนิด สรรพคุณ วิธีการใช้ พรรณพืชสมุนไพรในพื้นที่ป่าภูลังกา
3. ศึกษาเทคนิค วิธีการ การจัดการ เพื่อการอนุรักษ์ พันธุ์ และพัฒนาอย่างยั่งยืน

วิธีการ และขั้นตอนการศึกษา

1. ประชุมเครือข่ายถอดบทเรียน และกลุ่มหมอยาในพื้นที่ เพื่อสรุปแนวคิด และการพัฒนา วิทยาวิจัย
2. ประชุมสรุปผลการพัฒนาวิทยาวิจัย
3. ศึกษาสภาพเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม ภูมิปัญญาดั้งเดิมเกี่ยวกับการใช้สมุนไพรใน วิถีชุมชนจากอดีตถึงปัจจุบัน รวมถึงปัจจัยภายนอกที่มีผลกระทบต่อ การเปลี่ยนแปลงใช้ กระบวนการดังนี้
 - 3.1 ศึกษาจากเอกสารข้อมูลทั้งในระดับท้องถิ่นและสถาบันการศึกษา
 - 3.2 พัฒนาแบบรวบรวมข้อมูลทั้งในระบบการสัมภาษณ์ และรวบรวมข้อมูลเชิงโครงสร้าง จากปราชญ์ผู้รู้หรือคนเฒ่าคนแก่ในชุมชน
 - 3.3 เก็บข้อมูลมิติเชิงพัฒนาการทางวัฒนธรรมชุมชนต่อการใช้ทรัพยากรธรรมชาติ

4. ศึกษารวบรวมชนิด สรรพคุณ วิธีการใช้ พรรณพืชสมุนไพรในพื้นที่ป่าภูลังกา โดยมีวิธีการดังนี้
 - 4.1 ประชุมรวบรวมความรู้จากหมอยาพื้นบ้านในชุมชน
 - 4.2 ศึกษาเอกสารรายงานหรือสถิติที่เกี่ยวข้องกับการจัดการสมุนไพร
 - 4.3 จัดศึกษารวบรวมโดยการสำรวจ บันทึกภาพในพื้นที่ป่าภูลังกา
 - 4.4 สังเคราะห์ข้อมูล แยกแยะชนิด สรรพคุณ วิธีใช้ประโยชน์
 - 4.5 ศึกษาทดลอง การปลูก การเพาะกล้า การดูแลรักษา รวมถึงการขยายผล
 - 4.6 กระบวนการศึกษาทุกขั้นตอนจะจัดให้เยาวชน นักเรียน และชุมชนได้มีส่วนร่วมในการเข้ามาเรียนรู้ร่วมกัน และใช้เป็นกระบวนการถ่ายทอดความรู้จากหมอยาพื้นบ้านสู่ลูกหลานไปพร้อมกันกับกระบวนการวิจัย
 - 4.7 การศึกษารวบรวมจะจัดประชุมสรุปผลและตรวจสอบข้อมูลให้ถูกต้อง เดือนละ 1 ครั้ง
5. ศึกษาเทคนิค วิธีการ การจัดการเพื่อการอนุรักษ์ พันธุ์ และพัฒนาอย่างยั่งยืน โดยใช้วิธีการดำเนินการดังนี้
 - 5.1 จัดฝึกอบรมเทคนิคการขยายพันธุ์พืช และการดูแลรักษาให้กับชุมชน
 - 5.2 จัดฝึกอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับกระบวนการจัดการ การใช้ทรัพยากรอย่างยั่งยืนของชุมชน
 - 5.3 จัดศึกษาดูงานการจัดการสมุนไพรอย่างยั่งยืน และการแปรรูป เพิ่มมูลค่าผลิตภัณฑ์
 - 5.4 ศึกษารวบรวม เทคนิค วิธีใช้สมุนไพรอย่างถูกวิธี จากเอกสาร หรือจากหมอยาพื้นบ้าน
6. จัดประชุมและรายงานผลการศึกษาวิจัย อย่างน้อย 6 เดือนต่อครั้ง
7. สรุปบทเรียนและเสนอผลการวิจัยฉบับสมบูรณ์

ผลที่คาดว่าจะได้รับ

1. ชุมชนสามารถรวบรวมชนิดพรรณพืชสมุนไพรในพื้นที่ป่าภูลังกาอย่างเป็นระบบ มีหลักฐานวิทยาการองค์ความรู้ที่สามารถใช้ในการค้นคว้า แลกเปลี่ยนเรียนรู้ สืบทอดต่อลูกหลานและบุคคลที่สนใจทั่วไป
2. ชุมชนมีความรู้อย่างรู้จริง และสามารถพัฒนาศักยภาพ เทคนิค วิทยาการในการฟื้นฟูอนุรักษ์ และการจัดการใช้ประโยชน์ทรัพยากรสมุนไพรพื้นบ้านอย่างยั่งยืน

3. ชุมชนมีความรู้ ความเข้าใจถึงกระบวนการเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม รวมถึงปัจจัยภายนอกในยุคโลกาภิวัตน์ที่มีผลต่อการอนุรักษ์และฟื้นฟูพรรณพืช สมุนไพร รวมถึงชุมชนสามารถบูรณาการให้ภูมิปัญญาดั้งเดิมได้รับการพัฒนาให้เข้ากับสิ่งแวดล้อมใหม่ หรือมีการพัฒนาภูมิปัญญาใหม่จากฐานภูมิปัญญาเดิม หรือผสมผสานระหว่างวัฒนธรรมเก่าและวัฒนธรรมใหม่บนพื้นฐานการพึ่งตนเองของชุมชน

บทที่ 2

กระบวนการศึกษาวิจัย

ประชุมถอดบทเรียน และเตรียมความพร้อมการทำงาน

นักวิจัยจัดเตรียมเอกสารเพื่อให้ประกอบในการประชุม คือ สรุปย่อความเป็นมาของโครงการ ตารางแผนกิจกรรม เอกสารแนวทางการดำเนินงานของ สกว. และเอกสารทางงานวิจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง หรือที่เคยมีในพื้นที่มาก่อน พร้อมทั้งเตรียมอุปกรณ์เช่นกระดาษเขียน ปากกาสี / กำหนดวัน / เวลา และสถานที่จัดการประชุม ซึ่งต้องกำหนดให้เป็นช่วงเวลาที่กลุ่มเป้าหมายว่างเว้นจากภารกิจของครอบครัว

จากนั้น ประสานงานกับทีมที่ปรึกษาโครงการ เพื่อร่วมชี้แจงข้อมูลทั้งหมดของโครงการ ตลอดจนการแนะแนวทางในการดำเนินกิจกรรมในรูปแบบของ “งานวิจัยชาวบ้าน” และ ประสานงานกับผู้นำชุมชน ในพื้นที่เป้าหมาย ซึ่งกำหนดเป็นผู้นำที่เป็นทางการ คือ ผู้ที่มีตำแหน่งในชุมชน เช่น ผู้ใหญ่บ้าน อบต. ประธานกลุ่มองค์กรต่างๆ และผู้นำที่มีอิทธิพลทางความคิดในชุมชน คือ ผู้อาวุโสในหมู่บ้าน และกลุ่มหมอยาพื้นบ้าน

ผู้เข้าร่วมการประชุมเกือบทั้งหมดเป็นหมอยาพื้นบ้านป่าภูลังกาซึ่งได้เคยดำเนินกิจกรรมร่วมกัน และการดำเนินกิจกรรมร่วมกับกลุ่มองค์กรทั้งภาครัฐ และเอกชนมาแล้วในระดับหนึ่ง อันเป็นกิจกรรมเพื่อการพัฒนากระบวนการกลุ่มหมอยา ฯ และการพัฒนากระบวนการผลิตตามแต่ศักยภาพของกลุ่ม ซึ่งในกิจกรรมที่ผ่านมาแม้ทั้งที่ประสบผล และยังคงไม่เห็นผลเพราะขาดความต่อเนื่องของกระบวนการจัดกิจกรรม ในเบื้องต้นที่ประชุมจึงได้สรุปบทเรียนการดำเนินงานที่ผ่านมาทั้งในส่วนที่ดีควรประยุกต์พัฒนาใช้ร่วม และในส่วนที่เป็นปัญหาอันต้องแก้ไขก่อนจะดำเนินกิจกรรมใด ๆ ต่อ และสามารถสรุปได้ คือ

ข้อดีของกระบวนการทำงานของกลุ่มที่ผ่านมา กลุ่มหมอยาพื้นบ้าน(สมุนไพรร) ป่าภูลังกา เป็นกลุ่มกิจกรรมที่เกิดจากการรวมตัวของหมอยาในชุมชนรอบพื้นที่ป่าภูลังกา ซึ่งเดิมมีสมาชิกกว่า 60 คน แต่ปัจจุบันคงเหลือเพียง 20 คน ในไม่กี่ชุมชน ซึ่งสาเหตุของการลดจำนวนลงส่วนหนึ่งคือกิจกรรมที่ผ่านมายังไม่สอดคล้องกับปัญหาและความต้องการของกลุ่ม ตลอดจนไม่ต่อเนื่องเท่าที่ควร กิจกรรมของกลุ่มที่ผ่านมา เช่น การรวมตัวจัดตั้งกลุ่มภายในชุมชน เป็นกลุ่มเครือข่ายป่าภูลังกา และยังเป็นกลุ่มเครือข่ายหมอยาพื้นบ้านภาคอีสานตอนบน การมีส่วนร่วมในการนำเสนอภูมิปัญญาหมอยาพื้นบ้านในนาม

ชุมชนเพื่อสุขภาพลึกลง การออกร้านขายยาสมุนไพรพร้อมการบำบัดรักษาแบบแผนไทย การรณรงค์ให้มีการใช้ยาสมุนไพรในชุมชน ตลอดจนการดูแลรักษาพันธุ์พืชสมุนไพรในป่าชุมชน เป็นต้น

ด้านศักยภาพของกลุ่มนั้นเป็นผู้ทรงความรู้เกี่ยวกับการบำบัดรักษาโรคด้วยแผนไทยการอนุรักษ์และขยายพันธุ์พืชสมุนไพรตลอดจนเป็นกลุ่มผู้นำที่มีความสามารถสูงในการสื่อสารกับสาธารณะในเชิงงานรณรงค์องค์ความรู้ การทำงานของกลุ่มเป็นทีมงานที่มีความเชื่อมั่นสูงในศักยภาพของตนเองตลอดจนรับผิดชอบกิจกรรมได้เป็นอย่างดี

สิ่งที่เป็นปัญหา และอาจต้องปรับแก้ไขกลุ่มหมอยาป่าภูลังกานี้ มีการรวมตัวกันมากกว่า 5 ปี และสมาชิกส่วนใหญ่ยังคงเป็นผู้อาวุโส / ผู้ทรงความรู้ของแต่ละชุมชน การทำงานมีความรอบคอบ แต่อาจไม่คล่องตัวนักด้วยวัยที่มากขึ้น ปัจจุบันสมาชิกลดลงด้วยภารกิจของครอบครัว และมีเสียชีวิตไป การทำกิจกรรมที่ผ่านมายังไม่สอดคล้องกับกระบวนการทำงานกับองค์กรนั้น ๆ เช่น กรว่าจะมีการพัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์ต้องผ่านขั้นตอนในการศึกษา การทดสอบ การทดลอง และเงื่อนไขต่าง ๆ ขององค์กรนั้น ๆ แต่ในขณะเดียวกันทางกลุ่มมั่นใจว่ามีความพร้อม และสามารถทำได้เลย ซึ่งประเด็นความคิดกับวิธีการทำงานร่วมกัน ยังไม่เป็นเอกภาพมากนัก จึงเป็นปัญหาเรื่องการทำงานที่ไม่สามารถสนองตอบกับกลุ่มได้ และทำให้กิจกรรมอื่น ๆ ต้องล่าช้าไป

หลังจากสรุปบทเรียนการดำเนินงานที่ผ่านมา หัวหน้าทีมวิจัย และผู้ช่วยทีมวิจัย ได้นำเสนอรายละเอียดเกี่ยวกับโครงการงานวิจัย ฯ พร้อมกำหนดประเด็นสำคัญที่จะต้องหารือ ดังนี้

1. ความเป็นมาของการจัดทำโครงการ ความสำคัญของการจัดทำโครงการวิจัย
2. แนะนำเกี่ยวกับการบริหารจัดการโครงการ เรื่องการจัดการงบประมาณ ใบเสร็จรับเงิน ใบสำคัญรับเงิน ใบแทนใบเสร็จ และเอกสารอื่น ๆ เช่น หมายเลขบัตรประชาชน แบบทำยตามระเบียบ / เงื่อนไขของ สกว.ภาค
3. อธิบายความหมายของแผนงานในแต่ละกิจกรรม
4. การทำงานในระบบทีมงาน ระบบและวิธีการประสานงานกับบุคคล และกับองค์กรต่าง ๆ
5. วิธีการดำเนินกิจกรรมตามแผนงาน เช่น รู้จักเครื่องมือต่าง ๆ ในการทำงานวิจัยการสังเกต การสัมภาษณ์ การลำดับข้อมูล การประมวลผล / ภาพรวมของข้อมูลที่ได้มาในเบื้องต้น และการจัดทำแผนผังแผนที่
6. การแบ่งบทบาทหน้าที่ที่เหมาะสมกับความสามารถของแต่ละบุคคล ซึ่งทีมวิจัยได้กำหนดประเด็นการแบ่งบทบาทหน้าที่ความรับผิดชอบตามแผนกิจกรรม และเป้าหมายของโครงการ สามารถกำหนดตัวบุคคล และหน้าที่ ได้ดังนี้

เรื่องการเงิน / บัญชีของโครงการ ฯ

นายสุบิน รักชาติ (หัวหน้าทีม)

นายบัวลี พรหมนิล

นายทอง ศรีมูลทา

เรื่องเอกสารต่างๆ ของโครงการฯ และการจัดเก็บข้อมูล นายแรมเล็ก นิลนวล

นางสาวกุลธิดา พิมพ์า

เรื่องการประสานงานกับชุมชนเป้าหมายเป็นหลัก ในการทำกิจกรรมตามโครงการฯ แยกได้ คือ

1. บ้านนาอ่าง ,บ้านนาสาร นายสุบิน รักชาติ แล นายบัวลี พรหมนิล
2. บ้านหนองชน นายสมาน และ นายสมคิด
3. บ้านใหม่ชัยมงคล นายทอง ศรีมูลทา
4. ชุมชนชัยชนะ นายแรมเล็ก นิลนวล และนางบุญหลาย บัวสอน
5. การประสานงานองค์กรภายในพื้นที่ เช่น องค์กรภาครัฐ และองค์การบริหารท้องถิ่น

นายแรมเล็ก นิลนวล .นายสุบิน รักชาติ

และนายทอง ศรีมูลทา

ที่ประชุมได้จัดเตรียมแนวทางการดำเนินงานตามแผนกิจกรรมที่ 2 (การทำความเข้าใจกับชุมชนเป้าหมาย) ซึ่งระบุตรงกันว่า ต้องเป็นวันเดียวกันกับที่ผู้ใหญ่บ้านในหมู่บ้านเรียกประชุมลูกบ้าน หรือเวทีการประชุมประจำเดือนของหมู่บ้าน เพราะจะทำให้การประชุมไม่กำหนดวันซ้ำซ้อน อันจะเป็นการเสียเวลาของชาวบ้านภายในชุมชน และจะมีผู้เข้าร่วมฟังจำนวนมาก

ประชุมสมาชิกเพื่อทำความเข้าใจ ใน 5 หมู่บ้าน (พื้นที่เป้าหมาย)

หัวหน้าทีมวิจัย จัดเตรียมเอกสารที่เกี่ยวข้อง คือ สำเนาโครงการงานวิจัยฯ และแผนกิจกรรมตามโครงการ เพื่อนำเสนอต่อชุมชน และประสานงานกับผู้นำชุมชนในพื้นที่เป้าหมาย ซึ่งกำหนดเป็นผู้นำที่เป็นทางการ คือ ผู้ที่มีตำแหน่งในชุมชน เช่น ผู้ใหญ่บ้าน อบต. ประธานกลุ่มองค์กรต่างๆ และผู้นำที่มีอิทธิพลทางความคิดในชุมชน คือ ผู้อาวุโสในหมู่บ้าน และกลุ่มหมอยาพื้นบ้านในแต่ละหมู่บ้าน พร้อมกำหนดวันเวลา และสถานที่จัดการประชุม พร้อมทั้ง จัดเตรียมอุปกรณ์ และแบ่งบทบาทหน้าที่ต่อคณะทำงาน เพื่อรับผิดชอบประเด็นเนื้อหาที่ต้องทำการนำเสนอต่อที่ประชุม

คณะทำงานได้จัดเวทีเพื่อทำความเข้าใจกับชุมชนเป้าหมาย ทั้งสิ้น 5 ครั้ง ประกอบด้วย วันที่ 28 กันยายน 2547 ที่บ้านนาสาร วันที่ 30 กันยายน 2547 ที่บ้านนาอ่าง วันที่ 5 ตุลาคม 2547 ที่บ้านหนองชนหมู่ 1 และหมู่ 8 วันที่ 8 ตุลาคม 2547 ที่บ้านใหม่ชัยมงคล และวันที่ 10 ตุลาคม 2547 ที่ชุมชนชัยชนะ ข้อมูลต่าง ๆ ของโครงการวิจัยที่นำเสนอต่อชุมชนก็ประกอบด้วย การแนะนำทีมงานวิจัย และคณะทำงาน ความเป็นมา / ความสำคัญของโครงการวิจัยฯ ใจหทัย – เป้าหมายของการ

วิจัยครั้งนี้ กิจกรรมตามแผนงาน กรอบวิธี และแนวทางการทำงานร่วมกับชุมชน ผลที่คาดว่าจะได้รับ จากโครงการ ฯ

สำรวจข้อมูล เก็บข้อมูล และรวบรวมข้อมูลชุมชน 5 หมู่บ้านเป้าหมาย

หัวหน้าทีมวิจัยประสานงานกับคณะทำงานที่รับผิดชอบหลักในแต่ละพื้นที่ชุมชนเป้าหมาย เพื่อ กำหนดวัน / เวลา และสถานที่ในการลงจัดเก็บข้อมูลพื้นฐานรายชุมชน รวมทั้งประสานงานยังหน่วยงาน ราชการ และองค์กรท้องถิ่น เพื่อขอความร่วมมือในการจัดเก็บข้อมูลที่เป็นทางการเพื่อใช้ในการอ้างอิง ตามโครงการ เช่น ข้อมูลจำนวนครัวเรือน ประชากร การศึกษา และการสาธารณสุข เป็นต้น

จัดเตรียมเครื่องมือในการจัดเก็บข้อมูล ประกอบด้วย แบบสอบถามหรือ คำถามเปิดเพื่อใช้ นำ ทางการถามข้อมูลของ คณะทำงานวิจัย แบบสอบถามข้อมูลสภาพทั่วไปของชุมชน เช่น ประวัติชุมชน อาชีพ/รายได้ แหล่งทรัพยากร ทรัพยากรธรรมชาติ วัฒนธรรมประเพณี การสนับสนุนจากภายนอก และ ข้อคิดเห็นในปัญหา และความต้องการของชุมชน การสอบถามบุคคล ซึ่งคัดเลือกบุคคลที่มีความรู้ เรื่องต่างๆ ภายในชุมชน ผู้เฒ่าผู้แก่ (ผู้นำท้องถิ่นเดิม) ผู้มีอิทธิพลทางความคิดของชุมชน เป็นต้น ซึ่ง จะ สามารถลำดับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นมาแต่เดิมได้

คณะทำงานวิจัยลงพื้นที่เก็บข้อมูล จากวันที่ 15 ตุลาคม – 25 พฤศจิกายน 2547 ใน 5 หมู่บ้าน เป้าหมายหลัก คือ บ้านนาसान บ้านนาอ่าง บ้านหนองชน หมู่ 1 และหมู่ 8 บ้านใหม่ชัยมงคล และ ชุมชนชัยชนะ ในระหว่างการจัดเก็บข้อมูล พบว่า ชาวบ้านในแต่ละพื้นที่ให้ความร่วมมือเป็นอย่างดี ซึ่งเชื่อว่ นอกจากความเข้าใจมากขึ้นในการทำงานวิจัยนี้แล้วนั้น เป็นเพราะมีผู้นำชุมชน และหมอยา พื้นที่บ้านเข้าร่วมกิจกรรมด้วย ทำให้คนในชุมชนเชื่อว่าการทำงานครั้งนี้จะเป็นการสะท้อนความต้องการ ของตนเองได้ในระดับหนึ่ง

ประชุมทีมวิจัย และคณะทำงานเพื่อวิเคราะห์ระบบชนบท และประเมินสถานการณ์อดีต ปัจจุบัน อนาคต

ผู้ช่วยทีมวิจัยดำเนินการรวบรวมข้อมูลทั้งหมดที่ได้รับจากการจัดเก็บข้อมูลพื้นฐาน และแยก แยะจัดเรียงข้อมูล พร้อมทำบทสรุปเบื้องต้น เพื่อนำเสนอต่อคณะทำงานในการตรวจสอบร่วม พร้อมทั้ง จัดเตรียมประเด็นในการหารือร่วมต่อ คือ การร่วมวิเคราะห์ระบบชนบทของหมู่บ้านในพื้นที่เป้าหมาย โดยจะใช้วิธีการระดมสมอง(ความคิดเห็น) จากผู้เข้าร่วม จากนั้นจะเป็นการประเมินสถานการณ์ในภาพ รวมทั้งอดีต – ปัจจุบัน – อนาคต

ที่ประชุมนำเสนอความเห็น และได้เถียงถึงประเด็นต่างๆ อย่างหลากหลาย เนื่องจากประเด็นดังกล่าว เป็นเรื่องใกล้ตัว แต่ไม่เคยมีการหยิบยกมาคุยกันในวงสนทนาที่เป็นทางการเช่นนี้ ซึ่งกรณีนี้ทำให้นักวิจัยได้เห็นถึงการแสดงออกทางความคิดของบุคคลรุ่นใหญ่(อาวุโส) ที่เฝ้าระวังสิ่งที่มีบทบาทในการเปลี่ยนแปลงชุมชนของตนเองมาโดยตลอด แต่ไม่มีโอกาสได้ถ่ายทอดออกเป็นสาระสำคัญ อันเชื่อว่าจะสามารถนำไปอ้างอิงเป็นแนวทางการพัฒนาชุมชนได้เป็นอย่างดี สรุปประเด็นสาระสำคัญ ดังนี้

ด้านสังคมภายในชุมชน แต่เดิมระบบสังคมภายในชุมชนนั้น เป็นลักษณะของสายเครือญาติ ซึ่งนอกเหนือจากการมีสัมพันธ์ภาพ และการปฏิสังสรรค์กันในนามของสายเครือญาติเฉพาะกลุ่มญาติตนเองแล้ว ในการปฏิบัติร่วมกันในชุมชนจะเป็นการพึ่งพาอาศัยกันแบบพี่แบบน้อง การกิน การอยู่ร่วมกันจะช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ไม่มีการแอบขโมยของ หรือมีเรื่องราวที่ใหญ่โต จากการอยู่บ้านเรือนติดกัน ต่อมาจนถึงปัจจุบัน มีระบบเทคโนโลยีสมัยใหม่ที่เดิมยังไม่รู้จักดีนัก แต่ในขณะนี้กลายเป็นส่วนหนึ่งในชีวิต เช่น เครื่องอำนวยความสะดวกภายในครัวเรือน อาทิ เครื่องใช้ไฟฟ้า โทรทัศน์ เครื่องเสียง เครื่องซักผ้า เครื่องทำน้ำอุ่น เตาไมโครเวฟ ตลอดจน เครื่องคอมพิวเตอร์ และด้านเครื่องใช้จักรกลต่างๆ ในด้านการผลิต และรถยนต์ สิ่งต่างๆ ที่กล่าวมานี้ภายในชุมชนมีโดยเฉลี่ยเกือบทุกครัวเรือน และสามารถเป็นเจ้าของได้ง่ายจากระบบสินเชื่อ / เงินผ่อนที่นำมาเร่งเสนอขายสินค้าถึงบ้าน แต่ก็เป็นเรื่องของความสะดวกที่แต่ละครัวเรือนที่มีอำนาจในการซื้อหาจะพึงทำได้ และไม่ใช่ว่าเรื่องแปลกตราบใดที่โลกมีการวิวัฒนาการไป

แต่หากประเมินให้ชัด พบว่า ในการบริโภคอุปโภคสินค้าเหล่านี้ เป็นสาเหตุหลักที่แต่ละครัวเรือนไม่จำเป็นต้องพึ่งพาอาศัยกันมากดังเดิม และเวลาที่เคยพูดคุยโต้ถามกันต้องลดลง เพราะความต้องการเป็นส่วนตัว ลักษณะครอบครัวจึงกลายเป็นแบบครอบครัวเดี่ยวในขณะเดียวกันแต่ละครัวเรือนต้องมีการหนี้สิน หรือค่าใช้จ่ายเพิ่มมากขึ้น จึงจำเป็นต้องเร่งมือในการประกอบอาชีพตามที่แต่ละคนถนัดไป ปัญหาเรื่องการทำกินไม่เพียงพอจึงเกิดขึ้น ปัญหาการลักขโมยของมีให้เห็นบ้าง เด็กๆ เริ่มสนใจเทคโนโลยีและฝันที่อยากจะเดินทางจากชุมชนเพื่อทำตามแบบอย่างที่ได้เห็นจากสิ่งที่เทคโนโลยีนำเสนอ คงมีเพียงกลุ่มคนสูงอายุที่มีการจับกลุ่มคุยกันถึงสิ่งที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน และกังวลถึงการเปลี่ยนแปลงที่จะมีต่อเนื่องในอนาคตอันใกล้ต่อไป

ด้านเศรษฐกิจ ดังที่ได้กล่าวข้างต้นว่าระบบสังคมของชุมชนเปลี่ยนไป ความต้องการในการเพิ่มฐานอำนาจทางเศรษฐกิจในระดับครัวเรือนถึงชุมชนจึงมีระดับเพิ่มมากขึ้น ความพยายามในการเร่งมือในการสร้างงานในรูปแบบต่างๆ ของแต่ละครัวเรือนจึงมีขึ้นในหลายรูปแบบ และหลายวิธี แม้ในบางวิธีจะไม่ถูกต้อง และเป็นการทำลายระบบโครงสร้างของชุมชน ทรัพยากรธรรมชาติ ความเป็นครอบครัวก็ตาม

การเปลี่ยนแปลงที่เห็นได้ชัดมีกล่าวระบุได้ คือ รูปแบบการทำงานอาชีพ แต่เดิมเกือบทุกคนจะเรือนพึ่งพาทรัพยากรภายในชุมชนในการประกอบอาชีพภาคเกษตรกรรมเป็นหลัก ดิน น้ำ ป่า ใช้ร่วมกัน แบ่งปันกัน และใช้อย่างระมัดระวังในความเป็นสมบัติร่วมของชุมชน แต่ในปัจจุบันมีเทคโนโลยีมาเสริม มีแหล่งทุนต่างๆ เข้ามารองรับสนับสนุนทั้งที่ให้เปล่า และต้องแลกเปลี่ยน ชาวบ้านมีทางเลือกเพิ่มมากขึ้น นิยมการปรับเปลี่ยนวิธีการผลิตแบบผสมผสานเป็นเชิงเดี่ยว และไม่เศรษฐกิจเพราะให้ราคาผลผลิตที่สูงกว่า แม้ต้นทุนจะมากขึ้นแต่มีการสนับสนุนร่วมจากภายนอก ภายหลังจากการขายผลผลิตจึงพบกับปัญหาการถูกกดราคาเพราะมีผลผลิตที่ซ้ำซ้อน ตลาดรองรับมีน้อย ไม่มีอำนาจต่อรองกับแหล่งทุนหรือส่วนต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง เมื่อหักราคา ค่าใช้จ่ายแล้วพบว่าไม่ได้เท่าที่คิด อาชีพเสริมจึงเกิดขึ้นคือการรับจ้างแรงงาน และไกลจนถึงการอพยพแรงงานไปยังนอกชุมชน จุดนี้มีผลกระทบถึงสถาบันครอบครัวที่ต้องอยู่แบบกระจายตัวปัญหาเหล่านี้เป็นการหยิบยกหัวข้อหลักที่เป็นผลกระทบในระยะยาวซึ่งก็มีแนวโน้มว่าในอนาคตอาชีพภาคเกษตรกรรมจะเปลี่ยนไป

ด้านทรัพยากรธรรมชาติ เมื่อระบบสังคมเปลี่ยน วิธีการผลิตพัฒนารูปแบบไป ซึ่งที่เป็นผลกระทบหลักคือ ทรัพยากรของชุมชน กล่าวคือ กระบวนการผลิตทางภาคการเกษตรกรรมนิยมใช้นวัตกรรมใหม่ๆ เพิ่มเพื่อมูลค่าทางการผลิต เช่น การใช้สารเคมีในการผลิต การนิยมปลูกพืชเชิงเดี่ยว และพืชเศรษฐกิจ ซึ่งเป็นที่ทราบหากไม่มีวิธีในการปรับปรุงบำรุงหน้าดินไปพร้อม จะเกิดผลเสียต่อลักษณะดินนั้นๆ ดินจะเสื่อม หน้าดินจะพังทลาย คุณภาพดินจะไม่ดีพอในการทำการเกษตรในรุ่นต่อไป ขณะเดียวกันทรัพยากรน้ำที่เคยเพียงพอจากแหล่งน้ำธรรมชาติโดยรอบบริเวณเทือกเขาภูผาลังกานั้นต้องร่วมกัน และสร้างความพยายามในรูปแบบต่างๆ เพื่อสร้างสิ่งที่จะช่วยกักเก็บน้ำให้เพียงพอ ด้านทรัพยากรป่าเดิมเคยร่วมกันดูแลรักษาพื้นที่ไว้เพื่อเป็นการอนุรักษ์ ระบุใช้ได้เพียงการหาอาหารและยาสมุนไพรรักษาโรคเฉพาะเป็นอย่างไร ไป แต่ในปัจจุบันมีปริมาณการลักลอบตัดไม้เพิ่มมากขึ้น แม้จะนำไปต่อเติมเพิ่มบ้านเรือนก็ตาม จำนวนไม้ในป่าลดลงเพราะไม่มีการปลูกเสริมตามประเพณีปฏิบัติ

ที่สำคัญคือด้านพรรณพืชสมุนไพรที่มีอยู่มากมาย และหลากหลายในผืนป่า ได้ลดจำนวนลงเร็วอย่างน่าเสียดาย ผู้เฒ่าหมอยาพื้นบ้านกล่าวว่า "ลำพังเพียงการเก็บหามาเพื่อรักษาโรคหรือบำรุงร่างกายของคนในชุมชนรอบภูผาลังกานั้น ต่อให้ตายหลายชั่วคนก็ยังเก็บกินไม่หมด.." แต่ที่มีปริมาณลดลงนั้นเพราะมีการลักลอบนำสมุนไพรไปขายเพื่อการผลิตในรูปแบบต่างๆ ยิ่งในภาวะปัจจุบันยิ่งเพิ่มมากขึ้นซึ่งจะมีนายทุนจากภายนอกเข้ามาดำเนินการทั้งนี้ปัญหาล้วนหนึ่งอยู่ที่ชาวบ้านในพื้นที่เองที่ไม่ตระหนักถึงความสำคัญในการใช้ประโยชน์สมุนไพร และการร่วมอนุรักษ์ฟื้นฟูพรรณพืชในท้องถิ่นตนเอง ประเด็นผู้เฒ่ากล่าวสรุปว่า ไม่รู้จะโทษใคร เพราะหากเขาไม่คิดว่าทรัพยากรเหล่านี้เป็นของเขา ก็พร้อมที่จะเอาไปแลกมาเป็นเงิน...

ศึกษาวิเคราะห์ และสังเคราะห์ข้อมูลชุมชน

หัวหน้าทีมวิจัย และผู้ช่วยทีมวิจัย รวบรวมข้อมูลพื้นฐานของแต่ละชุมชนที่ได้ดำเนินการจัดเก็บมาโดยคณะทำงานวิจัย ตามประเด็นที่ได้ตั้งเป้าหมายตามแผนงาน และประสานงานคณะทำงานร่วม และผู้นำชุมชนที่เกี่ยวข้อง เพื่อจัดการประชุม วิเคราะห์ข้อมูลทั้งหมด

ที่ประชุมได้ร่วมกันสังเคราะห์ข้อมูลพื้นฐานของชุมชน ซึ่งแบ่งออกเป็น 2 ประเภท

ประเภทข้อมูลสถิติ / ตัวเลข ประกอบด้วย ข้อมูลด้านจำนวนประชากรภายในชุมชน ด้านการศึกษา ด้านเศรษฐกิจ (รายได้/เดือน/ปี) การศึกษา และการถือครองที่ดิน เป็นข้อมูลที่ได้รับจากหน่วยงานฝ่ายการปกครองที่มีบันทึกเป็นเอกสาร และได้นำมาตรวจสอบเพิ่มเติมเพื่อให้เป็นปัจจุบันที่สุด

ประเภทข้อมูลทั่วไป ประกอบด้วย ประวัติชุมชน สภาพที่ตั้งของชุมชน ทรัพยากรธรรมชาติ (ดิน, น้ำ, ป่า) ประเพณีวัฒนธรรม การสนับสนุนจากภายนอก ปัญหา และความต้องการของแต่ละชุมชน และปัจจัยที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงของการอนุรักษ์ และฟื้นฟูสมุนไพรมูลฐานนี้ เป็นข้อมูลที่ได้รับจากการสัมภาษณ์ผู้นำ และผู้รู้ในแต่ละชุมชน ซึ่งกำหนดให้มีหมู่บ้านละ 15 คน เป็นอย่างน้อย เพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูลที่หลากหลายความคิดเห็น จากนั้นจึงนำมาประมวลรวมให้เป็นในกลุ่มเดียวกัน

ในส่วนของข้อมูลที่แสดงถึงปัญหา และปัจจัยที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงถึงการอนุรักษ์ และฟื้นฟูพรรณพืชสมุนไพรในป่าภูลังกานั้น โดยภาพรวมมีข้อมูลที่เป็นลักษณะเดียวกัน กล่าวคือ

ปัจจัยจากภายนอก

การสนับสนุน หรือ การหนุนเสริมของหน่วยงานภาครัฐ / เอกชนมีเป็นลักษณะของทีละโครงการ ซึ่งในแต่ละโครงการมักไม่ต่อเนื่องในระยะยาว และมีลักษณะของโครงการที่ไม่สอดคล้องกัน ทำให้กิจกรรมมีความหลักล้น

ข้อมูลความรู้ในระดับนโยบายที่เกี่ยวข้อง เช่น พ.ร.บ.ยา พ.ร.บ.ความหลากหลายทางชีวภาพ และเรื่องสิทธิบัตรยานั้น มีความเปลี่ยนแปลงไปบ้างในบางสาระสำคัญ และวิธีการ ซึ่งข้อมูลเหล่านี้ยังเข้าไม่ถึงชุมชน

กระแสของการนิยมใช้สมุนไพรในการบริโภค และใช้เป็นสิ่งประกอบในเครื่องอุปโภค ในสังคมไทยปัจจุบันถือว่าค่อนข้างมาแรง ดังนั้น ความพยายามในการใช้พรรณพืชสมุนไพรในเชิงพาณิชย์จึงมีมากขึ้นตามตัว ส่งผลให้ป่าภูลังกาก็เป็นอีกพื้นที่หนึ่งที่มีบุคคลจากภายนอกเข้ามาช่วงชิงทรัพยากรไป

กิจกรรมในระดับเครือข่ายหมอพื้นบ้าน เช่น สภามหาวิทยาลัยแพทยศาสตร์ และอื่น ๆ ขาดความต่อเนื่องซึ่งเชื่อว่าจะเกิดจากโครงสร้างในระดับนโยบายรัฐที่มีผลต่อกระบวนการเคลื่อนไหวของภาคประชาชน

ปัจจัยจากภายใน

1. การดำเนินกิจกรรมของกลุ่มยังมีเป้าหมายร่วมกันที่ไม่ชัดเจน
2. การทำกิจกรรมยังคงขาดความต่อเนื่อง ซึ่งส่วนหนึ่งจากปัจจัยนี้เกิดจากการสนับสนุนจากภายนอกที่ไม่มีแผนรองรับในระยะสิ้นสุดโครงการนั้นๆ
3. ทางกลุ่มหมอยา ยังขาดการรวบรวมข้อมูลต่างๆ ที่เกี่ยวข้องให้ให้เป็นระบบ และเป็นองค์รวมของกลุ่ม เช่น จำนวน / ชนิด ของพรรณพืชสมุนไพรในพื้นที่ ตัวที่เด่น(เป็นจุดขายของพื้นที่) วิธีการขยายพันธุ์ การรักษาโรคด้วยการแพทย์แผนไทย เป็นต้น ซึ่งสิ่งเหล่านี้ในถิ่นที่และตัวหมอแต่ละคนมี แต่ยังไม่มีการรวบรวมที่กลุ่ม หรือเคยมีการรวบรวมแล้วโดยกลุ่มองค์กรต่างๆ ที่ไม่เป็นปัจจุบัน และที่สำคัญคือ ข้อมูลเหล่านั้นชุมชน/ตัวหมอยา และกลุ่มหมอไม่ได้ใช้ประโยชน์
4. การถอดบทเรียนในการดำเนินการที่ผ่านมาของกลุ่ม เพื่อนำมาปรับปรุงแก้ไข นั้น ยังไม่มีการทำอย่างเป็นระบบ
5. การพัฒนาเทคนิค และวิธีการในการแปรรูปสมุนไพร เพื่อใช้ประโยชน์ในวงกว้าง หรือที่เรียกว่าตามกระแสยังไม่มี
6. กระบวนการในการสืบทอดองค์ความรู้สู่คนรุ่นใหม่ในแต่ละชุมชนยังไม่มี

ประชุมนำเสนอผลการศึกษาชุมชน

หัวหน้าทีมวิจัย และผู้ช่วย จัดเตรียมเอกสารที่เกี่ยวข้องทั้งหมดเพื่อนำเสนอต่อที่เวทีประชุม ซึ่งประกอบด้วย ข้อมูลพื้นฐานของชุมชนเป้าหมายตามโครงการ บทสรุปจากการวิเคราะห์ระบบชนบท และประเมินสถานการณ์อดีต ปัจจุบัน อนาคต และปัจจัยที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงการอนุรักษ์ และฟื้นฟูพรรณพืชสมุนไพรในป่าภูสิงห์ พร้อมแผนกิจกรรมในช่วงระยะที่สอง และแนวทางการทำงานร่วมกับชุมชนในระยะต่อไป

ประสานงานคณะทำงานที่ประสานงานหลักในแต่ละชุมชน เพื่อกำหนดวัน เวลา สถานที่ในการจัดประชุม พร้อมการประสานผู้เข้าร่วม ซึ่งประกอบด้วย ผู้นำอย่างเป็นทางการของชุมชน คือ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน อ.บ.ต. และผู้นำทางความคิดในชุมชน ผู้อาวุโส ผู้ทรงความรู้ หมอยาพื้นบ้าน ผู้นำชาวบ้าน ชาวบ้านทั่วไปในพื้นที่เป้าหมาย และหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้อง

บรรยากาศในเวทีที่ประชุมเป็นไปอย่างกันเอง กล่าวคือ ผู้เข้าร่วมต่างรับฟังข้อมูลต่างๆ และมีความคิดเห็นเพิ่มเติม ทำให้คณะทำงานวิจัยสามารถได้รับข้อมูลที่มีความเห็นร่วมกัน และต่อประเด็นการวิเคราะห์ระบบชนบท และการประเมินสถานการณ์ฯ นั้น ผู้เข้าร่วมประชุมหลายท่านมีความเห็นตรงกัน พร้อมแสดงความคิดเห็นที่ค่อนข้างพ้องต้องกัน ซึ่งคณะทำงานวิจัยหวังว่า การรับรู้ร่วมกันครั้งนี้ จะมีการสื่อสารบอกต่อกันในวงกว้าง อันจะเป็นแนวทางหนึ่งในการรณรงค์ให้สมาชิกของแต่ละชุมชนเข้าใจสถานการณ์ที่เป็นอยู่จริงในปัจจุบันของชุมชน

หลังจากนี้หัวหน้าทีม และผู้ช่วยนักวิจัย ดำเนินการจัดเรียบเรียงรายละเอียดเอกสารที่ได้รับจากการดำเนินกิจกรรมทั้งหมด พร้อมดำเนินการจัดทำรายงานความก้าวหน้า ช่วงระยะที่ 1 เพื่อนำเสนอต่อ สกว.ภาคต่อไป และจัดเตรียมแผนในการดำเนินการตามกิจกรรมที่ 5 คือ การระดมรายชื่อพรรณพืชสมุนไพรที่มีอยู่ในป่าชุมชน และในระบบนิเวศน์ต่างๆของป่าภูลังกา โดยการประสานงานร่วมกับกลุ่มหมอมพื้นบ้านป่าภูลังกา พร้อมกำหนดช่วงเวลาในการดำเนินงานร่วมกัน

ศึกษา และรวบรวมพรรณพืชสมุนไพรป่าภูลังกา

1. ระดมรายชื่อพรรณพืชสมุนไพรที่มีอยู่ในป่าชุมชน และในระบบนิเวศน์ต่างๆ ป่าภูลังกา

หัวหน้าทีม และผู้ช่วยทีมวิจัย ประสานงานไปยังคณะทำงานที่รับผิดชอบหลักในแต่ละชุมชน เพื่อวางจังหวะเวลาในการดำเนินการตามแผนงาน และ ประสานงานกับกลุ่มหมอมพื้นบ้านป่าภูลังกา เพื่อจัดเวทีคุยกลุ่มย่อยในการระดมรายชื่อพรรณพืชสมุนไพร กำหนดช่วงเวลาในการดำเนินงาน ซึ่งหมายถึง การจัดเวทีคุยในรายละเอียดของแผนงาน การรวบรวมเอกสาร(ถ้ามี) ที่หมอมพื้นบ้านแต่ละท่านมี การประชุมครั้งที่ 2 เพื่อรวบรวมข้อมูลทั้งหมด พร้อมการตรวจสอบร่วมกัน

คณะทำงานได้จัดเวทีคุยกลุ่มย่อยกับกลุ่มหมอมพื้นบ้าน และผู้รู้ในแต่ละชุมชน ประเด็นหลักในการคุยในกลุ่มย่อยครั้งนี้ ประกอบด้วย ความจำเป็น ความสำคัญในการรวบรวมรายชื่อพรรณพืชสมุนไพร การจัดกลุ่ม /หมวดหมู่ของพรรณพืชสมุนไพรที่มีทั้งหมด การรวบรวมข้อมูล(รายชื่อ) ที่หมอมยาแต่ละท่านได้ทำได้ (ถ้ามี) หรือ เอกสารทางวิชาการอื่นๆ ที่ได้เคยมีบุคคล/องค์กรใดๆ ได้มารวบรวมไว้กับทางกลุ่มหมอมพื้นบ้านในช่วงเวลาที่เคยทำกิจกรรมร่วมมาก่อนนี้ ความคิดเห็น / ความคาดหวังของกลุ่มหมอมพื้นบ้านในการทำกิจกรรมนี้

และจากการพูดคุยทุกคนที่เข้าร่วมเห็นว่า เป็นสิ่งที่ควรจะทำให้ เนื่องจากองค์ความรู้เหล่านี้ต่างคนก็มีไว้ แต่ยังไม่มีการรวบรวมไว้ให้ประโยชน์ร่วม ในขณะที่เดียวกันสมุนไพรบ้างตัวลดลง สูญหาย หรือมีการพัฒนาขยายพันธุ์ไว้เพิ่ม จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่จะทำให้ให้เป็นข้อมูลปัจจุบัน ตลอดจนเห็นความกับ

กิจกรรมต่อเนื่อง คือการสำรวจพื้นที่จากระบบนิเวศที่หลากหลายของป่าภูลังกา การลงในรายละเอียดของสรรพคุณยาแต่ละชนิดในการรักษาโรค ตลอดจนการรวบรวมเป็นรูปเล่มเพื่อความสะดวก และเป็นประโยชน์ต่อการใช้งานของกลุ่มพร้อมให้เป็นแนวทางหนึ่งในการรณรงค์เสริมองค์ความรู้แก่กลุ่มเยาวชนในพื้นที่ได้อีกทางหนึ่ง

2. สำรวจพื้นที่จากระบบนิเวศที่หลากหลายของป่าภูลังกา

หัวหน้าทีม และผู้ช่วยทีมวิจัยประสานงานคณะทำงานที่รับผิดชอบหลักในแต่ละชุมชนเพื่อวางจังหวะเวลาในการดำเนินการตามแผนงาน และ ประสานงานกับกลุ่มหมอยาพื้นบ้านป่าภูลังกา เพื่อสำรวจพื้นที่จากระบบนิเวศที่หลากหลายของป่าภูลังกา พร้อมทั้งเตรียมวัสดุ – อุปกรณ์ในการดำเนินงานสำรวจ

เดิมทีนั้น ทีมวิจัย จะให้โรงเรียนพาเด็กนักเรียนเข้าร่วมกิจกรรมด้วย แต่เนื่องจากช่วงเวลาดังกล่าวเป็นช่วงฤดูฝน การเดินทางไม่ค่อยสะดวก จึงปรับกิจกรรมการสำรวจใหม่ โดยให้ตัวแทนที่รับผิดชอบของแต่ละหมู่บ้านเป็นผู้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล สาเหตุอีกอย่างก็คือในช่วงที่จัดกิจกรรมเป็นช่วงฤดูการทำนาของชาวบ้าน ทีมวิจัยหลายคนต้องช่วยครอบครัว ซึ่งการดำเนินกิจกรรมสำรวจระบบนิเวศที่หลากหลายของป่าภูลังกาดำเนินไปอย่างไม่ต่อเนื่อง และไม่มีเวลาเก็บหน้า ข้อมูลที่ได้ก็จะมีสมบูรณ์ ถึงแม้มีการดำเนินการใหม่แต่ก็ไม่เก็บหน้า

3. ระดมความคิดเห็น และความรู้เกี่ยวกับสมุนไพรจากผู้รู้

หัวหน้าทีม และผู้ช่วยทีมวิจัยประสานงานคณะทำงานที่รับผิดชอบหลักในแต่ละชุมชนเพื่อวางแผนงานระดมความคิดเห็น และความรู้เกี่ยวกับสมุนไพรจากผู้รู้ และประสานงานกับกลุ่มหมอยาพื้นบ้านป่าภูลังกา

ใช้แบบสอบถามในการเก็บข้อมูล เนื่องจากการจัดเวทีเพื่อระดมความคิดเห็นนั้นผู้รู้หลายคนหวงวิชาไม่ยอมให้ข้อมูลที่ตัวเองรู้ โดยการแบ่งกันไปสอบถามตามชุมชนต่าง ๆ แต่เนื่องจากคณะทำงานส่วนใหญ่มีอายุมาก สายตาไม่ค่อยดี และเขียนหนังสือไม่ได้ การจัดทำแบบสอบถามจึงเป็นไปด้วยความล่าช้า

บทที่ 3

บริบทชุมชน และเอกสารที่เกี่ยวข้อง

บริบทชุมชนบ้านหนองชน ตำบลหนองชน อำเภอนาทม จังหวัดนครพนม

ประวัติชุมชน

เดิมชาวบ้านบ้านหนองชน ได้อพยพย้ายถิ่นฐานมาจากอุบลราชธานี โดยมีนายด้วน บุตรสอน พร้อมภรรยา(นางตัน บุตรสอน) นายอินทร์วงศ์ พุทธกัง นายเชียงน้อย บุตรสอน และนายสีลา เชิดสะภู พร้อมภรรยา (นางนาเชิด สะภู)

จากคำบอกเล่าของผู้เฒ่าว่า ก่อนปี พ.ศ. 2440 มาตั้งถิ่นฐานอยู่บ้านประทายโช่ ก่อน 1 ปี ต่อมาได้เดินทางหาที่ทำกินใหม่ เมื่อเดินทางมาถึงหนองน้ำใหญ่ ได้พำนักรอยู่ 1 คืน ได้เห็นสัตว์ป่าละมา กินน้ำ หลังจากนั้นสัตว์ทั้งหลายได้สู้กัน(ชนกัน) อยู่ตลอดเวลา และมีความพอใจในหนองน้ำนี้ นายอินทร์วงศ์ พุทธกัง จึงตั้งชื่อหนองน้ำนี้ว่า "หนองชน"

หลังจากนั้นได้กลับไปยังบ้านประทายโช่ เพื่อชักชวนกันเข้ามาตั้งถิ่นฐาน อยู่ในบริเวณดังกล่าวอยู่ได้ประมาณ 10 ปี จึงได้ย้ายที่อยู่ใหม่ เพราะได้เกิดโรคระบาด ซึ่งได้ย้ายไปอยู่ฝั่งทิศตะวันตกเฉียงเหนือของหนองชน ตั้งชื่อว่า "บ้านดอนโพน" ซึ่งตั้งชื่อตามห้างโพนดักเสือที่มาลักรกิน "วัว-ควาย" ทุกวัน แต่ชื่อบ้านดอนโพนนั้นไม่มีใครเรียก เลยกลับมาเรียกชื่อว่า บ้านหนองชน เหมือนเดิมถึงปัจจุบัน เรียกว่าบ้านหนองชน และในปี พ.ศ.2533 ได้แยกเขตการปกครองออกอีก 1 หมู่บ้าน คือบ้านหนองชน หมู่ที่ 8 และมีผู้นำจากอดีตจนถึงปัจจุบัน ดังนี้

ผู้นำในหมู่บ้านหนองชน หมู่ 1

1. นายอินทร์วงศ์	พุททัง	2. นายลา	เกิดชานา
3. นายเป่	พุททัง	4. นายคำเบียง	เชิดสะภู
5. นายสนิท	บุตรสอน	6. นายสนชัย	นันทะวงศ์
7. นายสุธรรม	สิมมา		
8. นายสมรักษ์	หาญจิต (เป็นกำนัน คนปัจจุบัน)		

ผู้นำในหมู่บ้านหนองชน หมู่ 8

1.นายกตาท	กลางโคตร	2.นายสง	พุทธกั
3.นายเสาร	บุตรสอน	4.นายบุญมี	พุทธกั (เป็นผู้ใหญ่บ้าน คนปัจจุบัน)

อาณาเขตติดต่อ

ทิศเหนือ	จรด	พื้นที่หมู่บ้านเทพนิมิตร
ทิศใต้	จรด	ลำน้ำเมา
ทิศตะวันออก	จรด	บ้านโนนสวาท
ทิศตะวันตก	จรด	บ้านคำแม่นาง

ลักษณะภูมิประเทศ

บ้านหนองชน อยู่ในเขตพื้นที่ป่าสงวนดงเมา และป่าสงวนป่าภูสิงกา สภาพพื้นที่ส่วนมากจะเป็นราบ และที่ราบลุ่มเป็นบางส่วน มีหนองน้ำที่สำคัญ คือ หนองชน อยู่ทางทิศตะวันออกของชุมชน และลำห้วยที่สำคัญคือ ลำน้ำเมาอยู่ทางทิศตะวันตกของชุมชน

ชาวบ้านได้อนุรักษ์พื้นที่ป่าไว้เพื่อการใช้สอย และเพื่อการอนุรักษ์ ในรูปแบบป่าชุมชน อยู่ทางทิศใต้ของชุมชน ลักษณะดินเป็นดินทรายปนลูกรัง มีพื้นที่การถือครอง ประมาณ 6,105 ไร่ (รวมบ้านหนองชนหมู่ 1 และ หมู่ 8)

จำนวนประชากร

บ้านหนองชนหมู่ 1	มีจำนวนครัวเรือนทั้งสิ้น 140 ครัวเรือน จำนวนประชากร 783 คน แยกเป็นชาย จำนวน 390 คน และ หญิง จำนวน 393 คน
บ้านหนองชนหมู่ 8	มีจำนวนครัวเรือนทั้งสิ้น 154 ครัวเรือน จำนวนประชากร 744 คน แยกเป็นชาย จำนวน 424 คน และ หญิง จำนวน 320 คน
รวมประชากรทั้ง 2 หมู่	มีจำนวนครัวเรือนทั้งสิ้น 294 ครัวเรือน จำนวนประชากร รวม 1,527 คน แยกเป็นชาย จำนวน 814 คน และ หญิง จำนวน 713 คน

การตั้งถิ่นฐาน

ลักษณะของการตั้งถิ่นฐานของชุมชนเป็นแบบการขยายตัว เป็นการตั้งถิ่นฐานเฉพาะที่อยู่อาศัย และภายในหมู่บ้านมีลักษณะเป็นการตั้งบ้านเรือนแบบตามสายกลุ่มเครือญาติเป็นส่วนใหญ่ ซึ่งจะอยู่เป็นกลุ่ม ๆ ในบริเวณพื้นที่รอบชุมชนจะเป็นพื้นที่ทำนาล้อมรอบ

การคมนาคม

การเดินทางภายในชุมชน และติดต่อกับภายนอก เป็นถนนคอนกรีต ,ลาดยาง และลูกรังในบางส่วน ชุมชนหนองชน อยู่ห่างจากอำเภอนาทม ประมาณ 12 กิโลเมตร ห่างจากจังหวัดนครพนม ประมาณ 120 กิโลเมตร มีรถประจำทางวิ่งบริการรอบเช้า – เย็น พร้อมรถรับจ้างทั่วไป การสื่อสาร มีโทรศัพท์สาธารณะภายในหมู่บ้าน และโทรศัพท์มือถือ

การศึกษา

ชาวบ้านที่เข้ารับการฝึกอบรมเรื่องสุขภาพอนามัย ในปี 2547 ในบ้านหนองชน หมู่ 1 จำนวน 10 คน แยกเป็นชาย 5 คน และหญิง 5 คน บ้านหนองชนหมู่ 8 จำนวน 7 คน แยกเป็น ชาย 1 คน และหญิง 6 คน

สภาพเศรษฐกิจของชุมชน

การประกอบอาชีพหลัก

ภายในชุมชนบ้านหนองชนหมู่ 1 และ หมู่ 8 มีอาชีพหลัก คือ ภาคเกษตรกรรม มีการผลิตทั้งพืช และสัตว์ โดยเฉพาะการปลูกข้าว ส่วนมากจะปลูกฤดูนาปี อาศัยน้ำฝนเป็นหลัก ปลูกเพื่อบริโภค และขายบ้างเล็กน้อย พันธุ์ข้าวที่นิยมปลูกจะเป็นพันธุ์ข้าว กข 6. และ มะลิ 105 และนิยมปลูกพืช คือ ยางพารา เป็นจำนวนมาก พร้อมทั้งมีแนวโน้มว่าจะมีเพิ่มมากขึ้น ซึ่งแยกรายละเอียดได้ดังนี้

1) ทำนา : ครบรอบที่ทำนาทั้งสิ้น แยกเป็น บ้านหนองชนหมู่ 1 จำนวน 135 ครัวเรือน เนื้อที่ ประมาณ 1,038 ไร่ บ้านหนองชนหมู่ 8 จำนวน 150 ครัวเรือน เนื้อที่ประมาณ 1,000 ไร่ ผลผลิตโดยเฉลี่ย ประมาณ 350 - 380 กิโลกรัม / ไร่

2) การทำสวน / ทำไร่ : พื้นที่ในการทำสวน / ทำไร่ ส่วนมากจะเป็นยางพารา ปลูกไม้ผลบ้างเล็กน้อย แยกจำนวนเนื้อที่ได้ คือ บ้านหนองชนหมู 1 มีพื้นที่ทำสวน / ไร่ ประมาณ 665 ไร่ และบ้านหนองชนหมู 8 ประมาณ 796 ไร่ ผลผลิตด้านยางพารายังไม่ได้รับ เพราะปลูกยังไม่ถึงอายุของพืช (จำนวน 5 ปี)

3) การเลี้ยงสัตว์ใหญ่ : แยกได้คือ บ้านหนองชนหมู 1 ชาวบ้านเลี้ยงโค จำนวน 60 ตัว กระบือ จำนวน 104 ตัว บ้านหนองชน หมู 8 เลี้ยงโค จำนวน 48 ตัว และ กระบือ จำนวน 252 ตัว ส่วนสัตว์อื่นๆ นั้น เลี้ยงไว้เพื่อเป็นอาหารในครัวเรือน คือ เป็ด และ ไก่

การประกอบอาชีพรอง / อาชีพเสริม

ในหมู่บ้านหนองชน ทั้ง 2 หมู่ นอกจากการประกอบอาชีพด้านเกษตรกรรม ซึ่งเป็นอาชีพหลักแล้ว ยังมีอาชีพเพื่อเสริมรายได้ เช่น กลุ่มไม้กวาด , ทำดอกไม้ และ อาชีพรับจ้าง ส่วนมากจะไปรับจ้างนอกฤดูกาลทำนา ในช่วงเดือน มกราคม – เดือนเมษายน ของทุกปี

รายได้จากการประกอบอาชีพ แยกได้ดังนี้

1) บ้านหนองชนหมู 1 : มีรายได้จากการประกอบอาชีพในทุกประเภทร่วมกันต่อปี คือ

รายได้ 10,000 – 19,999 บาท / ปี	จำนวน 14 ครัวเรือน
รายได้ 20,000 – 29,999 บาท / ปี	จำนวน 72 ครัวเรือน
รายได้ 30,000 – 49,999 บาท/ปี	จำนวน 18 ครัวเรือน
และไม่ทราบ	จำนวน 36 ครัวเรือน

2) บ้านหนองชน หมู 8 : มีรายได้จากการประกอบอาชีพในทุกประเภทร่วมกันต่อปี คือ

รายได้ 20,000 – 29,999 บาท / ปี	จำนวน 120 ครัวเรือน
รายได้ 30,000 – 49,999 บาท/ปี	จำนวน 10 ครัวเรือน
รายได้ 50,000 - 99,999 บาท/ปี	จำนวน 10 ครัวเรือน
และไม่ทราบ	จำนวน 14 ครัวเรือน

รายจ่ายจากการประกอบอาชีพ แยกได้ดังนี้

1) บ้านหนองชนหมู 1 : มีรายจ่ายในทุกประเภทร่วมกันต่อเดือน คือ

รายจ่าย ต่ำกว่า 2,000 บาท / เดือน	จำนวน 30 ครัวเรือน
รายจ่าย 2,000 - 3,999 บาท / เดือน	จำนวน 56 ครัวเรือน
รายจ่าย 4,000 – 5999 บาท / เดือน	จำนวน 18 ครัวเรือน
และไม่ทราบ	จำนวน 36 ครัวเรือน

2) บ้านหนองชนหมู่ 8 : มีรายจ่ายในทุกประเภทร่วมกันต่อเดือน คือ

รายจ่าย ต่ำกว่า 2,000 บาท / เดือน จำนวน 50 ครั้วเรือน
 รายจ่าย 2,000 - 3,999 บาท / เดือน จำนวน 20 ครั้วเรือน
 รายจ่าย 4,000 - 5,999 บาท / เดือน จำนวน 20 ครั้วเรือน
 รายจ่าย 6,000 - 7,999 บาท / เดือน จำนวน 40 ครั้วเรือน
 รายจ่าย 8,000 - 9,999 บาท / เดือน จำนวน 10 ครั้วเรือน
 และ 10,000 บาทขึ้นไป / เดือน จำนวน 14 ครั้วเรือน
 และไม่ทราบ จำนวน 36 ครั้วเรือน

วัฒนธรรม / ประเพณี

ชุมชนหนองชน นับถือศาสนาพุทธเป็นหลัก และนับถือศาสนาคริสต์ จำนวน 14 ครั้วเรือน มีวัด / สำนักสงฆ์ จำนวน 3 แห่ง โบสถ์พระคริสต์ 1 แห่ง มีประเพณีที่ยังคงรักษาสืบทอดกันมา เช่น การทำ บุญเบิกบ้าน บุญเข้าพรรษา - ออกพรรษา บุญพระเวสสันดร บุญบั้งไฟ ทั้งนี้ข้อห้ามทางประเพณีที่มี คือ ในวันพระ และวันที่มีคนตายภายในชุมชน ห้ามทำงานโดยเฉพาะด้านการใช้แรงงานสัตว์ และห้าม นำข้าวไปสี เป็นข้อห้ามที่ชุมชนนับถือมาก

การจัดการแก้ไขปัญหา เมื่อมีความขัดแย้งกันภายในชุมชนส่วนมาก จะมีการพูดคุย โดยนำผู้ เฒ่า และผู้นำภายในหมู่บ้านเป็นผู้ไกลเกลี่ย เพราะชุมชนนี้เป็นชุมชนเก่าแก่ มีระบบสายเครือญาติสูง มีการนับถือ เคารพผู้อาวุโส เป็นหลัก ถ้ามีความผิดจริง ก็จะลงโทษด้วยวิธีการ "ขอขมา" หรือทำขวัญ หรือ การปรับเป็นเงินเพียงเล็กน้อย แต่หากมีความผิดร้ายแรงเกินสมควรก็จะดำเนินการตามกฎหมาย เป็นรายๆ ไป

ทรัพยากรธรรมชาติ

ในพื้นที่บ้านหนองชน เป็นชุมชนหนึ่งที่มีทรัพยากรธรรมชาติที่คงความอุดมสมบูรณ์ เช่น ป่าไม้ และแหล่งน้ำ ความสมบูรณ์ของพื้นดิน และสัตว์ต่างๆ ซึ่งแยกได้ คือ

แหล่งน้ำ

มีแหล่งน้ำที่สำคัญที่ชาวบ้านได้รับประโยชน์ในการยังชีพ ดังนี้

หนองชน : เนื้อที่ประมาณ 20 ไร่ อยู่ทางทิศตะวันออกของชุมชน ลักษณะโดยทั่วไปเป็นที่ราบลุ่ม ล้อมรอบที่ทำนาของชาวบ้าน ชาวบ้านได้ใช้ประโยชน์ด้านการเกษตร เลี้ยงสัตว์ และ จับสัตว์น้ำเพื่อการบริโภค มีน้ำในตลอดปี สภาพปัญหา คือ มีการชะล้างของหน้าดิน ทำให้หนองน้ำมีความตื้นเขิน

ลำน้ำเมา : ซึ่งทางทิศใต้ของชุมชน ต้นกำเนิดของลำน้ำเมา มาจาก “บึงโพงหลง” อ.บึงโพงหลง จ.หนองคาย ซึ่งเป็นแหล่งน้ำของโลก และมีลำห้วยหลายสายที่ไหลมาจดกับลำน้ำเมา ไหลผ่าน คือ บ้านนาดี หมู่ 5 ,บ้านนาดีหมู่ 6 ,บ้านเทพนิมิตร และ บ้านหนองชน หมู่ 8 ไหลลงไปพื้นที่แม่น้ำสงครามลักษณะโดยทั่วไป มีความกว้างประมาณ 7-8 เมตร ลึกประมาณ 4 – 5 เมตร มีน้ำตลอดปี สองฝั่งลำห้วยเป็นป่าไผ่เป็นหลัก มีความอุดมสมบูรณ์ / มีความหลากหลายทางธรรมชาติ บางพื้นที่ / บางระยะ ของสายน้ำจะเป็นลักษณะของ ทาม ชาวบ้านใช้ประโยชน์ ในด้านการเกษตรกรรม การเลี้ยงสัตว์ และ เป็นแหล่งอาหารน้ำ ของชุมชน หรือ คนทั่วไป ในบริเวณทั้งสายน้ำ

แหล่งน้ำที่จัดสร้างโดยองค์กรภาครัฐ และองค์กรท้องถิ่น

มีจำนวน 4 แห่ง คือ ฝ่ายหนองชน ฝ่ายห้วยเบือก 2 แห่ง และฝ่ายห้วยสวด

แหล่งน้ำเพื่อการบริโภค และ อุปโภค

ภายในพื้นที่หมู่บ้านหนองชน มีแหล่งน้ำเพื่อการอุปโภค / บริโภค โดยการจัดสร้างจากภาครัฐ ,องค์กรท้องถิ่น และกำลังทรัพย์ของชุมชน ดังนี้

1) ระบบประปา บ้านหนองชนทั้ง 2 หมู่ ใช้น้ำร่วมกับบ้านเทพนิมิตร จำนวนครัวเรือนที่ได้รับประโยชน์ ในบ้านหนองชน หมู่ 1 จำนวน 183 ครัวเรือน และ บ้านหนองชน หมู่ 8 จำนวน 154 ครัวเรือน

2) บ่อน้ำตื้น (เฉพาะใช้การได้) หนองชนหมู่ 8 มีจำนวน 7 บ่อ ผู้ที่ได้รับประโยชน์รวมประมาณ 50 ครัวเรือน

ทรัพยากรดิน

ส่วนใหญ่ที่ดินถูกใช้ในรูปแบบของการเกษตรกรรม โดยเฉพาะ การทำนา การปลูกไม้ผล และ ยางพารา นอกจากนี้พื้นที่ส่วนใหญ่ จะเป็นการใช้ประโยชน์ในการเลี้ยงสัตว์ เช่น โค ,กระบือ

ลักษณะของดินภายในหมู่บ้านหนองชนทั้ง 2 หมู่ มีสภาพไม่ดีนัก กล่าวคืออาจเป็นผลกระทบจากการประกอบอาชีพด้านเกษตรกรรม และสาเหตุอื่น เช่น ในอดีตที่ผ่านมา ชาวบ้านส่วนใหญ่ จะใช้ประโยชน์ในการปลูกข้าวไร่ ,ปลูกมันสำปะหลัง และการปลูกพืชเศรษฐกิจ เช่น ยางพารา และอ้อย และในปัจจุบันยังมีการปลูกยางพารา เป็นหลัก ซึ่งพืชเหล่านี้มักจะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของหน้าดิน ทำให้สภาพดินเสื่อมโทรม ขณะเดียวกันชาวบ้านยังขาดการปรับปรุงดูแลรักษาสภาพดินที่ถูกต้อง และต่อเนื่อง

ทรัพยากรป่าไม้

ชุมชนบ้านหนองชน หมู่ 1 และ หมู่ 8 ได้มองเห็นถึงความสำคัญของทรัพยากรป่าไม้ภายในชุมชนอย่างมาก พร้อมทั้งมีความตื่นตัว ในด้านการฟื้นฟู ,การอนุรักษ์ และ การใช้ประโยชน์ให้มีความยั่งยืน มองเห็นได้จากอดีตที่ผ่านมา เช่น

เมื่อปี พ.ศ.2534-2535 ชาวบ้านได้รวมตัวกันคัดค้าน การสัมปทานตัดไม้จาก องค์การอุตสาหกรรมฯ (ออป.) ซึ่งผลจากการคัดค้านนั้น ทาง ออป.ได้ยุติการตัดไม้ในพื้นที่

เมื่อปี พ.ศ.2538 ชาวบ้านได้จัดตั้งคณะกรรมการป่าชุมชนร่วมกับเครือข่ายคณะกรรมการฟื้นฟูอนุรักษ์ป่าไม้ ป่าภูลังกา พร้อมประสานงานกับองค์กรภาครัฐ และเอกชน เช่น ฝ่ายปกครอง , ป่าไม้ระดับอำเภอ กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม ,สมัชชาชนวนาชาวไร่ภาคอีสาน(สศท.) และ โครงการจัดการทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืนภาคอีสาน(คทอ.)

เมื่อปี 2546 ได้รับพระราชทาน “ธงเขียว” จาก สมเด็จพระบรมราชินีนาถ เนื่องในวาระการเป็นชุมชนตัวอย่าง กับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

พื้นที่ที่ชาวบ้านได้กันไว้เพื่อเป็นป่าชุมชน รวมเนื้อที่ประมาณ 1,200 ไร่ แยกรายละเอียดในแต่ละลักษณะป่าได้ ดังนี้

1) ป่าชุมชนเพื่อการอนุรักษ์ จำนวน 1 แปลง เนื้อที่ประมาณ 600 ไร่ เป็นป่าดิบแล้ง มีสภาพป่าที่สมบูรณ์ อยู่ในเขตพื้นที่ป่าดงเนา ชาวบ้านมีกฎหมายมิให้ใช้ประโยชน์ในทุกๆ ด้าน

2) ป่าชุมชนเพื่อการใช้สอย จำนวน 1 แปลง เนื้อที่ประมาณ 400 ไร่ สภาพเป็นป่าเต็งรัง และป่าดิบแล้งเป็นบางส่วน เป็นป่ากำลังฟื้นตัว ค่อนข้างสมบูรณ์ อยู่ติด หรือต่อเนื่องจากป่าชุมชนเพื่อการอนุรักษ์ การใช้ประโยชน์ เป็นแหล่งเก็บหาของป่า และอาหารต่างๆ ตามฤดูกาล เช่น เห็ด , แมลงต่างๆ ,ผัก ,สมุนไพร และ ไม้ใช้สอย แต่ในการใช้ประโยชน์ดังกล่าว จะต้องอยู่ในความดูแลของคณะกรรมการป่าชุมชน

3) ป่าเพื่อวัฒนธรรม / ป่าช้า จำนวน 1 แปลง เนื้อที่ประมาณ 200 ไร่ สภาพป่าเป็นป่าเต็งรัง ใช้ประโยชน์เฉพาะพิธีกรรมคนตายเท่านั้น

บทลงโทษในพื้นที่ป่าชุมชนทั้ง 3 แปลง

หากใครไม่ทำตามข้อบังคับ / ผิดผิด จะใช้เวทีชาวบ้านในการพิจารณาความ หากความผิดไม่มากจะเป็นการว่ากล่าวตักเตือน แต่หากก่อให้เกิดความเสียหายแน่ชัด จะเป็นโทษปรับเป็นเงิน (นำเงินไปเข้ากองทุนชุมชน) และหากผู้กระทำผิดไม่ยอมรับผลจากการพิจารณาดังกล่าว หรือยังคงมีการปฏิบัติซ้ำ คณะกรรมการฯ จะดำเนินการตามกฎหมาย

การจัดการ / กิจกรรมป่าชุมชน

- การปลูกป่าเสริม ปลูกพันธุ์ไม้เพิ่มเติม
- การจัดทำป้าย และ แนวเขตป่าให้ชัดเจน (พร้อมการหมั่นตรวจสอบ)
- การรณรงค์ภายในชุมชน
- การตรวจป่า เช่น บุคคลที่มีที่ดินทำกินติดกับเขตป่าชุมชน จะเป็นผู้สังเกตการณ์ และดูแลเป็นหลัก

คณะกรรมการป่าชุมชน

คณะกรรมการหมู่บ้าน ทั้งในหมู่บ้านหนองชนหมู่ 1 และ หมู่ 8 จะเป็นผู้รักษากฎระเบียบ โดยชาวบ้านจะรวมกันดูแล หรือ มีส่วนร่วมทุกคน

การถือครองที่ดิน

ชาวบ้านที่มีที่ดินเป็นของตนเอง ในหมู่บ้านหนองชน หมู่ 1 จำนวน 135 ครัวเรือน และบ้านหนองชนหมู่ 8 จำนวน 150 ครัวเรือน

ชาวบ้านที่ไม่มีที่ดินเป็นของตนเอง ในหมู่บ้านหนองชน หมู่ 1 จำนวน 5 ครัวเรือน และ บ้านหนองชน หมู่ 8 จำนวน 4 ครัวเรือน

ทั้งนี้ ที่ดินภายในชุมชนที่เป็นที่อยู่อาศัยนั้น ยังไม่มีเอกสารสิทธิ แต่ที่ดินที่เป็นที่ทำกินของชาวบ้าน มีเอกสารสิทธิ ส.ป.ก.4-01 ก. ทั้งหมด

การใช้ประโยชน์ในที่ดิน

ชาวบ้านในชุมชนทั้ง 2 หมู่ จัดพื้นที่เพื่อการใช้ประโยชน์ โดย แบ่งออกเป็น 4 ประเภท และมีพื้นที่ระบุได้โดยเฉลี่ย ดังนี้

1. พื้นที่ดินเพื่อการอยู่อาศัย : รวมทั้ง 2 หมู่ จำนวน 168 ไร่ เฉลี่ยครัวเรือนละ 2 งาน
2. พื้นที่ดินเพื่อการเกษตรกรรม : ทำนา, ทำสวน ประมาณ 3,499 ไร่
3. พื้นที่ดินเพื่อการอนุรักษ์ และประโยชน์ใช้สอย : จัดเป็นป่าชุมชนเพื่อการอนุรักษ์และใช้สอย ในพื้นที่ประมาณ 1,200 ไร่
4. พื้นที่ดินเพื่อการสาธารณะประโยชน์ร่วมกัน ระบุได้คือ
 - โรงเรียนระดับมัธยม ตามทะเบียน จำนวน 50 ไร่ ชาวบ้านมอบให้เพิ่มเติม 330 ไร่ รวมจำนวนพื้นที่ 380 ไร่
 - โรงเรียนระดับประถมศึกษา จำนวน 30 ไร่
 - ตลาดสดชุมชน จำนวน 4 ไร่
 - สถานีอนามัย จำนวน 4 ไร่
 - สภาตำบล จำนวน 12 ไร่
 - วัดบุญสงฆ์ จำนวน 3 ไร่ 2 งาน
 - วัดป่าดงธรรมวนาราม จำนวน 30 ไร่
 - วัดป่าสัมมานุสรณ์ จำนวน 100 ไร่

การสนับสนุนจากองค์กรภายนอก

1. กลุ่มแม่บ้าน ซึ่งมีกิจกรรม ทำดอกไม้ / ทำไม้กวาด ได้รับการสนับสนุนจากพัฒนาชุมชน และ องค์การบริหารส่วนตำบล ให้การสนับสนุนในรูปแบบของงบประมาณ และ เทคนิคในการผลิต
2. กลุ่มผู้เลี้ยงโคและ กระบือ ได้รับการสนับสนุนจากกรมปศุสัตว์ สนับสนุนให้งบประมาณ และ พ่อพันธุ์ พร้อมทั้งให้สุขภาพสัตว์อย่างต่อเนื่อง
3. กองทุนเงินล้าน ,กองทุน กขคจ. จากกรมการปกครอง

4. กลุ่มผู้ปลูกยางพารา องค์การยาง / สกย.อ. ให้งบประมาณและ สนับสนุนการตลาด

สภาพปัญหาของชุมชน

1. มีต้นทุนในการผลิตในภาคการเกษตรค่อนข้างสูง แต่ราคาขายตกต่ำ และไม่มีตลาดรองรับ ทำให้เกษตรกรไม่มีทุนหมุนเวียนที่เพียงพอ
2. ขาดองค์ความรู้ หรือ เทคนิควิธีการผลิต
3. งานอาชีพมีไม่ต่อเนื่อง ,การรับจ้างแรงงานมีค่าจ้างแรงที่ต่ำ ,ปัญหาการว่างงาน
4. ทรัพยากรในพื้นที่ถูกทำลาย การใช้ประโยชน์ร่วมของคนในและนอกชุมชนไม่มีจิตสำนึกในการอนุรักษ์ รักษา

ข้อมูลพื้นฐานชุมชน บ้านใหม่ชัยมงคล หมู่ที่ 7

ประวัติชุมชน

ประมาณปี พ.ศ.2515 ชาวบ้านกลุ่มของ นายอาจ บุญพันธ์ นายบุญศรี ประถมชัย สว. : โคตรสุวรรณ และพวก ประมาณ 10 ครอบครัว ได้มารวมตัวกันบุกเบิกที่อยู่อาศัย และที่ทำกินบริเวณห้วยทราย อยู่ในพื้นที่ป่าภูลังกา

ต่อมาประมาณ ปี พ.ศ.2518 ทางราชการ (กองทัพบกที่ 2) ได้ขอรังให้ชาวบ้านกลุ่มดังกล่าวย้ายออกจากพื้นที่ ด้านเหตุทางความมั่นคง เพราะสมัยนั้นเป็นยุคปราบปราม พคท. ชาวบ้านกลุ่มดังกล่าว ได้ย้ายมารวมตัวกันกับกลุ่มของนายสถิต ศรีมูลทา ,นายบน หลีกดำ ,นายมวน ศรีลอด และนายทอง ศรีมูลทา กลุ่มนี้มีประมาณ 20 ครอบครัว ดังนั้น เมื่อรวมทั้ง 2 กลุ่มแล้ว มีประมาณ 30 ครอบครัว จึงได้มาจัดตั้งเป็นหมู่บ้านใหม่ขึ้น และให้ชื่อว่า “บ้านใหม่ชัยมงคล” ประมาณ ปี พ.ศ.2520 และได้จัดตั้งเป็นหมู่บ้านเป็นทางการเมื่อปี พ.ศ.2523 เป็นหมู่ที่ 7 ต.หนองชน โดยมีผู้นำ ดังนี้

1. นายบน หลีกดำ	เป็นผู้ใหญ่บ้านปี พ.ศ. 2523 – 2530
2. นายสถิต ศรีมูลทา	เป็นผู้ใหญ่บ้านปี พ.ศ. 2530 – 2532
3. นายบุญถิ่น เทียงภักดี	เป็นผู้ใหญ่บ้านปี พ.ศ. 2532 - ปัจจุบัน

อาณาเขตติดต่อ

ทิศเหนือ	จรด	บ้านแสนสำราญ
ทิศใต้	จรด	บ้านแสนสำราญ
ทิศตะวันออก	จรด	ชุมชนโนนสถิต (บ้านโคกยาว) อ.โพธิ์ทอง อ.บ้านแพง
ทิศตะวันตก	จรด	บ้านโนนสวาท

ลักษณะภูมิประเทศ

บริเวณที่ตั้งชุมชน และที่ทำกิน เป็นที่ดอน และลาดชัน โดยทั่วไป เป็นสภาพป่าเสื่อมโทรม อยู่ในเขตพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติป่าภูลังกา และ ป่าดงเนา สภาพดินเป็นดินร่วนปนทราย หน้าดินตื้น และไม่ขึ้นมาเป็นบางพื้นที่ มีหนองน้ำและลำห้วยหลายสาย และมีพื้นที่ถือครอง ประมาณ 3,862 ไร่

จำนวนประชากร

จำนวนครัวเรือนทั้งสิ้น 150 ครัวเรือน มีประชากรทั้งสิ้น 708 คน แยกเป็น ชาย จำนวน 349 คน และหญิง จำนวน 359 คน

การคมนาคม

การเดินทาง การประสานภายในชุมชน และนอกชุมชน เป็นถนนคอนกรีต ลาดยาง และลูกรัง ระยะทาง หมู่บ้านนี้อยู่ห่างจาก อ.นาทม ประมาณ 15 กิโลเมตร และห่างจากจังหวัดนครพนม ประมาณ 130 กิโลเมตร

การศึกษา

จำนวนชาวบ้านจำแนกตามระดับการศึกษาสูงสุดและเพศ (ไม่รวมที่กำลังศึกษา) แยกได้
 จบชั้นประถมศึกษา (ป.1.-ป.6.) รวม 405 คน แยก ชาย 205 คน และ หญิง 200 คน
 จบมัธยมต้น (ม.1.-ม.3) รวม 13 คน แยก ชาย 10 คน และ หญิง 3 คน
 จบมัธยมปลายและเทียบเท่า รวม 10 คน แยก ชาย 5 คน และ หญิง 5 คน
 ภายในชุมชน ชาวบ้านได้เข้าร่วมการฝึกอบรม เพิ่มเติมทักษะด้านอาชีพ ปี พ.ศ.2547 ที่ผ่าน
 มา จำนวน 50 คน แยก ชาย 30 คน และ หญิง 20 คน

ด้านสาธารณสุข

จากผลการสรุปการจัดเก็บข้อมูล ความจำเป็นขั้นพื้นฐาน ระดับหมู่บ้าน (จปฐ.) ปี พ.ศ.2547 แยกได้

1. ครัวเรือนที่ได้กินอาหารที่มีคุณภาพ และได้มาตรฐาน สํารวจ 116 ครัวเรือน ผ่านเกณฑ์ จำนวน 112 ครัวเรือน
2. ครัวเรือนที่มีความรู้ในการใช้ยาที่ถูกต้อง และ เหมาะสม สํารวจ 116 ครัวเรือน ผ่านเกณฑ์ จำนวน 103 ครัวเรือน
3. คน อายุ 35 ปีขึ้นไป ได้รับการตรวจสุขภาพประจำปี จากการสํารวจ 220 คน สามารถผ่าน เกณฑ์ทั้ง 220 คน
4. ครัวเรือนที่มีการจัดบ้านเรือนเป็นระเบียบถูกสุขลักษณะ จากการสํารวจ 116 ครัวเรือน ผ่าน เกณฑ์ จำนวน 80 ครัวเรือน

สภาพทางเศรษฐกิจ

อาชีพหลัก : ชาวบ้านมีอาชีพหลัก คือ การทำนา มีพื้นที่ทำนารวมทั้งสิ้น 1,796 ไร่ ผลผลิต โดยเฉลี่ย ประมาณ 350 กิโลกรัม/ไร่ จำนวนครัวเรือนที่ประกอบอาชีพทำนาทั้งสิ้น 140 ครัวเรือน และนอกจากการทำนาแล้ว ชาวบ้านยังมีอาชีพ ทำสวนยางพาราเป็นหลักด้วย มีเนื้อที่ประมาณ 878 ไร่ โดยเฉลี่ยครัวเรือนละประมาณ 15 ไร่ รายได้จากการผลิตนั้น ต้องนับจากการปลูกไปอีกระยะ 5 ปี จึงจะมีรายรับจากผลผลิต ซึ่งในขณะนี้อยู่ในระยะการปลูก 3 ปีแรก

การเลี้ยงสัตว์ ชาวบ้านนิยมเลี้ยงสัตว์ควบคู่ไปกับการทำเกษตรกรรม เช่น เลี้ยงวัว จำนวน 5 ครัวเรือน รวม 23 ตัว เลี้ยงควาย จำนวน 4 ครัวเรือน รวม 32 ตัว และ เป็ด,ไก่ มีทุกครัวเรือน เพื่อเป็น อาหาร

ในช่วงฤดูแล้ง ช่วงเดือนมกราคม - เมษายนของทุกปี ชาวบ้านบางส่วนจะออกไปขายแรงงาน ทางจังหวัด โดยเฉพาะ กรุงเทพฯ

รายได้จากการประกอบอาชีพ : มีรายได้ในทุกประเภทร่วมกันต่อปี คือ

รายได้ต่ำกว่า 10,000 บาท/ปี จำนวน 10 ครัวเรือน

รายได้ 20,000 - 29,999 บาท/ปี จำนวน 140 ครัวเรือน

รายจ่ายจากการประกอบอาชีพ : มีรายจ่ายในทุกประเภทร่วมกันต่อเดือน คือ

รายจ่าย ต่ำกว่า 2,000 บาท / เดือน จำนวน 30 ครั้วเรือน

รายจ่าย 2,000 - 3,999 บาท / เดือน จำนวน 85 ครั้วเรือน

รายจ่าย 4,000 - 5,999 บาท / เดือน จำนวน 30 ครั้วเรือน

รายจ่าย 6,000 - 7,999 บาท / เดือน จำนวน 5 ครั้วเรือน

ทรัพยากรธรรมชาติ

ทรัพยากรดิน

จากการศึกษาข้อมูลของสำนักงานเกษตรอำเภอ ในเรื่องของลักษณะดิน พบว่า ในบริเวณที่ทำกินของชุมชนนี้ เป็นลักษณะของดินร่วนปนทราย หรือ ทรายปนดินเหนียว ดินร่วน เป็นกรด เป็นค่า 6.00 - 5.5. เป็นดินชุด โพนพิสัย, ชุดดินท่าอุเทน เหมาะสำหรับ การทำนา การปลูกหญ้าเลี้ยงสัตว์

ลักษณะของดิน มีความเสื่อมโทรม สาเหตุจากการประกอบอาชีพของชาวบ้าน ขาดการปรับปรุง กับการใช้ประโยชน์จากดิน เช่น ปลูกอ้อย และ ยูลิปัตส ซึ่งในปัจจุบันชาวบ้านนิยมปลูกมาก และมีแนวโน้มจะขยายพื้นที่เพิ่มเติม

ทรัพยากรน้ำ

ภายในพื้นที่บ้านชัยมงคล มีแหล่งน้ำ เช่น ลำห้วย และ หนองน้ำ ที่ชาวบ้านได้ใช้ประโยชน์ไม่มากนัก เพราะพื้นที่ส่วนมากเป็นที่ดอน และ หินตื้น แหล่งน้ำธรรมชาติ และ จากการสร้างขึ้นของภาครัฐ และทุนในชุมชน มีแยกได้ ดังนี้

1) หนองห้วยหินแตก เนื้อที่ประมาณ 10 ไร่ ลักษณะของหนองมีความลึกประมาณ 3 - 4 เมตร บริเวณจะเป็นที่นาของชาวบ้าน ล้อมรอบด้วยป่าไผ่บ้านเล็กน้อย ชาวบ้านใช้ประโยชน์เป็นแหล่งหาอาหาร,เลี้ยงสัตว์ในฤดูแล้ง มีน้ำตลอดปี

2) ลำห้วย ในพื้นที่นี้ มีลำห้วยที่สำคัญไหลผ่านที่ทำกินของชาวบ้านทั้งสิ้น 2 สาย คือ ห้วยดอกเกตุ และ ห้วยทราย การใช้ประโยชน์ของชาวบ้าน เป็นแหล่งหาอาหาร และเลี้ยงสัตว์ในฤดูแล้ง มีน้ำตลอดปี

3) แหล่งน้ำที่สร้างขึ้นจากภาครัฐ คือ ฝ่ายน้ำ มีทั้งหมด 2 แห่ง คือ ฝ่ายดอกเกตุ 1 แห่ง และ ฝ่ายห้วยทราย 1 แห่ง เป็นแหล่งอาหาร และ เลี้ยงสัตว์ในฤดูแล้ง มีน้ำตลอดปี

4) แหล่งน้ำเพื่อการอุปโภค และบริโภค ภายในชุมชนที่ใช้การได้ คือ

- ประปา 1 แห่ง จำนวนครัวเรือนที่ได้รับประโยชน์ 130 ครัวเรือน
- บ่อบาดาล 1 แห่ง จำนวนครัวเรือนที่ได้รับประโยชน์ 18 ครัวเรือน
- บ่อน้ำตื้น 3 แห่ง จำนวนครัวเรือนที่ได้รับประโยชน์ 3 ครัวเรือน

ทรัพยากรป่าไม้

ชุมชนนี้ เป็นชุมชนหนึ่งที่ชาวบ้านได้รวมตัวกันเพื่อจัดตั้งกลุ่มในการฟื้นฟูทรัพยากรป่าไม้ร่วมกับเครือข่ายชาวบ้านป่าชุมชนป่าภูลังกา เมื่อปี พ.ศ.2538 ภายในชุมชนจึงมีการรณรงค์ให้ชาวบ้านฟื้นฟูป่าไม้ในรูปแบบ ป่าหัวไร่ปลายนา ป่าวัฒนธรรม และ ป่าชุมชน ดังรายละเอียดคือ

ป่าชุมชนเพื่อการใช้สอย : มีพื้นที่ประมาณ 50 ไร่ สภาพเป็นป่าเต็งรัง ,ป่าโคก สภาพป่ากำลังฟื้นตัว การใช้ประโยชน์ เป็นแหล่งเก็บหาอาหาร เช่น ผักป่า ,แมลง และเห็ด พร้อมทั้งสมุนไพรตามฤดูกาล การใช้ประโยชน์จากไม้ นั้น ต้องผ่านความเห็นชอบจากคณะกรรมการหมู่บ้านก่อนการดูแลรักษา และข้อห้าม ให้ชาวบ้านที่มีที่ดินทำกินติดกับพื้นที่ป่าชุมชน

ป่าวัฒนธรรม : ชุมชนได้กำหนดให้ป่าในพื้นที่ตั้งของวัด ทั้ง 2 แห่ง เป็นป่าเพื่อวัฒนธรรม ดังรายละเอียดคือ

- วัดสุเทพสุนทร : พื้นที่ 50 ไร่ ใช้ประโยชน์เป็นป่าช้า เนื้อไม้ที่จะใช้ ระบุเฉพาะในพิธีของคนตายเท่านั้น การดูแลรักษา ให้พระสงฆ์ในวัดและกรรมการหมู่บ้านดูแลเป็นหลัก
- วัดเทพอารยาราม : พื้นที่ประมาณ 500 ไร่ ชาวบ้านได้อนุรักษ์ไว้เป็นเขตอภัยทาน ห้ามจับสัตว์ต่างๆ และ การใช้ประโยชน์ในเนื้อไม้ ระบุใช้เฉพาะพิธีกรรมภายในวัดเป็นบางครั้ง แต่ต้องใช้เฉพาะไม้ที่ตายแล้ว

การถือครองที่ดิน

จำนวนครัวเรือนที่มีที่ดินเป็นของตนเองทั้งสิ้น 146 ครัวเรือน และไม่มีที่ดินทำกินเป็นของตนเอง จำนวน 4 ครัวเรือน

ด้านกรรมสิทธิ์ในที่ดิน ในส่วนของพื้นที่ตั้งชุมชนยังไม่มีเอกสารสิทธิ์ แต่ในพื้นที่ทำกินจะมีเอกสารสิทธิ์ สปก.4-01 พร้อมในขณะนี้มีนายทุนมาหาซื้อที่เพื่อปลูกพืชเศรษฐกิจ เช่น อ้อย และยางพารามากขึ้น ราคาในผืนดินนี้มีแนวโน้มจะราคาสูงขึ้น และชาวบ้านจะขายมากขึ้น

การใช้ประโยชน์ที่ดิน

ชาวบ้านในชุมชน จัดพื้นที่เพื่อการใช้ประโยชน์ร่วม โดย แบ่งออกเป็น 4 ประเภท และมีพื้นที่ ระบุได้โดยเฉลี่ย ดังนี้

พื้นที่ดินเพื่อการอยู่อาศัย : จำนวน 100 ไร่

พื้นที่ดินเพื่อการเกษตรกรรม : ทำนา ประมาณ 1,712 ไร่ ,ทำสวน ประมาณ 878 ไร่

พื้นที่ดินเพื่อการอนุรักษ์ และประโยชน์ใช้สอย : จัดเป็นป่าชุมชนเพื่อการใช้สอยในพื้นที่ ประมาณ 50 ไร่

พื้นที่ดินเพื่อการสาธารณะประโยชน์ร่วมกัน ระบุได้คือ

- โรงเรียนระดับอนุบาล – ม.3 จำนวน 6 ไร่
- ศาลากลางบ้าน (หลักบ้าน/หลักเมือง) จำนวน 1 ไร่
- วัดสุเทพสุนทร (ใช้เป็นป่าช้าด้วย) จำนวน 50 ไร่
- วัดเทพอารยาราม จำนวน 500 ไร่

วัฒนธรรมและ ประเพณี

ชุมชนบ้านใหม่ชัยมงคล เป็นชุมชนที่นับถือศาสนาพุทธ มีวัฒนธรรมประเพณีที่ดำรงไว้ เช่น บุญออกพรรษา ,บุญเข้าพรรษา ,บุญเบิกบ้าน ,บุญบั้งไฟ ,บุญมหาชาติ มีวัฒนธรรมความเชื่อในเรื่องของ ก่อนจะทำอะไรเพื่อเป็นสิริมงคล จะเป็นการทำบุญ เช่น การขึ้นบ้านใหม่ การออกไปทำงานที่สำคัญ ยังมีวัฒนธรรมความเชื่อเรื่องผีป่า , เจ้าบ้าน , เจ้าเมือง ซึ่งมี “หลักบ้าน” อยู่กลางหมู่บ้าน เป็นหลักฐาน จนถึงปัจจุบัน

ข้อห้ามที่สำคัญภายในหมู่บ้านที่ทุกคนต้องปฏิบัติตาม คือ ห้ามนำข้าวไปสีในระยะเวลาที่มีคน ตายภายในหมู่บ้านวันพระทุกวัน และห้ามประกอบอาชีพที่เกี่ยวข้องกับการใช้แรงงานสัตว์ในวันพระ

การสนับสนุนจากองค์กรภายนอก

ภายในชุมชนชาวบ้านได้รวมตัวกันจัดตั้งกลุ่มต่าง ๆ ทำกิจกรรมเพื่อเสริมรายได้ พร้อมได้รับการสนับสนุนจากภายนอก ดังนี้

1. กลุ่มทำไม้กวาด : ได้รับการสนับสนุนจากพัฒนาชุมชนด้านงบประมาณ
2. กลุ่มผู้เลี้ยงวัว : ได้รับการสนับสนุนจาก กรมปศุสัตว์ ด้านงบประมาณ ,พ่อพันธุ์ และการ สุขาภิบาลสัตว์

3. กองทุนต่างๆ : ได้รับการสนับสนุนโครงการ และจัดสรรงบประมาณจากกรมการปกครอง คือ กองทุนเงินล้าน ,กองทุน กขคจ.

4. กลุ่มแม่บ้าน : ได้รับการสนับสนุนจาก พัฒนาชุมชน และองค์การบริหารส่วนท้องถิ่น ในการหนุนเสริมกิจกรรมต่างๆ ทางสังคม

สภาพปัญหาของชุมชน

1. ปัญหาด้านทุนในการผลิต , ราคาผลผลิตตกต่ำ ,ตลาดรองรับผลผลิต พร้อมด้านเทคนิค และองค์ความรู้ด้านการผลิต

2. ชาวบ้านภายในชุมชนส่วนหนึ่ง ยังขาดจิตสำนึกด้านการทำกิจกรรมแบบการรวมกลุ่ม หรือ ยังมองไม่เห็นถึงความสำคัญในการรวมกลุ่มในการแก้ไขปัญหาต่างๆร่วมกัน

ข้อมูลพื้นฐานชุมชน บ้านนาอ่าง

ประวัติชุมชน

เมื่อปี พ.ศ.2506 บริษัทพวงษ์พันธุ์ เลิศอุดม ได้สัมปทานป่าเพื่อตัดไม้ในพื้นที่ป่าภูลังกา มีกลุ่มนายเที่ยง อาทิตตัง ชาวบ้านจากอำเภอคำตากล้า มารับจ้างตัดไม้ให้กับทางบริษัทฯ และได้มาเห็นพื้นที่ซึ่งมีความอุดมสมบูรณ์ เหมาะสมในการจัดตั้งเป็นที่อยู่อาศัยและที่ทำกิน

ในปี พ.ศ.2517 นายเที่ยง อาทิตตัง ได้ชักชวนเพื่อน เช่น นายเรียน เมืองคง นายจวง คำโละ นายสมบัติ , นายบุญธรรม เครือเนตร และนายทองสูน มาจัดตั้งชุมชน โดยได้เลือกบริเวณลำห้วยอ่าง เป็นบริเวณที่ตั้ง และได้ตั้งชื่อว่า “บ้านนาอ่าง” ต่อมาในปี พ.ศ.2539 ได้แยกการปกครองหมู่บ้านออกเป็น “บ้านโนนศิลา” เนื่องจากมีประชากรมากขึ้น และในปี 2545 ได้แยกการปกครองเพิ่มอีกหนึ่งบ้าน คือ “บ้านนาสาร” และนับแต่อดีตถึงปัจจุบันในหมู่บ้านมีผู้นำ คือ

1.นายเรียน	เมืองคง	เป็นผู้ใหญ่บ้านคนแรก
2.นายดี	คุณประเสริฐ	เป็นผู้ใหญ่บ้าน คนที่ 2
3.นายรพี	บุญเจิม	เป็นผู้ใหญ่บ้าน คนที่ 3
4.นายบรรจง	เดชอุดม	เป็นผู้ใหญ่บ้าน คนที่ 4
5.นายผาสี	จันแดง	เป็นผู้ใหญ่บ้าน คนที่ 5

อาณาเขตติดต่อ

ทิศเหนือ	จรด	ป่าอนุรักษ์ป่าภูลังกา
ทิศใต้	จรด	พื้นที่ทำกิน บ้านนาดี หมู่ 6
ทิศตะวันออก	จรด	บ้านนาสาน
ทิศตะวันตก	จรด	บ้านโนนศิลา

ลักษณะภูมิประเทศ

ลักษณะโดยทั่วไป บริเวณที่ตั้งชุมชน และบริเวณที่ดินทำกินของชาวบ้าน เป็นที่ดอน มีสภาพเป็นป่าเสื่อมโทรม สภาพดิน มีกรวดทราย ดินดาน หน้าดินตื้น มีหินโผล่บางพื้นที่

จำนวนประชากร

จำนวนครัวเรือนทั้งสิ้น 95 ครัวเรือน มีประชากรทั้งสิ้น 440 คน แยกเป็น ชาย จำนวน 223 คน และ หญิง จำนวน 207 คน

การคมนาคม

การเดินทาง การประสานภายในชุมชน และนอกชุมชน เป็นถนนคอนกรีต และถนนลูกรัง หมู่บ้านนี้อยู่ห่างจากอำเภอบึงโขงหลง ประมาณ 8 กิโลเมตร และห่างจาก จังหวัดหนองคาย ประมาณ 220 กิโลเมตร เป็นชุมชนที่อยู่ใกล้ที่สุดของจังหวัด มีรถโดยสาร ตอนเช้า-เย็น วิ่งวันละ 1 เที่ยว

การศึกษา

จำนวนชาวบ้านที่กำลังศึกษาอยู่ในขณะนี้ สามารถระบุได้ คือ

ก่อนประถมศึกษา	จำนวน 13 คน
ระดับประถมศึกษา – มัธยมศึกษาตอนต้น	จำนวน 81 คน
ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย	จำนวน 8 คน
ระดับปริญญาตรี	จำนวน 1 คน
เรียนการศึกษานอกโรงเรียน	จำนวน 15 คน

ภายในชุมชน ชาวบ้านได้เข้าร่วมการฝึกอบรม เพิ่มเติมทักษะด้านอาชีพ ปี พ.ศ.2547 คือ

1) อบรมด้านเกษตรกรรม	จำนวน 1 คน
2) อบรมป้องกันและแก้ไขปัญหาเสฟติด	จำนวน 25 คน
3) อบรมอนามัยแม่ และเด็ก	จำนวน 5 คน
4) อบรมการออกกำลังกายเพื่อสุขภาพ	จำนวน 3 คน

สภาพทางเศรษฐกิจ

อาชีพหลัก : ภายในบ้านนาอ่าง ชาวบ้านมีอาชีพหลักในการทำนา ในอดีตที่ผ่านมา นิยมปลูกข้าวไร่ และชาวบ้านพัฒนาพื้นที่ ปรับเปลี่ยนทำนา เนื้อที่ประมาณ 1,500 ไร่ จำนวนครัวเรือน ไร่ 85 ครัวเรือน ผลผลิตโดยประมาณเฉลี่ย 280 กิโลกรัม / ไร่ แบ่งขนาดพื้นที่ทำนา ได้ดังนี้

- ขนาดพื้นที่ จำนวน 40 – 10 ไร่ จำนวน 40 ครัวเรือน
- ขนาดพื้นที่ จำนวน 11 – 20 ไร่ จำนวน 45 ครัวเรือน

การทำสวน แบ่งได้ดังนี้

- สวนยางพารา ชาวบ้านได้ปลูกยางพารา ประมาณ 500 ไร่ จำนวน ครัวเรือนทั้งสิ้น 50 ครัวเรือน มีบางครอบครัวได้รับผลผลิตแล้ว มีรายได้ประมาณ 8,000 – 10,000 บาท / ไร่ / ปี
- การทำสวนผลไม้ ภายในชุมชนมีการปลูกไม้ผลผสมผสานกันที่ทำกิน เนื้อที่ 30 ไร่ จำนวน 2 ครัวเรือน รายได้ประมาณ 3,500 บาท / ปี

การเลี้ยงสัตว์

อีกด้านหนึ่งของการประกอบอาชีพ ชาวบ้านในชุมชนมีการเลี้ยงสัตว์ไปพร้อมกับการทำอาชีพเกษตรกรรม เช่น โค ,กระบือ , เป็ด และไก่ สำหรับชุมชนนาอ่าง มีจำนวนครัวเรือนที่เลี้ยงโค จำนวน 10 ครัวเรือน รวม 26 ตัว และ เลี้ยงกระบือ จำนวน 11 ครัวเรือน รวม 38 ตัว

อาชีพเสริม : ภายในบ้านนาอ่าง นอกจากอาชีพด้านการเกษตรกรรมเป็นหลักแล้ว ยังมีอาชีพเสริมรายได้ เช่น การเก็บหาของป่า คือ เห็ด ,ผักป่า, และแมลงต่างๆ ซึ่งทำให้ชาวบ้านในหมู่บ้าน มีรายได้เสริมปะละประมาณ 10,000 บาท /ปี /ครัวเรือน และอีกอาชีพหนึ่งคือ การไปรับจ้างต่างจังหวัด ในช่วงเดือนมกราคม – พฤษภาคม ประมาณ 58 ครัวเรือน พร้อมทั้งมีองค์กรต่างๆจากภายนอกเข้าสนับสนุน เช่น

- กลุ่มแม่บ้านทำกิจกรรมไม้กวาด และเย็บผ้า ได้รับการสนับสนุนจากกรมพัฒนาชุมชน ด้านงบประมาณ เพื่อเป็นกองทุนกลุ่ม
- กองทุนเงินล้าน และ กองทุน กขคจ. ได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากฝ่ายปกครอง

ทรัพยากรธรรมชาติ

ทรัพยากรดิน

ลักษณะของดินในพื้นที่โดยทั่วไป ส่วนมากจะเป็นกรวดทราย และดินดาน สภาพหน้าดินตื้น และมีหินโผล่ขึ้นมาเป็นบางพื้นที่ หน้าดินถูกชะล้าง ดินจืด เกิดจากการใช้ประโยชน์โดยไม่คำนึงถึงผลเสีย และไม่มีการปรับปรุงดินเท่าที่ควรหรือ

ทรัพยากรน้ำ

บ้านนาอ่าง เป็นชุมชนที่มีแหล่งน้ำน้อยมาก เพราะเป็นพื้นที่ดอน และผิวดินตื้น ชาวบ้านจึงต้องร่อนน้ำฝนเป็นหลัก และอาศัยการทำสระน้ำไว้ใช้เองภายในพื้นที่ประกอบอาชีพ ใช้น้ำในฤดูแล้ง แต่ส่วนมากน้ำจะหมดในช่วงระยะเดือนกุมภาพันธ์ – เดือนพฤษภาคม ของทุกปี

แหล่งน้ำที่สำคัญของบ้านนาอ่าง มี 2 จุด คือ ห้วยขี้โพง และห้วยปลาชีทอง ระยะเดือน เมษายน น้ำจะหมด(แห้ง) ชาวบ้านใช้ประโยชน์ในการเลี้ยงสัตว์

แหล่งน้ำเพื่อการอุปโภค / บริโภค ของชุมชน จากการสนับสนุนของภาครัฐ และทุนของชาวบ้านเอง คือ

- บ่อน้ำตื้น จำนวน 90 บ่อ ใช้การได้ จำนวน 22 บ่อ น้ำจะมีตลอดปี ประมาณ 10 บ่อ
- บ่อบาดาล / บ่อเจาะ มีจำนวน 4 บ่อ ใช้การได้ 1 บ่อ และมีน้ำใช้ได้ตลอดปี

ทรัพยากรป่าไม้

บ้านนาอ่าง เป็นชุมชนที่มีความตื่นตัว เรื่องการจัดการทรัพยากรป่าไม้มาก ภูมิธรรมที่เห็นได้ชัดเจนในอดีตที่ผ่านมา กล่าวคือ บ้านนาอ่างได้รวมกลุ่มเพื่อทำกิจกรรม เพื่อการฟื้นฟูป่าไม้ ในรูปแบบป่าชุมชน , ป่ากันชน , ป่าหัวไร่ปลายนา และ เพื่อการอนุรักษ์ ได้รับการประสานงานจากภายนอกชุมชน ทั้งภาครัฐ และเอกชน เช่น กรมส่งเสริมคุณภาพและสิ่งแวดล้อม , ฝ่ายการปกครอง , กรมป่าไม้ และองค์การพัฒนาเอกชน คือ สมัชชาชนวนาชาไร่ภาคอีสาน , โครงการจัดการทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน ภาคอีสาน เป็นต้น

การถือครองที่ดิน

การถือครองที่ดินในพื้นที่ประมาณ 2,500 ไร่ ในส่วนที่เป็นที่ตั้งชุมชนนั้น ยังไม่มีเอกสารสิทธิ และในส่วนของที่ดินทำกินนั้น มีเอกสาร ส.ป.ก.4-01 ก.

การใช้ประโยชน์ที่ดิน ใช้ในการเพาะปลูก และเลี้ยงสัตว์ ประมาณ 90 % ของพื้นที่จำนวน ครัวเรือนที่มีที่ดินทำกินเป็นของตนเอง จำนวน 85 ครัวเรือน และไม่มีที่ดินทำกินเป็นของตนเอง จำนวน 10 ครัวเรือน

การใช้ประโยชน์ที่ดิน

ชาวบ้านในชุมชน จัดพื้นที่เพื่อการใช้ประโยชน์ร่วม โดยแบ่งออกเป็น 4 ประเภท และมีพื้นที่ ระบุได้โดยเฉลี่ย ดังนี้

พื้นที่ดินเพื่อการอยู่อาศัย : จำนวน 60 ไร่

พื้นที่ดินเพื่อการเกษตรกรรม : จำนวน 2,530 ไร่

พื้นที่ดินเพื่อการอนุรักษ์ และประโยชน์ใช้สอย : ป่าชุมชน

พื้นที่ดินเพื่อการสาธารณะประโยชน์ร่วมกัน ระบุได้คือ

- 1) โรงเรียนระดับอนุบาล – มัธยมศึกษาตอนต้น จำนวน 25 ไร่
- 2) วัดสระแก้ว จำนวน 12 ไร่
- 3) ศาลากลางบ้าน จำนวน 4 ไร่

วัฒนธรรม และประเพณี

บ้านนาอ่าง เป็นชุมชนที่นับถือศาสนาพุทธทั้งหมด ชาวบ้านทำกิจกรรมด้านประเพณี เช่น บุญบั้งไฟ, บุญเข้าพรรษา, บุญออกพรรษา, บุญเบิกบ้าน, บุญมหาชาติ, บุญปีใหม่ และ บุญกระฐิน

ชาวบ้านนาอ่าง ยังมีระบบความเชื่อด้านผี หรือเจ้าที่เจ้าทาง เจ้าป่า เจ้าเขา ก่อนการทำกิจกรรมที่สำคัญ เช่น ไปทำงานต่างจังหวัด, การขึ้นบ้านใหม่ หรือ การบุกเบิกที่ทำกิน (การทำฝาย, สระน้ำ) จะต้องทำพิธีการขอขมากับเจ้าที่เจ้าทางก่อนเสมอ

ข้อห้ามที่สำคัญของชาวบ้าน คือ ในวันพระหรือวันที่มีคนตายในหมู่บ้าน จะไม่นำข้าวไปสี หรือ ห้ามทำงานที่เกี่ยวข้องกับการใช้แรงงานสัตว์

การสนับสนุนจากองค์กรภายนอก

1. กลุ่มไม้กวาด : ได้รับการสนับสนุนด้านกองทุน จากกรมพัฒนาชุมชน
2. กลุ่มเย็บผ้า : ได้รับการสนับสนุนด้านกองทุน จากกรมพัฒนาชุมชน
3. กองทุนเงินล้าน ,กองทุน กขคจ. : ได้รับการสนับสนุนงบประมาณ จากฝ่ายการปกครอง

สภาพปัญหาของชุมชน

1. ชาวบ้านยังขาดทุนที่พอเพียงกับการลงทุน ขาดเทคนิค หรือองค์ความรู้ต่างๆ ,ตลาดรองรับผลผลิต และการหนุนเสริมจากภาคราชการอย่างต่อเนื่อง
2. ภายในหมู่บ้านยังมีบางส่วน ที่มองไม่เห็นความสำคัญในการรวมกลุ่ม หรือ การทำกิจกรรมแบบมีส่วนร่วม เพื่อนำไปสู่การแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น

ข้อมูลพื้นฐานชุมชนชายชนะ

ประวัติชุมชน

เมื่อปี พ.ศ.2536 กลุ่มของ นายทองนาค บัวสอน ,นายเดชนะ แดงไม้ ,นายลำเอียง น้อยตาแสง ฯ ซึ่งเป็นชาวบ้านบ้านโคกยาว ต.โพธิ์ทอง อ.บ้านแพ่ง จ.นครพนม ได้รวมตัวกันมาซื้อที่ดินประมาณ 100 ไร่ เพื่อจัดตั้งชุมชน ด้วยเหตุผลคือ ที่อยู่อาศัย บ้านโคกยาว) อยู่ไกลจากบริเวณที่ทำกิน ซึ่งมีระยะห่างประมาณ 5-6 กิโลเมตร

เมื่อปี พ.ศ.2539 มีกลุ่มชาวบ้านจากบ้านเทพนิมิตร บ้านใหม่ชัยมงคล และ บ้านแสนสำราญ ที่มีที่ดินอยู่ใกล้บริเวณดังกล่าว ได้ย้ายออกมาตั้งบ้านเรือนอยู่อาศัยเพิ่ม ด้วยเหตุผลเดียวกัน และยังมีชาวบ้านจาก อ.บ้านดุง จ.อุดรธานี ได้มาซื้อที่ดินเพื่อทำกินและอาศัยเพิ่มเติมในเวลาต่อมา

ลักษณะของการตั้งบ้าน ชุมชนชายชนะ มีความแตกต่างจากชุมชนอื่น เพราะชาวบ้านที่ย้ายออกมาอยู่ที่นี่ มาตั้งที่อยู่อาศัย อยู่บริเวณที่ทำนา ,ทำสวน ,ทำไร่ ของตนเองเป็นหลัก จึงอยู่กระจายตัวกันไปตามที่ดินของตนเอง และอยู่ภายใต้การปกครองของบ้านโคกยาว ต.โพธิ์ทอง อ.บ้านแพ่ง จ.นครพนม มีนายลำเอียง น้อยตาแสง เป็นผู้นำ (ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านโคกยาว)

อาณาเขตติดต่อ

ทิศเหนือ	จรด	ป่าภูลังกา
ทิศใต้	จรด	พื้นที่ทำกินบ้านแสนสำราญ และ บ้านใหม่ชัยมงคล
ทิศตะวันออก	จรด	พื้นที่ทำกินบ้านโคก ยาวต.โพมทองอ.บ้านแพ่งจ.นครพนม
ทิศตะวันตก	จรด	พื้นที่ทำกินบ้านเทพนิมิตร (โคกกระแซ)

ลักษณะภูมิประเทศ

ลักษณะพื้นที่โดยทั่วไป เป็นสภาพป่าเสื่อมโทรม ป่ากำลังฟื้นตัว ลักษณะเป็นที่โคก ลาดชัน หน้าดินตื้น ,เป็นดินดาน ,ดินทรายปนลูกรัง มีลำห้วยเล็กๆ ไหลผ่านหนึ่งสาย

จำนวนประชากร

จำนวนครัวเรือนทั้งสิ้น 37 ครัวเรือน มีประชากรทั้งสิ้น 96 คน แยกเป็น ชาย 44 จำนวน คน และหญิง จำนวน 52 คน

การคมนาคม

การเดินทาง การประสานภายในชุมชนเป็นถนนลูกรัง และการติดต่อกับนอกชุมชน เป็นถนนคอนกรีต และ ลาดยาง หมู่บ้านนี้อยู่ห่างจาก อ.บ้านแพง ประมาณ 12 กิโลเมตร ห่างจาก จ.นครพนม ประมาณ 120 กิโลเมตร ไม่มีรถประจำทางวิ่งผ่าน

การศึกษา

จบการศึกษาตั้งแต่ระดับ ประถมศึกษาที่ 1- มัธยมศึกษา 3. จำนวน 61 คน , ระดับ มัธยมศึกษาตอนปลาย และ ปวช. จำนวน 4 คน ไม่รู้หนังสือ จำนวน 13 คน และ กำลังศึกษาอยู่ในปัจจุบัน ระดับ ประถมศึกษาที่ 1- มัธยมศึกษา 3. จำนวน 10 คน ระดับ มัธยมศึกษาตอนปลาย จำนวน 7 คน และ การศึกษานอกโรงเรียน 1 คน

สภาพทางเศรษฐกิจ

ชาวบ้านในชุมชน มีอาชีพหลักคือ การทำเกษตรกรรม และมีรายได้จากการเก็บของป่า ซึ่งสามารถแยกได้คือ

- 1.การทำนา : จำนวนครัวเรือนที่ทำนาปี ทั้งสิ้น 30 ครัวเรือน เนื้อที่ประมาณ 350 ไร่ โดยเฉลี่ยครัวเรือนละ 10 – 15 ไร่ ผลผลิตเฉลี่ย 300 กิโลกรัม / ไร่
- 2.การทำสวน (ยางพารา) : จำนวน 20 ครัวเรือน พื้นที่ประมาณ 250 ไร่ ครัวเรือนละ 10 – 15 ไร่ โดยเฉลี่ย ได้รับผลผลิตแล้ว จำนวน 12 ครัวเรือน มีรายได้ประมาณ 30,000 – 50,000 บาท/ปี
- 3.การเก็บของป่า : เพราะภายในชุมชนชาวบ้านเข้าไปเก็บของป่า เพื่อเป็นอาหาร และไว้ขายตามฤดูกาล มีรายได้โดยเฉลี่ยครัวเรือนละประมาณ 8,000 – 15,000 บาท/ปี
- 4.การขายแรงงาน : มีชาวบ้านบางส่วนไปขายแรงงานต่างจังหวัด โดยส่วนมาก เป็นคนรุ่นหนุ่มสาว(วัยแรงงาน) ในช่วงเดือนมกราคม – เดือนพฤษภาคม ของทุกปี

ทรัพยากรธรรมชาติ

ทรัพยากรดิน

ลักษณะดิน โดยสภาพทั่วไป เป็นดินทรายปนลูกรัง ,สภาพหน้าดินตื้น ,เป็นดินดาน ,มีหินโผล่ขึ้นมาบนผิวดินเป็นบางส่วน สภาพดินจืด ถูกชะล้างขาดการบำรุงปรับปรุง

ทรัพยากรน้ำ

แหล่งน้ำภายในชุมชน ลักษณะเป็นลำห้วยเล็กไหลผ่านพื้นที่ทำกิน ในระยะสั้นๆเท่านั้น มีน้ำเฉพาะในฤดูฝนเป็นหลัก ชาวบ้านใช้รูปแบบการทำบ่อ(สระ) ทำฝายขึ้นดิน และ เจาะบ่อน้ำตื้น ใช้กันตามกำลังทรัพย์ของคนที่อยู่

ทรัพยากรป่าไม้

สภาพป่าภายในพื้นที่เป็นป่าเต็งรัง เสียมโทรม ชาวบ้านได้กันพื้นที่ป่าไว้เพื่อเป็นป่าวัฒนธรรม ในบริเวณวัดศรีลังกา และชาวบ้านได้กันพื้นที่ป่าไว้บางส่วนในบริเวณที่ทำกินเพื่อเป็นป่าหัวไร่ปลายนาก่อน เพื่อใช้ประโยชน์ภายในครัวเรือนตนเอง

การถือครองที่ดิน

ชาวบ้านในชุมชนชัยชนะ มีพื้นที่ถือครองประมาณ 20 – 30 ไร่ /ครัวเรือนโดยเฉลี่ย ที่อยู่อาศัยหรือที่ตั้งชุมชนยังไม่มีเอกสารสิทธิ แต่ในส่วนของพื้นที่ทำกิน มีเอกสาร ส.ป.ก.4-01 ก.

การใช้ประโยชน์ในที่ดิน

ชาวบ้านในชุมชน จัดพื้นที่เพื่อการใช้ประโยชน์ร่วม โดย แบ่งออกเป็น 3 ประเภท และมีพื้นที่ระบุได้โดยเฉลี่ย ดังนี้

พื้นที่ดินเพื่อการอยู่อาศัย : จำนวน 60 ไร่

พื้นที่ดินเพื่อการเกษตรกรรม : 1,000 ไร่

พื้นที่ดินเพื่อการสาธารณะประโยชน์ร่วมกัน ได้แก่

- ที่ตั้งวัดศรีลังกา จำนวน 15 ไร่
- พื้นที่สาธารณะประโยชน์ จำนวน 1 ไร่

วัฒนธรรม และประเพณี

ชาวบ้านภายในชุมชน ส่วนมากจะไปร่วมกับกิจกรรมด้านประเพณีร่วมกับชุมชนเก่าของตนเอง ด้วยเหตุว่า ชุมชนเก่ามีสายเครือญาติของตนเองเป็นหลัก เช่น ชุมชนเก่าอยู่บ้านเทพนิมิตร หรือบ้านแสนสำราญ เวลาชุมชนดังกล่าวทำกิจกรรม ชาวบ้านภายในชุมชนชยันตะก็จะไปเข้าร่วม

แต่หากเป็นกิจกรรมเป็นทางการ ก็จะเข้าร่วมกับบ้านโคกยาวเป็นหลัก เช่น การทำบุญออกพรรษา ,เข้าพรรษา ,บุญมหาชาติ ,บุญบั้งไฟ ชาวบ้านนับถือศาสนาพุทธทุกคร้วเรือน และคนภายในชุมชน มีข้อห้ามหรือกฎระเบียบใช้ร่วมกัน คือ ในวันพระ หรือวันที่มีคนตายภายในหมู่บ้าน ห้ามนำข้าวไปสี และ ทำงานที่เกี่ยวข้องกับการใช้แรงงานสัตว์

การสนับสนุนจากองค์กรภายนอก

1. โครงการเกษตรผสมผสาน : ได้รับการสนับสนุนงบประมาณ และกล้าไม้ จากกรมส่งเสริมการเกษตร
2. กองทุนเงินล้าน และ กขคจ. : ได้รับการสนับสนุนงบประมาณร่วม กับบ้านโคกยาว จากฝ่ายวารปกครอง
3. กลุ่มยางพารา: ได้รับการสนับสนุนงบประมาณ และการรับซื้อแผ่นยาง จาก สกย.อ

สภาพปัญหาของชุมชน

1. ชาวบ้านยังคงขาดเงินทุนหมุนเวียน และการลงทุนเพื่อการผลิตรายอย่างเพียงพอ
2. ขาดแรงงาน ต้องรับจ้างเพิ่ม
3. ขาดเทคนิค องค์ความรู้ในด้านต่างๆ
4. ขาดการรวมตัวกัน ในการแก้ไขปัญหา แบบมีส่วนร่วม เพราะเป็นชุมชนที่อยู่กระจายตัว
5. ทรัพยากรธรรมชาติในเขตชุมชน มีความเสื่อมโทรม

ข้อมูลพื้นฐานชุมชนบ้านนาสาร

ประวัติชุมชน

บ้านนาสาร เป็นส่วนหนึ่งของบ้านนาอ่าง แยกเขตการปกครอง เมื่อปี พ.ศ.2545 ด้วยสาเหตุที่ บ้านนาอ่างมีประชากรเพิ่มมากขึ้นยากแก่การปกครองได้อย่างทั่วถึง และจากการจัดตั้งเป็นชุมชนใหม่นี้ มีนายสุบิน รักชาติ เป็นผู้ใหญ่บ้านคนแรก และปัจจุบัน

อาณาเขตติดต่อ

ทิศเหนือ	จรด	ป่าอนุรักษ์ ป่าภูสิงกา
ทิศใต้	จรด	ที่ทำกินบ้านเทพนิมิตรและบ้านนาดีเหนือ
ทิศตะวันออก	จรด	ป่าอนุรักษ์ป่าภูสิงกา
ทิศตะวันตก	จรด	บ้านนาอ่าง

ลักษณะภูมิประเทศ

ลักษณะพื้นที่โดยทั่วไป เป็นที่ดอน มีความลาดชัน สภาพดินจะเป็นดินร่วนปนทรายลูกรัง ดิน ดาน และหน้าดินตื้น มีหินโผล่ขึ้นเป็นบางพื้นที่ ที่ตั้งชุมชนอยู่ในการปกครองของอำเภอบึงโขงหลง จ. หนองคาย และที่ดินทำกินอยู่ในเขตการปกครองของ อำเภอนาทม จ.นครพนม สภาพป่าเป็นป่าเสื่อม โทรม อยู่ในเขตป่าสงวนป่าภูสิงกา มีแหล่งน้ำที่สำคัญเช่น ลำห้วยसान และ ลำห้วยนกเหาะ

จำนวนประชากร

จำนวนครัวเรือนทั้งสิ้น 46 ครัวเรือน มีประชากรทั้งสิ้น 225 คน แยกเป็น ชาย จำนวน 126 คน และหญิง จำนวน 129 คน

การคมนาคม

การเดินทาง การประสานภายในชุมชน และนอกชุมชน เป็นถนนคอนกรีต และถนนลูกรัง หมู่บ้านนี้อยู่ห่างจาก อ.บึงโขงหลง ประมาณ 8 กิโลเมตร ห่างจาก จ.หนองคาย ประมาณ 220 กิโลเมตร มีรถประจำทางไปอำเภอ ดอนชัย –เย็น วันละหนึ่งเที่ยว

การศึกษา

ภายในหมู่บ้านมีผู้ที่จบการศึกษา ระดับ ป.4,ป.6,ป.7 รวมทั้งสิ้น 203 คน และมีผู้ไม่รู้หนังสือจำนวน 5 คน

สภาพทางเศรษฐกิจ

อาชีพหลัก : ชาวบ้านบ้านนาสารมีอาชีพ ทำนาเป็นหลัก มีจำนวนครัวเรือนทำการผลิตนี้ ทั้งสิ้น 46 ครัวเรือน เนื้อที่ประมาณ 1,500 ไร่ แยกการถือครองได้คือ

- พื้นที่ 6 – 10 ไร่ จำนวน 20 ครัวเรือน
- พื้นที่ 11 – 20 ไร่ จำนวน 20 ครัวเรือน
- พื้นที่ 21 – 50 ไร่ จำนวน 6 ครัวเรือน

ผลผลิตโดยเฉลี่ย 380 กิโลกรัม / ปี

การทำสวนยางพารา : จำนวน 13 ครัวเรือน เนื้อที่ประมาณ 300 ไร่ แต่ยังคงอยู่ในระยะการผลิต ปีที่ 4 (ยังไม่ได้รับผล)

การสวนผลไม้ : จำนวน 4 ครัวเรือน เนื้อที่ประมาณ 20 ไร่ ผลผลิตส่วนมากเป็นการเก็บไว้บริโภคภายในครัวเรือน และญาติๆเท่านั้น

อาชีพรอง : ชาวบ้านมีรายได้เสริมจากอาชีพหลัก ที่ระบุได้ คือ

- การเก็บของป่า เช่น ผักป่าตามฤดูกาล ,เห็ด ,แมลงต่างๆ ขายได้โดยเฉลี่ย ประมาณ 3,000 – 5,000 บาท / ปี / ครัวเรือน
- การออกขายแรงงาน ในช่วงนอกของฤดูกาลผลิต คือ เดือนมกราคม – เดือนพฤษภาคม ของทุกปี

ทรัพยากรธรรมชาติ

ทรัพยากรดิน

โดยทั่วไป ลักษณะดินภายในพื้นที่ เป็นดินทรายปนลูกรัง , ดินดาน หน้าดินตื้น มีหินโผล่บ้าง เป็นบางพื้นที่ หน้าดินอุกชะล้าง ดินจืด เหมาะสมกับการปลูกพืชไร่ และทำนาได้ดีบางพื้นที่ เพราะที่ผ่านมากในอดีต การใช้ประโยชน์จากดิน เป็นการใช้ประโยชน์ที่ไม่ได้คำนึงถึงการปรับปรุงหน้าดิน เป็นการปลูกพืชเชิงเดี่ยว

ทรัพยากรน้ำ

ภายในพื้นที่ มีแหล่งน้ำที่สำคัญเพื่อใช้ประโยชน์ในการประกอบอาชีพเกษตรกรรม และเพื่อการบริโภค/อุปโภค คือ

- อ่างเก็บน้ำ มีจำนวน 1 แห่ง คือ อ่างเก็บน้ำห้วยซึ้ง มีน้ำตลอดปี ชาวบ้านใช้ประโยชน์ปลูกพืช ในฤดูแล้ง , เลี้ยงสัตว์ และเป็นแหล่งหาอาหาร
- ฝายห้วยนกเหว : มีน้ำเพื่อการเกษตรในฤดูแล้ง และเลี้ยงสัตว์ มีน้ำตลอดปี
- ห้วยสาร : คุณภาพน้ำดี มีน้ำไหลในตลอดปี ใช้เพื่อการเกษตรและเลี้ยงสัตว์

ทรัพยากรป่าไม้

ชาวบ้านนสารได้รวมกันกันพื้นที่ป่าเพื่อการใช้ประโยชน์ แยกได้ คือ

ป่าชุมชน : มีจำนวน 4 แปลง เนื้อที่ประมาณ 144 ไร่ สภาพพื้นที่เป็นดินดานปนลูกรัง หน้าดินตื้น มีหินโผล่ขึ้นปนบนดินเป็นบางส่วน สภาพป่าโดยทั่วไป เป็นป่าเต็งรัง สภาพป่ากำลังฟื้นตัว มีพันธุ์ไม้ที่สำคัญ เช่น ไม้เต็ง , ไม้รัง และพรรณพืชสมุนไพรนานาชนิด เช่น หญ้าแฝก , หูลิง , ส้มกบ กระเจียวหิน เป็นต้น

กฎระเบียบและการจัดการป่า

1. การใช้ประโยชน์จากป่าชุมชนต้องผ่านการอนุมัติจากคณะกรรมการป่าชุมชนก่อน
2. ถ้าชาวบ้านตัดไม้ 1 ต้น ต้องปลูกแทน จำนวน 3 ต้น ตลอดจนการดูแลรักษา 3 – 5 ปี (ตามแต่ลักษณะของไม้)
3. ผู้มีสิทธิใช้ไม้ในเขตป่าได้ต้องเป็นเฉพาะกรณีจำเป็นเท่านั้น เช่นการออกเรือนใหม่ หรือเกิดไฟไหม้บ้าน
4. ผู้ที่ไม่ปฏิบัติตามกฎ จะถูกพิจารณาโทษหนัก - เบา จากคณะกรรมการ คือ โทษเบา เป็นการกล่าวตักเตือน , โทษหนัก เป็นการปรับเป็นเงิน และต้องปลูกไม้ทดแทน

ป่ากันชน : ชาวบ้านภายในชุมชน ที่มีพื้นที่ติดกับเขตป่าอนุรักษ์ป่าภูลังกา ได้แบ่งพื้นที่ห่างจากเขตป่าอนุรักษ์ ประมาณ 80 เมตร เป็นแนวกัน / หรือป่ากันชน จำนวนพื้นที่ ประมาณ 437 ไร่ 2 งาน การดูแลรักษา ชาวบ้านได้มีข้อตกลงกันว่า ขอให้ผู้ที่มิที่ดินติดชายแนวเขตกันชนดังกล่าว เป็นผู้ดูแลรักษาเป็นหลัก และมีคณะกรรมการหมู่บ้านเป็นคนรับผิดชอบ

การถือครองที่ดิน

ที่ตั้งชุมชนยังไม่มีเอกสารสิทธิ แต่ในส่วนของพื้นที่ทำกินมีเอกสารสิทธิเป็น ส.ป.ก.4-01 มีเนื้อที่ในการถือครองประมาณ 2,150 ไร่ การถือครองที่ดินของชาวบ้านแยกได้ ดังนี้

- ครั้วเรือนที่มีที่ทำกินเป็นของตนเอง จำนวน 36 ครั้วเรือน
- ครั้วเรือนที่ไม่มีที่ดินทำกินเป็นของตนเอง จำนวน 10 ครั้วเรือน

การใช้ประโยชน์ที่ดิน

ชาวบ้านในชุมชน จัดพื้นที่เพื่อการใช้ประโยชน์ร่วม โดย แบ่งออกเป็น 4 ประเภท และมีพื้นที่ระบุได้โดยเฉลี่ย ดังนี้

พื้นที่ดินเพื่อการอยู่อาศัย : จำนวน 40 ไร่

พื้นที่ดินเพื่อการเกษตรกรรม : จำนวน 1,820 ไร่

พื้นที่ดินเพื่อการอนุรักษ์ และประโยชน์ใช้สอย : พื้นที่ป่าชุมชน จำนวน 4 แปลง เนื้อที่ 144 ไร่ และ ป่ากันชน 1 แปลง เนื้อที่ 437 ไร่ 2 งาน

พื้นที่ดินเพื่อการสาธารณะประโยชน์ร่วมกัน ระบุได้คือ

- วัดนาสาร จำนวน 40 ไร่
- วันอินแปน จำนวน 50 ไร่
- วัดอ่ามโนราห์ จำนวน 55 ไร่
- ศาลากลางบ้าน จำนวน 2 ไร่
- ที่สาธารณะ จำนวน 1 ไร่

วัฒนธรรมและ ประเพณี

ชาวบ้านนาศาร นับถือศาสนาพุทธ ทุกครัวเรือน ประเพณีที่ดำรงไว้ในชุมชน เช่น บุญเข้าพรรษา , บุญออกพรรษา , บุญเบิกบ้าน , บุญมหาชาติ , บุญกระฐิน บุญบั้งไฟ และบุญปีใหม่วันสงกรานต์

ด้านความเชื่อชาวบ้านยังมีความเชื่อ เรื่อง ผีเจ้าป่า ,เจ้าเขา ,ผีหัวไร่ปลายนาน่า มีพิธีขอขมา ในระหว่างทำกิจกรรมที่สำคัญๆ เช่น ขึ้นบ้านใหม่ ,การทำเหมืองฝาย ก่อนการทำไร่ ,ทำนา หรือ มีปรากฏการณ์ต่างๆเกิดขึ้นภายในชุมชน

ข้อห้ามของชาวบ้านที่ปฏิบัติรวมกัน เช่น วันพระ หรือ วันที่มีคนตาย ภายในหมู่บ้านจะไม่นำข้าวมาสี และไม่ทำงานโดยเฉพาะการใช้แรงงานสัตว์

การสนับสนุนจากองค์กรภายนอก

1. กลุ่มแม่บ้าน ทำกิจกรรมไม้กวาด และเย็บผ้า ได้รับการสนับสนุนงบประมาณ เป็นกองทุนจากกรมพัฒนาชุมชน
2. กองทุนเงินล้าน ได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากฝ่ายปกครอง
3. กลุ่มหมอยาพื้นบ้าน ได้รับการสนับสนุนด้านการเสริมองค์ความรู้ และการจัดกระบวนการบริหารจัดการเป็นหลัก จากองค์กรพัฒนาเอกชนคือ สมัชชาชนวนาชาวไร่ภาคอีสาน และโครงการจัดการทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืนภาคอีสาน

สภาพปัญหาของชุมชน

1. ขาดกองทุนการสนับสนุนในด้านการผลิตที่เพียงพอ และต่อเนื่อง ในการประกอบอาชีพทุกๆ ด้าน
2. ยังขาดเทคนิค ทักษะ และองค์ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการผลิต และระบบการตลาดรองรับที่ยังไม่เกิดผลจริง
3. การมีส่วนร่วมในการฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติของชุมชน ยังไม่ดีพอ

บทที่ 4

ผลการศึกษาวิจัย

บทวิเคราะห์ระดับเครือข่ายป่าภูลังกา

สภาพภูมินิเวศน์

ป่าภูลังกา เป็นภูเขาที่มีลักษณะของภูเขาทับซ้อนกัน จำนวน 3 ลูก ทอดยาวตามแนวทิศเหนือ กับทิศใต้ และ สลับด้วยเทือกเขาขนาดเล็ก หลายลูกสลับกันทับซ้อนกัน และทอดยาวตามแม่น้ำโขง จุดสูงสุดจากระดับน้ำทะเลปานกลาง 563 เมตร เป็นแหล่งทรัพยากรธรรมชาติที่สมบูรณ์ เช่น แหล่ง น้ำที่สำคัญ พรรณพืช ป่าไม้หลากหลายชนิดรวมถึงสัตว์ป่า

ลักษณะสภาพอากาศ โดยทั่วไปมีอุณหภูมิบนยอดเขาในช่วงฤดูหนาวที่สด ประมาณ 0-5 องศาเซลเซียส อุณหภูมิเฉลี่ยโดยประมาณ 25-36 องศา ปริมาณน้ำฝนโดยเฉลี่ยประมาณ 1,860 มิลลิเมตร / ปี

พื้นที่ภูลังกามีอาณาเขตติดต่อกับหลายอำเภอดังนี้ โดยทั่วไปทิศเหนือ และทิศตะวันตก ติด เขต อำเภอบึงโขงหลง จังหวัดหนองคาย และทิศใต้ ทิศตะวันออก จรด อำเภอบ้านแพง และอำเภอนาทม จังหวัดนครพนม

ลักษณะการใช้ประโยชน์ของพื้นที่ป่าภูลังกา แบ่งได้ 2 ลักษณะ คือ .

1.พื้นที่เพื่อการอนุรักษ์ กรมป่าไม้ได้กันพื้นที่ออกเพื่อเตรียมประกาศเป็นป่าอุทยานแห่งชาติ มีเนื้อที่ประมาณ 18,000 ไร่ มีทรัพยากรธรรมชาติที่สำคัญ กล่าวคือ

○ **ทรัพยากรป่าไม้:** มีลักษณะป่าไม้ 3 ชนิด คือ ป่าดิบแล้ง ป่าเบญจพรรณ และป่าเต็งรัง มีพันธุ์ไม้ที่สำคัญ คือ ไม้ยาง ไม้ตะเคียน ไม้เต็ง ไม้รัง ไม้เหียง ไม้พลอง ไม้ประดู่ และไม้แดง ฯ และมี พรรณพืชสมุนไพรที่หลากหลาย เช่น ประดงแดง , พญามือหนูมาน , กระยาเลย , ประดงดำ , เครือสามสิบสองประดง , ประดงขาว , ประดงเหลือง , ม้ากระทืบโรง , กระดองหิวก , กำแพงเจ็ดชั้น , เกาหม่วยเลือด , ไต่ไม่รู้ลืม , ตาไก่ และ เขากวาง เป็นต้น ซึ่งเป็นที่เชื่อว่า ลักษณะของดินและป่านี้ เป็น ความสมบูรณ์ที่เหมาะสมเพียงพอกับการปลูกขยายพันธุ์พรรณพืชสมุนไพรชนิดต่างๆ

○ **ทรัพยากรสัตว์ป่า** : มีสัตว์จำพวก เก้ง , หมูป่า , เสือไฟ , กระต่ายป่า , ค่าง , ลิง , ต่าง อีเห็น , เม่น , หมาจิ้งจอก , กระแต , ไก่ป่า และนกนานาชนิด พร้อมทั้งแมลงต่างๆ ตามฤดูกาล

○ **ทรัพยากรน้ำ** : เป็นต้นกำเนิดของแหล่งน้ำ / ลำห้วยที่สำคัญหลายชนิด เช่น ลำห้วย ลังกา , ห้วยทราย , ห้วยแล้ง , ห้วยตากโพธิ์ , ห้วยบุงค้อ ฯ และมีน้ำไหลในตลอดปี

2.พื้นที่เพื่อการอยู่อาศัย และทำกินของชาวบ้าน พื้นที่นี้มีความกว้างขวางมาก ครอบคลุมชุมชนทั้งหมด จำนวน 12 หมู่บ้าน ดังนี้

1.บ้านนาอ่าง	ต.โพธิ์หมากแข้ง อ.บึงโขงหลง จ.หนองคาย
2.บ้านนาसान	ต.โพธิ์หมากแข้ง อ.บึงโขงหลง จ.หนองคาย
3.บ้านนาดีเหนือ	ต.หนองชน อ.นาทม จ.นครพนม
4.บ้านหนองชน หมู่ 1,8	ต.หนองชน อ.นาทม จ.นครพนม
5.บ้านเทพนิมิตร	ต.หนองชน อ.นาทม จ.นครพนม
6.บ้านใหม่ชัยมงคล	ต.หนองชน อ.นาทม จ.นครพนม
7.บ้านแสนสำราญ	ต.หนองชน อ.นาทม จ.นครพนม
8.บ้านโคกยาว และชุมชนชัยชนะ	ต.โพธิ์ทอง อ.บ้านแพง จ.นครพนม
9.บ้านโคกพะทาย	ต.โพธิ์ทอง อ.บ้านแพง จ.นครพนม
10.บ้านดอนสะฝาง	ต.โพธิ์ทอง อ.บ้านแพง จ.นครพนม
11.บ้านนาเรียง	ต.นาหว้า อ.บ้านแพง จ.นครพนม
12.บ้านทุ่งเจริญ	ต.นาหว้า อ.บ้านแพง จ.นครพนม

ลักษณะพื้นที่โดยทั่วไป เป็นที่โคก เป็นดอน มีความลาดชัน หน้าดินตื้น มีหินโผล่ขึ้นเป็นบางพื้นที่ เป็นที่ราบเฉพาะ 2 หมู่บ้านเท่านั้น คือบ้านนาดีเหนือ และบ้านหนองชน

สภาพป่า เป็นป่าโคก ป่าเต็งรัง กำลังฟื้นตัว สภาพป่าเสื่อมโทรม หน้าดินถูกทำลาย จากการประกอบอาชีพ และไม่มีการฟื้นฟู อย่างจริงจังต่อเนื่อง

แหล่งน้ำ และสัตว์ป่า โดยสภาพทั่วไป ถูกทำลายจากการใช้ประโยชน์ ในการประกอบอาชีพของคนภายในพื้นที่จนแทบไม่เหลือเท่าที่ควรจะเป็น เพราะขาดการฟื้นฟู หรือ การมีระบบวิธีการใช้แบบเหมาะสมอย่างยิ่งยั้ง มีแหล่งน้ำที่สำคัญ เช่น หนองชน , หนองเรียวลาด , หนองบึงค้อ และลำห้วยทราย , ลำห้วยसान , ลำห้วยนกเหาะ ฯ มีน้ำไหลในตลอดปี

พื้นที่ดำเนินการศึกษาวิจัยตามโครงการฯ

คณะศึกษาวิจัย ได้เลือกหมู่บ้าน หรือพื้นที่เป้าหมายเพื่อการศึกษา โดยแยกพื้นที่ที่มีลักษณะแตกต่างกันของสภาพภูมิประเทศ แยกได้คือ

1. สภาพพื้นที่เป็นที่ราบ : ในบริเวณพื้นที่บ้านหนองชน ซึ่งเป็นสภาพที่อุดมสมบูรณ์ด้านทรัพยากรแหล่งน้ำ และป่าไม้ โดยเฉพาะกรณีป่าไม้ ชาวบ้านในชุมชน ได้มองเห็นถึงความสำคัญของป่าไม้ (ดูรายละเอียดในข้อมูลพื้นฐานชุมชนบ้านหนองชน)

ป่าชุมชนบ้านหนองชน

○ **ป่าชุมชนบ้านหนองชน** เกิดจากชาวบ้านได้แยกการใช้ประโยชน์จากที่ดิน / ทรัพยากรธรรมชาติ เริ่มตั้งแต่การก่อตั้งหมู่บ้าน ประมาณ ปี 2540 ซึ่งแยกการใช้ประโยชน์ แบ่งได้ 3 กรณี กล่าวคือ เพื่อการอนุรักษ์ , เพื่อประโยชน์ใช้สอย และ ป่าเพื่อวัฒนธรรม ทั้ง 3 กรณีนี้ จะมีการดูแลร่วม และฟื้นฟูจากคนภายในชุมชนเองเป็นหลัก จึงทำให้ป่าบ้านหนองชน ยังคงความอุดมสมบูรณ์อยู่ได้จวบจนถึงปัจจุบัน

○ **ลักษณะของผืนป่า** ในบริเวณที่เป็นผืนป่าที่ชาวบ้าน 3 หมู่บ้านได้กันพื้นที่ออกเป็นป่าชุมชน กล่าวคือ บ้านคำแม้ง มีเนื้อที่ประมาณ 1,000 ไร่ บ้านนาอ ประมาณ 800 ไร่ และ บ้านหนองชน ประมาณ 1,200 ไร่ จึงทำให้เป็นป่าผืนใหญ่ติดต่อกัน ซึ่งเมื่อรวมเนื้อที่แล้ว ประมาณ 3,000 ไร่

○ **ลักษณะของป่าไม้** มีลักษณะที่แบ่งได้ 3 ชนิด คือ ป่าดิบแล้ง , ป่าเบญจพรรณ และ ป่าเต็งรัง มีพันธุ์ไม้ที่สำคัญ เช่น ไม้ยาง , ไม้เต็ง , ไม้รัง , ไม้ประดู่ ไม้แดง ฯ และมีพรรณพืชสมุนไพรที่มีความหลากหลาย เช่น เอ็นอ้า , กำแพงเจ็ดชั้น , ไม้กระต๊อบโรง , ไม้จืด , ประดงเหลือง และ เครือสามสิบสองประดง เป็นต้น

○ **สัตว์ป่า** มีอยู่อาศัยเป็นจำนวนมาก เช่น ไก่ป่า , กระต่ายป่า , ลิง , กระรอก , กระแต , ค่าง , อีเห็น และ นกนานาชนิด พร้อมทั้งมีความหลากหลายไปด้วยแมลงต่างๆตามฤดูกาล

2. สภาพพื้นที่เป็นที่โคก / ที่ดอน / ลาดชัน : กลุ่มหมู่บ้านซึ่งเป็นพื้นที่ศึกษาวิจัยที่มีลักษณะพื้นที่ดอน , ลาดชัน เช่น บ้านนาอ่า , บ้านนาสาร , บ้านใหม่ชัยมงคล และ ชุมชนชัยชนะ ซึ่งมีสภาพหน้าดินตื้น มีหินโผล่ขึ้นมาบนผิวดินเป็นบางพื้นที่

สภาพป่าโดยทั่วไป เป็นป่าเต็งรัง ป่าโคก เป็นป่าไม้กึ่งพันธุ์ มีพรรณพืชสมุนไพรบ้างเล็กน้อย เช่น หญ้าหนวดแมว , เหนือตายยาก , เป้าเงิน , หวายสะนอย , ใบขามเครือ และ ดินขึ้นบิเป็นต้น

เครือข่ายองค์กรชาวบ้านป่าภูลังกา

เครือข่ายองค์กรชาวบ้านป่าภูลังกา จัดตั้งกลุ่มขึ้น เมื่อปี พ.ศ.2535 มีสมาชิกทั้งหมด จำนวน 518 ราย ครอบคลุม 11 หมู่บ้าน 3 อำเภอ 2 จังหวัด คือ อำเภอเบิ่งโขงหลง จังหวัดหนองคาย อำเภอบ้านแพง และ อำเภอนาทม จังหวัดนครพนม

เป็นการก่อเกิด โดยสถานการณ์ปัญหาที่เกิดขึ้นจากโครงการพัฒนาของรัฐ เมื่อปี พ.ศ. 2534 เนื่องจากชุมชนในพื้นที่ดังกล่าว ได้รับผลกระทบจากนโยบายรัฐในการอพยพย้ายผู้คนที่อยู่อาศัย ในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติออกจากพื้นที่ ภายใต้โครงการ คจก. องค์กรชาวบ้านในพื้นที่จึงมีการรณรงค์เพื่อสร้างความร่วมมือกับเครือข่ายเกษตรกรที่ได้รับผลกระทบจากโครงการดังกล่าว จนนำไปสู่ข้อยุติ และยกเลิกโครงการ

ปัจจุบันแม้การแก้ไขปัญหาระงับสิทธิในที่ดินทำกินได้บรรลุแล้วในระดับหนึ่ง แต่ทางเครือข่ายฯ ยังคงเกาะเกี่ยวกันด้วยความร่วมมือร่วมใจกันดำเนินงานเพื่อการพัฒนาชุมชน การฟื้นฟูทรัพยากรป่าไม้ และ การพัฒนาอาชีพของสมาชิกอย่างต่อเนื่อง เช่น แผนการฟื้นฟู / อนุรักษ์ ทรัพยากร(ป่าชุมชน) ร่วมกับหน่วยงานป่าไม้ และองค์การบริหารส่วนตำบล(อ.บ.ต.) และ การวางแผนการใช้ประโยชน์ในที่ดิน โดยการอนุรักษ์พันธุ์พืชที่เหมาะสม และพึ่งพากับระบบนิเวศของพื้นที่ ตลอดจนกลุ่มงานเศรษฐกิจชุมชน เช่น การจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์ ร้านค้าชุมชน เป็นต้น โดยได้รับการสนับสนุนงบประมาณ องค์ความรู้ และกระบวนการจัดการทั้งหมด จากหน่วยงานภาครัฐ และ องค์กรพัฒนาเอกชน

กลุ่มหมอยาพื้นบ้านป่าภูลังกา

จากการดำเนินกิจกรรมข้างต้นของเครือข่ายองค์กรชาวบ้านป่าภูลังกานั้น ทางสมาชิกเครือข่าย ได้ริเริ่มกิจกรรมเพื่อการฟื้นฟู และพัฒนาองค์ความรู้ด้านการแพทย์แผนไทย(หมอพื้นบ้าน) ขึ้น จากการร่วมดำเนินงาน การแลกเปลี่ยนประสบการณ์ และองค์ความรู้ของสมาชิกที่เป็นผู้ทรงความรู้ด้านยาสมุนไพร ซึ่งมีองค์ประกอบหลักจากผู้ที่มีองค์ความรู้ ภูมิปัญญาด้านการแพทย์พื้นบ้าน ที่ได้รับการสืบทอดจากบรรพบุรุษโดยตรง และรวมถึงผู้ที่มีองค์ความรู้เรื่องการใช้ยาสมุนไพรเพื่อปรุงยาประกอบการรักษา และการบำบัดโรคต่างๆ

ภายหลังจากการประเมินความเป็นไปได้ภายใต้ทรัพยากรบุคคล วัตถุดิบ และองค์ความรู้เพียงพอแล้ว จึงมีมติร่วมในการขยายงานเพื่อรองรับและสนับสนุนงานหมอพื้นบ้านขึ้น โดยจัดตั้งกลุ่มใช้ชื่อว่า "กลุ่มหมอพื้นบ้านป่าภูลังกา" เมื่อปี พ.ศ.2543 มีสมาชิกเริ่มต้นจำนวน 60 ราย กระจายตัวใน 8 หมู่บ้าน ทั้ง 2 จังหวัดในพื้นที่งานของเครือข่ายฯ ปัจจุบันสมาชิก จำนวน 30 ราย (ตามทะเบียน

๖.๖ แต่สมาชิกที่ยังคงทำกิจกรรมต่อเนื่องทั้งในส่วนของกิจกรรมกลุ่มกับเครือข่าย และในนามเครือข่ายป่าภูลังกาเป็นหลัก มีประมาณ 10 ท่าน เนื่องจากโดยส่วนใหญ่เป็นผู้สูงอายุอาจไม่ค่อยคล่องตัวในการเดินทาง บางท่านมีการกิจหลักของครอบครัวไม่อาจให้เวลาได้มากนัก และมีเสียชีวิตไปเช่นกัน

ตลอดเวลาที่ผ่านมากับการดำเนินกิจกรรมของกลุ่ม ด้วยศักยภาพ ประสบการณ์ของสมาชิก และวัตถุดิบ(สมุนไพร) ที่มีอยู่มากในพื้นที่ ผสมกับความร่วมมือจากองค์กรต่างๆ ในการสนับสนุนกิจกรรม และการหนุนเสริมกระบวนการงาน อาทิเช่น เทคนิคในการบริหารจัดการกลุ่ม

การทำกิจกรรมร่วมกับกลุ่มต่างๆ ,การเดินทางไปแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ การศึกษาดูงานกับกลุ่มอื่นๆ ที่มีรูปธรรมที่ชัดเจน ,การสำรวจ/การเก็บตัวอย่างพรรณพืชสมุนไพรในพื้นที่ การเพาะกล้าขยายพันธุ์ยาหลัก-รอง ,การส่งเสริมให้สมาชิกเครือข่าย(ในชุมชน) ปลูกสมุนไพรแซมในพื้นที่แปลงเกษตร ฯ ขณะเดียวกันยังเป็นกลุ่มก่อการในการสร้างเครือข่ายหมอพื้นบ้านภาคอีสานตอนบนในฐานะครูบาครูใหญ่ มีบทบาทหลักในการเคลื่อนกิจกรรมของเครือข่ายสู่สาธารณะชน

ซึ่งส่วนหนึ่งในกิจกรรมระดับเครือข่าย คือการร่วมงานกับเครือข่ายสมาคมหมอพื้นบ้านภาคอีสาน จัดรณรงค์ สัมมนาแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ และผลักดัน พ.ร.บ.สมาคมหมอพื้นบ้านร่วมกับเครือข่ายทั้งประเทศ การแปรรูปสมุนไพร และโรงพยาบาลบึงโขงหลงได้นำสมุนไพรจากเครือข่ายไปรักษาผู้ป่วยในโรงพยาบาล ถึงแม้ว่าจะยังไม่ได้รับอนุญาตผู้ประกอบการโรคศิลป์ นับว่าเป็นเรื่องดีที่มีการประสานองค์ความรู้รวมทั้งแผนปัจจุบัน แลแผนไทยเข้าด้วยกัน

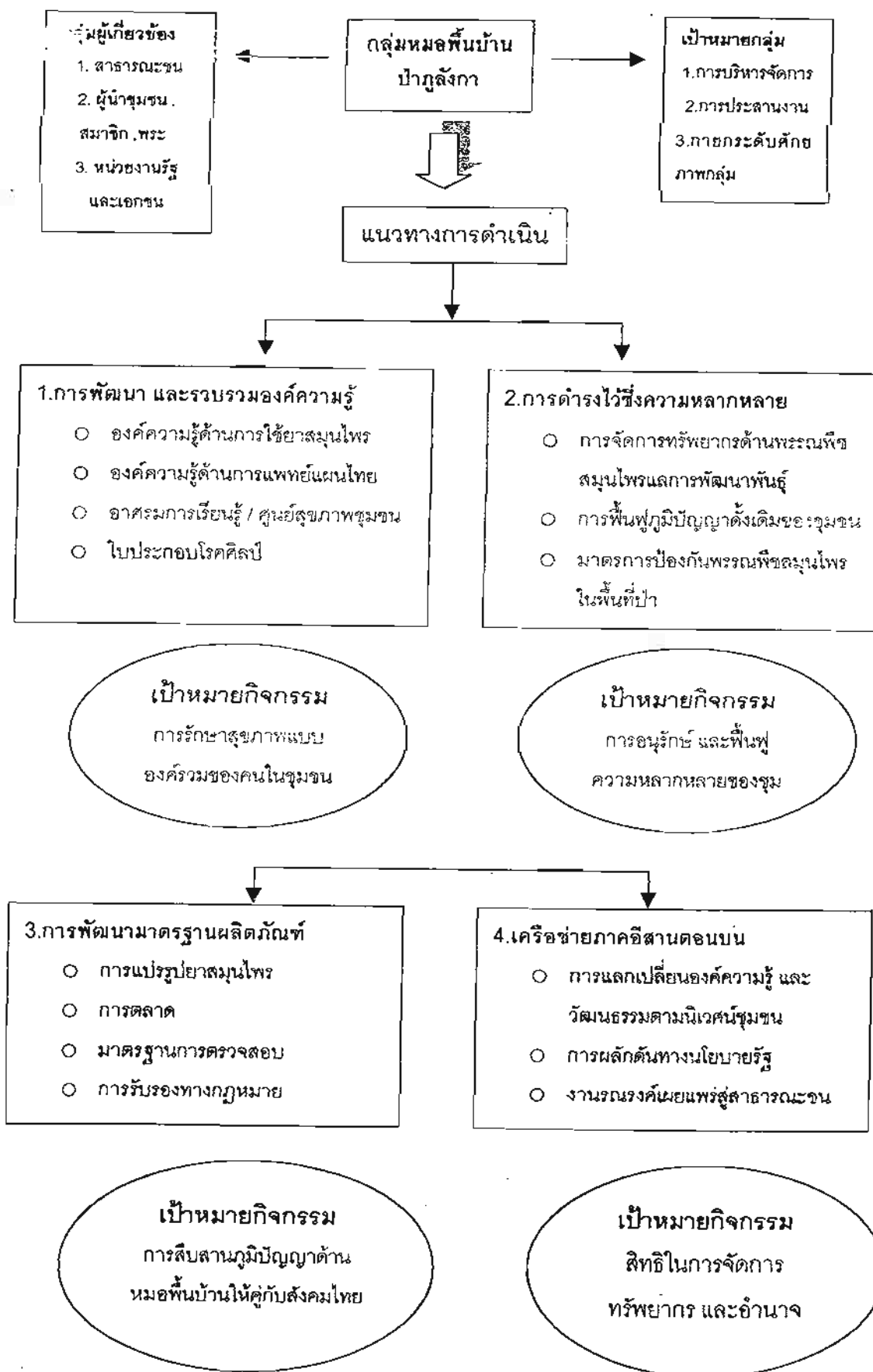
บทวิเคราะห์จากการถอดบทเรียนการทำงานของกลุ่มหมอพื้นบ้านป่าภูลังกา

กิจกรรมที่กล่าวข้างต้น เป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนากลุ่ม และเครือข่ายฯ นับได้ว่าเป็นการสร้างจากฐานที่เป็นธรรมชาติ และมีการพัฒนากะดับตนเองจนเป็นที่รู้จักในสาธารณะได้ในระดับกว้างพอสมควร

อย่างไรก็ตาม แม้ทางกลุ่มจะมีบุคลากรที่มีความสามารถเฉพาะตัวสูง และมีทรัพยากร (วัตถุดิบ) เป็นทุนสูงกว่ากลุ่มอื่นๆ ก็ตาม ยังคงมีเพียงพอต่อการเดินร่วมบนกระแสนการบริโภคนิยมในสังคมปัจจุบันได้ ดังนั้น จากการร่วมถอดบทเรียนการดำเนินงานที่ผ่านมาของกลุ่มจากจุดเริ่มต้น ถึงปัจจุบันนั้น ซึ่งผู้ช่วยนักวิจัยได้ใช้กระบวนการกลุ่ม การระดมสมอง และการวิเคราะห์จุดอ่อนจุดแข็งของกลุ่มสามารถอธิบายความเป็นปัญหาที่ขัดขวางจังหวะในการพัฒนากลุ่มหมอพื้นบ้านป่าภูลังกา และรวมถึงระดับเครือข่ายอีสานตอนบนได้ ดังที่จะกล่าวรายละเอียดนี้

เป้าหมาย และแนวทางในการดำเนินงานของกลุ่ม

ในการจัดตั้งกลุ่มนั้น ได้มีการตั้งวัตถุประสงค์ตลอดจนเป้าหมายที่หวังว่าจะได้รับไว้อย่างชัดเจน และจากการทำงานที่ผ่านมาทั้งที่ประสบผล , ไม่ประสบผล และยังมีความพยายามในการสานเนื้อหา กิจกรรมอย่างต่อเนื่อง ดังนั้นในช่วงปลายปี 2545 จึงได้มีการปรับความคาดหวังของกลุ่มพร้อมวางเป้าหมายใหม่ ซึ่งมีความชัดเจนเป็นรูปธรรมมากขึ้น พร้อมกับการร้อยกิจกรรมในระดับเครือข่ายภาคอีสาน เข้าด้วยกัน ดังแผนภาพหน้า 53

โครงสร้างตามที่แสดงข้างต้นนี้ เป็นแนวทางในการดำเนินงานร่วมของกลุ่ม ระบุมีทั้งในระดับชุมชน ระดับเครือข่าย และคาดหวังถึงการเปลี่ยนแปลงในเชิงนโยบายรัฐ ซึ่งดูแม้บางกรณีจะไกลเกินที่ทางกลุ่มจะสามารถดำเนินการได้ แต่ทางกลุ่มมั่นใจว่าหากยังคงมีการเกาะเกี่ยวกันเป็นกลุ่ม เป็นเครือข่ายแล้วนั้น กระบวนการขับเคลื่อนของภาคประชาชนจะมีการผลักดันร่วมกันจนสามารถบรรลุได้..... แม้จะยังไม่ชัดเจนถึงระยะเวลาที่จะเกิดขึ้นก็ตาม

การวิเคราะห์ศักยภาพกลุ่มหมอพื้นบ้านป่าภูลังกา

1. การจัดตั้งกลุ่มหมอพื้นบ้าน และการสร้างเครือข่ายหมอพื้นบ้านภาคอีสานตอนบน ด้านศักยภาพ

- สมาชิกกลุ่มได้รับรู้ข้อมูล ด้านองค์ความรู้ในการประกอบยาสมุนไพร พรรณพืชสมุนไพร และสรรพคุณของยาแต่ละชนิดมากขึ้น (จากการแลกเปลี่ยนภายในกลุ่ม - เครือข่ายฯ)
- สมาชิกกลุ่มมีความสามารถ / ความชำนาญพิเศษเฉพาะบุคคลก็แตกต่างกันไป
- มีการร่วมทดลองผลิต และการพัฒนารูปแบบการแปรรูปร่วมกัน
- มีความตระหนักถึงการใช้สมุนไพรอย่างถูกวิธี เพื่อความยั่งยืนของทรัพยากร
- มีความเชื่อมั่นในการสืบสาน และรณรงค์การใช้ยาสมุนไพรในการรักษาโรคสามัญ ในระดับชุมชน ตลอดจนการฟื้นฟูภูมิปัญญาหมอพื้นบ้าน

ข้อจำกัด

- การถ่ายทอดองค์ความรู้ และการแลกเปลี่ยน ยังขาดความเชื่อมั่นในผู้ถ่ายทอด เป็นเหตุให้องค์ความรู้ไม่ครบ หรือ ไม่ตรงตามเคล็ดวิชา
- มาตรการในการดูแลรักษาทรัพยากรด้านสมุนไพรของชุมชน ยังไม่ดีพอ เป็นเหตุให้บุคคลภายนอกเข้ามาใช้ประโยชน์ในเชิงพาณิชย์ค่อนข้างมาก
- การแปรรูปยาวยังไม่มีเทคโนโลยีใหม่ในการใช้ประโยชน์หรือค้นคว้าพัฒนาตัวยาสสมุนไพรที่มีลักษณะเด่นในป่าภูลังกา ตลอดจนเพื่อใช้ประโยชน์ในการรักษา

ปัจจัยภายนอก

- การสร้างแผนงานร่วมกับเครือข่ายฯ และองค์กรต่างๆ ที่สนับสนุน ไม่มีความต่อเนื่องในเนื้อหาของกิจกรรม

- บุคคล / กลุ่มภายนอกเข้ามารุกรานพรณพืชสมุนไพร เพื่อใช้ในเชิงพาณิชย์ตาม กระแสนิยมบริโภคในสังคมปัจจุบัน

ปัจจัยภายใน

- ระบบการผลิตด้วยยา และการตลาดท้องถิ่น ไม่เป็นไปในรูปแบบกลุ่ม
- ไม่มีมาตรฐานในการผลิต การบรรจุผลิตภัณฑ์ (เมื่อถูกเปรียบเทียบกับกลุ่มอื่น)
- ไม่สามารถถ่ายทอดประสบการณ์สู่สมาชิกได้

2. การรณรงค์การใช้สมุนไพร และ องค์ความรู้หมอฟันบ้าน

ศักยภาพ

- มีวัตถุดิบด้านพรรณพืชสมุนไพรมาก
- มีความสามารถในการถ่ายทอดองค์ความรู้ ประสบการณ์ และสามารถเป็นวิทยากรในงานเชิงวิชาการต่างๆได้เป็นอย่างดี
- สมาชิกกลุ่มมีเทคนิค ทักษะ ในการรักษาแบบแผนไทย

ข้อจำกัด

- มาตรฐานผลิตภัณฑ์ และ ระบบการแปรรูปยังไม่ชัดเจน
- ระบบการบริหารภายในโครงสร้าง ยังไม่สอดคล้อง และไม่ชัดเจน ในการปฏิบัติได้จริง ของกลุ่ม ซึ่งมักมีข้อแม้เรื่องคน และเวลา เป็นหลัก
- งบประมาณในการบริหารจัดการกิจกรรมต่างๆ ไม่ต่อเนื่อง (ทั้งที่เป็นทุนสนับสนุนจากภายนอก และในส่วนของกลุ่มเอง)
- การเคลื่อนย้ายวัสดุอุปกรณ์ ,บุคลากรในการรณรงค์ ยังไม่มีความคล่องตัว

ปัจจัยภายนอก

- ยังเป็นที่รู้จักในวงแคบ (กรณีกลุ่ม)
- ไม่ได้รับการยอมรับตามกฎหมาย (ใบประกอบโรคศิลป์)

ปัจจัยภายใน

- การประสานงานภายในกลุ่มยังไม่พร้อมเพียงนัก
- ความเข้าใจต่อวัตถุประสงค์การรวมกลุ่ม และเป้าหมายของการทำงานร่วม ขาดช่วงไปบ้างเมื่อมีกิจกรรมไม่ต่อเนื่อง
- ยังไม่มีกระบวนการสร้างให้มีการสืบทอดองค์ความรู้สู่คนรุ่นใหม่ในชุมชน

3. การสำรวจชนิดพรรณพืช และการใช้ประโยชน์

ศักยภาพ

- มีจำนวนพรรณพืชสมุนไพรที่หลากหลายชนิด (จากการระดม / สำรวจของกลุ่ม)
- พรรณพืชสมุนไพรที่มีสรรพคุณเป็นยารักษาโรค มีหลากหลาย
- สมาชิกกลุ่มรู้จักสรรพคุณ และวิธีในการประกอบรักษา ตลอดจนวิธีในการใช้ประโยชน์เป็นอย่างดี

ข้อจำกัด

- ไม่สามารถสำรวจในรายละเอียด เช่น ในแต่ละลักษณะนิเวศน์ต่างๆ ในรอบพื้นที่ เขตกเขาภูลังกา เพราะขาดความคล่องตัวในการทำงาน และอุปกรณ์ประกอบ
- วิธีที่เคยเก็บข้อมูลนั้นยังไม่ครอบคลุม หรือเป็นไปตามความต้องการของกลุ่ม

ปัจจัยภายนอก

- กลุ่มคน หรือ องค์กรต่างๆ ที่เข้ามาหนุนเสริมกิจกรรมเรื่องการสำรวจนี้ ไม่มีแผนงานต่อเนื่องที่ชัดเจนร่วมกับทางกลุ่มว่าจะเก็บอะไร เก็บอย่างไร ทำข้อมูลแล้วจะใช้ประโยชน์เรื่องอะไรได้บ้าง และ ใช้ได้ในระดับใด
- กลุ่มบุคคลอื่นๆ ที่เข้ามาใช้ประโยชน์โดยไม่ผ่านกลุ่ม (หรือกลุ่มไม่ทราบ) มักมีการใช้ประโยชน์แต่ตัว ซึ่งมุ่งไปเป็นเชิงพาณิชย์เป็นหลัก

ปัจจัยภายใน

- ข้อตกลง หรือ กฎระเบียบในการใช้ประโยชน์ร่วมกัน ยังไม่ชัดเจน ทั้งในระดับชุมชน และบุคคลภายนอก

สมุนไพรที่ค้นพบในเทือกเขาภูแล้งกา

1. สมุนไพรที่เป็นตัวยารักษาโรคเกี่ยวกับท้อง : เช่นโรคกระเพาะอาหาร ,โรคลำไส้ ,ท้องเสีย ,ท้องร่วง ,ลมจุกเสียด และ ท้องอืด ดังรายละเอียด คือ

เอ็นอ้า

ใช้รากหรือผลต้มรับประทาน เป็นยาแก้อาการปวดท้อง ใช้ยอดจิ้มเกลือรับประทาน เป็นยาแก้ท้องเสีย

เขากวาง

ใช้รากต้มรวมกับสมุนไพรอื่นรับประทาน เป็นยาแก้ท้องผูก

ดุกใส

ใช้แก่นต้มรับประทาน เป็นยาแก้ท้องผูก

สะแบง , ต้นชาด

ต้มน้ำจากลำต้น เป็นยาแก้ท้องเสีย ,เป็นบิด

หญ้าแฝก

ใช้ต้มรับประทานแก้อาการจุกเสียดท้อง

หูลิง

ใช้รากต้มรับประทาน แก้ท้องอืด

ดิคน ,เพี้ยฟาน

ใช้ได้ทั้งต้น ต้มรับประทาน หรือใช้รากฝนรับประทาน เป็นแก้ปวดท้อง

แสมसान , ขี้เหล็กป่า

ยอด ,ใบ รับประทานแต่น้อย เป็นยาระบาย

มุย

ใช้แก่นต้มรับประทาน เป็นยาแก้โรคท้อง

บวบลม

ใช้ผลรับประทาน เป็นยาแก้โรคกระเพาะอาหาร

พังคิใหญ่ , พังคิ

ใช้รากต้มรับประทาน เป็นยาโรคกระเพาะอาหาร

ส้มลม

ใช้เถาเคี้ยว แก้ท้องอืด

ดาไก่

ใช้ลำต้นต้มรวมกับยาหัว อ้อยดำ ตากวาง รับประทานเป็นยาระบาย

หนามคอง

ใช้เปลือกทาเกลือ ปลิงไฟ แขน้ำ รับประทานเป็นยาแก้ถ่ายบิด

ไม้แดง

ใช้แก่นต้มรวมกับหัวขมิ้น ,บอระเพ็ด รับประทานเป็นยาโรคกระเพาะอาหาร

ชิงแคง , กระชาย

ใช้ใบ,หัว ปรงอาหาร หรือรับประทานสดๆ เป็นยาแก้ท้องอืด จุกเสียด

อือทือ , อือทือ

ใช้ดอก ,หัว ต้มรับประทาน เป็นผัก เป็นยาแก้ท้องอืด

กระโดนดง

ใช้รากต้มรับประทาน เป็นยาโรคกระเพาะอาหาร

ส่องฟ้า , ส่องดาว

ใช้ราก ต้มรับประทานเป็นยาระบาย

โมยราบ

ใช้รากต้ม รับประทานเป็นยาโรคกระเพาะอาหาร

คางควาย , คางควย

ใช้รากต้มรวมกับรากพายสะเรียง รับประทานเป็นยาแก้ท้องอืด

ยาหัวข้อ , คอนกระแต , ยาหัวใหญ่ , ยาเข้าข้อ

ใช้หัวต้มรวมกับรากต่างไก่ รากพายสะเม้า รากพายสะเรียง รับประทานแก้ท้องอืด ท้องเฟ้อ

บีเมย .เปื่อยเลือด

ใช้แก่นต้มน้ำรับประทาน เป็นยาแก้โรคกระเพาะอาหาร

ประดงเลือดเครือ

ใช้เถาต้มน้ำรับประทาน แก้โรคกระเพาะอาหาร

ไส้ตัน

ใช้ราก ,เถา ต้มน้ำรับประทาน รักษาแผลในกระเพาะอาหาร

ลั่นฟ้า .เพกา

รับประทานผล (ผัก) เผาไฟหรือ รับประทานสดๆ แก้ท้องร่วง

บันไดลิง ,ปอแสนพัน

ใช้เปลือกสับให้ละเอียด ต้มหรือชงกับน้ำรับประทาน เป็นยาแก้ท้องร่วง

ผักสัง .เทียน

รับประทานได้ทั้งต้น เป็นยาแก้ท้องอืด

กระเจียวหิน

ใช้รากต้มน้ำรับประทาน เป็นยาขับลม

ผีผวนเครือ

ใช้ลำต้น ต้มน้ำรับประทาน แก้ปวดท้อง

พวงพี

ใช้รากต้มน้ำรับประทาน แก้ปวดท้อง

เร่ว ,หมากหนั่ง ,แง่น้อย

ใช้รากต้มน้ำรับประทาน เป็นยาขับลม

2. ประเภทยาที่ใช้รักษาโรคมะเร็ง

เกล็ดลัน .เกล็ดนึ่ง

ใช้รากต้มน้ำร่วมกับสมุนไพรอื่น รับประทานเป็นยารักษาโรคมะเร็ง (เกล็ดลันชนิดเล็ก ใช้รากต้มน้ำร่วมกับฟ้าทลายโจร รับประทานรักษาโรคมะเร็งเต้านม , มะเร็งตับ)

หนอนตายยาก , ชี้นอน
ใช้ราก , แก่น ต้มรับประทาน

หนวดแมว
ใช้หัวฝนกับหัวอีโก้ยบ้ำ ทาเป็นยารักษาโรคมะเร็ง

โกฏพุงช้าง , กลิ้งกลางดง , อิลุมปุมเป้า
ใช้หัวฝนตากแห้ง ต้มรวมกับสมุนไพรอื่น รับประทานเป็นยารักษา

กระจายเครือ , ว่างอีเฒ่า , เฒ่าหนึ่งแห้ง
ใช้ทั้งต้น ต้มรวมกับสมุนไพรอื่น

คมป่าว , หญ้าไทร
ใช้รากต้มรับประทาน

ประดงเตี้ย
ใช้แก่นต้มรวมกับเกล็ดลิ้น รับประทานรักษาเฉพาะโรคมะเร็งตับ

3. สมุนไพรที่เป็นยารักษาโรคตับ , โรคดีซ่าน
จันเหลือง
ใช้แก่นต้มรวมกับแก่นหลักดำ รับประทาน

ขมิ้นเครือ
ใช้แก่นต้มรวมกับสมุนไพรอื่น รับประทาน

ตีนนก
ใช้แก่นต้มรวมกับแก่นฮังแห้ง รับประทาน

ฮังแห้ง (ฮังฮัง)
ใช้แก่นต้มรวมกับแก่นตีนนก รับประทานรักษาโรคตับ (ขึ้นเริ่มต้น)

4. พืชสมุนไพรที่เป็นยารักษาโรคนี้่ว , โรคทางเดินปัสสาวะ
(ปัสสาวะแดง , ปัสสาวะเหลือง)

คิคน , เพี้ยฟาน
ใช้ได้ทั้งต้น ต้มรับประทานหรือใช้รากฝนรับประทาน เป็นยาแก้โรคนี้่ว

ต้นกว่น , ค้อแลน

ใช้ได้ทั้งราก ใบ เปลือก แก่น ถึง ต้มรับประทานแก้บิดสภาวะแดง , เหลือง

เอื้องคอย , อีเอียง

ใช้รากต้มรับประทาน เป็นยาแก้บิดสภาวะเคล็ด

เหมือดแอ่

ใช้รากต้ม รับประทานเป็นยาแก้โรคนี้

โสมจีนป่า

ใช้รากต้มรวมกับแก่นก้านเหลือง รับประทานแก้โรคบิดสภาวะแดง , บิดสภาวะเคล็ด

คำแพงฮ้อย

ต้มทั้งลำต้น , ใบ , ราก รับประทานเป็นยาแก้โรคนี้

เครือตาปลา

ใช้แก่นต้ม รับประทานเป็นยาแก้โรคนี้

คมปาว , หญ้าคมปาว

ใช้รากต้มรับประทาน เป็นยาแก้โรคนี้

หวายสะนอย

ใช้รากต้มรับประทาน เป็นยาแก้โรคไต ขับบิดสภาวะ

เครือดอกต้าง , เทียนฤาษี

ใช้ลำต้นต้มรวมกับลำต้นขี้ตู่ รับประทานเป็นยาขับนี้

กระดุก , ลูกไส

ใช้แก่นต้มรวมกับรากไทร รับประทานแก้บิดสภาวะเหลือง

5. ประเภทยาบำรุง (บำรุงกำลัง , บำรุงโลหิต , บำรุงสมอง , บำรุงประสาท , บำรุงหัวใจ) ยาแก้เมื่อย , เป็นยาชูกำลังไปในขณะเดียวกัน เช่น กำแพงเจ็ดชั้น , ตาไก่ , สามพันชั้น

ใช้ลำต้น , ราก ต้ม หรือดองเหล้า รับประทานเป็นยาบำรุงร่างกาย บำรุงโลหิต

เขากวาง

ใช้รากต้มรวมกับสมุนไพรอื่น รับประทานเป็นยาแก้ปวดเมื่อย เส้นตึง

โตไม่รู้ล้ม , คิงไฟนกขุ่ม (นกขุ่ม)

ใช้ได้หมดทั้งต้น ต้มหรือใช้เฉพาะรากดองเหล้า รวมกับสมุนไพรอื่น เป็นยาบำรุงร่างกาย (ยาชูกำลัง)

เครือจัน . หม่วยแดง

ใช้แก้คันตำรับประทาน เป็นยาบำรุงโลหิต

เถาหม่วยเลือด

ใช้ราก ลำต้น ตำ รับประทานเป็นยาบำรุงโลหิต สำหรับสตรี

กวางตัวผู้

ใช้รากตำ รับประทาน เป็นยาบำรุงโลหิตสำหรับสตรี

หมอยพ้อคำ , หมอยนางชี , หมอยสาวแก่

ใช้ได้ทุกส่วน ตำ รับประทาน เป็นยาบำรุงโลหิตสำหรับสตรี หรือ ใช้รากตำรวมกับสมุนไพรตัว
อื่น รับประทานเป็นยาชูกำลัง

ตากวาง , ตากวง , กำแพงเจ็ดชั้น

ใช้ราก , แก่น ตำรวมกับสมุนไพรอื่น รับประทานเป็นยาแก้ปวดเมื่อย

หนาดนา , อีตู่ना

ใช้รากตำ รับประทานแก้หน้ามีด วิเวียน บำรุงโลหิต

ยาหิว , ข้าวเย็นเหนือ

ใช้หัวตำรวมกับสมุนไพรอื่นได้ทุกประเภท เป็นยาบำรุงโลหิต , แก้ปวดเมื่อย

คอนแคน

ใช้รากตำรับประทาน เป็นยาบำรุงกำลัง (ผู้ที่หย่อนสมรรถภาพทางเพศใช้ได้)

กระดองหีหูก

ใช้รากตำ รวมกับสมุนไพรอื่น เป็นยาชูกำลัง

หม่วยขาว

ใช้รากตำรับประทาน เป็นยาบำรุงโลหิต

น้ำกระเทียมโรง

ใช้แก้คัน ตำ หรือ ดองเหล้า รับประทานเป็นยาบำรุงกำลัง

กระยาเลย

บดละเอียดรวมกับสมุนไพรอื่น ประเภทยาบำรุง เป็นยาบำรุงกำลัง

หวายสะนอย

ตำทั้งต้นรวมกับสมุนไพรอื่น ประเภทยาบำรุง เป็นยาบำรุงกำลัง

ถั่วแฮ

ใช้รากตำรับประทาน เป็นยาบำรุงโลหิต

ดินขึ้นบ่อฮิ , รือบรือโรย

ใช้ใบ , แก่น ตำรวมกับกระดองหีหูก หรือ ดองเหล้ารับประทาน แก้ปวดเมื่อย บำรุงร่างกาย

เปิ้ล้าเงิน

ใช้ใบ ทำยาอบ ยาดัง ช่วยการไหลเวียนของโลหิต

ประดงดำ

ใช้เปลือก แก่น ต้มรวมกับสมุนไพรอื่น รับประทานแก้ปวดขา

พญามือฮาย , มือหนูมาน

ใช้รากต้มน้ำรับประทาน เป็นยาบำรุงกำลัง

เครือสามสิบสองประดง

ใช้เถาต้มน้ำรับประทาน แก้ปวดทุกชนิด แก้ปวดเมื่อย

ชิงน้อย

ใช้ต้นต้มน้ำรับประทาน เป็นยาบำรุงหัวใจ

ประดงแดง

ใช้แก่นหรือเปลือกต้ม เป็นยาแก้ปวดขา

ประดงขาว , เครือขาม , ขามเครือ

ใช้แก่นต้มน้ำรับประทาน เป็นยาแก้ปวดขา ปวดตามข้อ

ใบขามเครือ

ใช้ใบ,เถา ต้มรวมกับกำแพงเจ็ดชั้น และเถาวัลย์เขียว หรือ โดยการบดให้ละเอียด รับประทาน
แก้เส้นตายด้าน แก้กระดูกทับเส้น

หญ้าแฝกหอมใหญ่ , ตะไคร้ภู

ใช้หัวต้มน้ำรวมกับใผ่จืด รับประทานแก้โรคความดันสูง

ใผ่จืด , ใผ่ร้อยกอ

ใช้ใบ ต้ม ต้มรวมกับตะไคร้ภู รับประทานแก้โรคความดันโลหิตสูง

ประดงเหลือง

ใช้แก่น หรือ เปลือกต้ม รับประทานแก้ปวดขา

ต้างตุน , กระเจียนเน่า

ใช้รากต้มน้ำรวมกับสมุนไพรอื่น รับประทานแก้ปวดขา

นมพระฤาษี

ใช้ราก ลำต้น ต้มรับประทานเป็นยาบำรุงร่างกาย

เปล้าแดง

ใช้รากต้มน้ำรับประทานเป็นยาแก้ปวดเมื่อย

สะมัดใหญ่

ใช้รากต้มน้ำรวมกับ รากสองฟ้า รับประทานเป็นยาบำรุงประสาท

ยอป่า

ใช้แก่นต้มน้ำ รับประทานเป็นยาแก้ปวดหลัง ปวดเอว

ข้าวก่ำ , สบนกแซก

ต้มทั้งต้น รับประทานเป็นยาบำรุงโลหิต หญิงมีครรภ์ห้ามรับประทาน

แฮม .ขมิ้นต้น

ใช้ลำต้นต้มน้ำรับประทานเป็นยาแก้ปวดเมื่อย

โสมไทย

ใช้ใบ ,ต้น ต้มน้ำรับประทาน เป็นยาบำรุงโลหิต

สะมัดเล็ก

ใช้รากต้ม รวมกับ รากสะมัดใหญ่ รากสองฟ้า และน้ำผึ้ง รับประทานเป็นยาบำรุงสมอง

6. สมุนไพรประเภทที่ใช้เป็นยาแก้ไข้ ,ร้อนใน มีหลายชนิดคือ

กำแพงเจ็ดชั้น .ตาไก่

ใช้ลำต้น ,ราก ต้มรากกับจันทน์แดง จันทน์ขาว จันทน์เหลือง รับประทานเป็นยาแก้ไข้

เครือหมาน้อย ,ผักเขียว

ใช้ใบยี้ กรองเอาน้ำผสมกับเครื่องปรุง รับประทานเป็นยาแก้ร้อนใน

ส้มเส้า ,ส้มพอติ ,ส้มขี้มอด

ใช้แก่นฝนกับน้ำ รับประทานแก้ไข้ แก้อาการขมในปาก

เหมือดใหญ่

ใช้ลำต้นต้มน้ำรับประทาน หรืออาบแก้ไข้ป่า

เอ็ดอ้าแดง

ใช้รากต้ม รับประทานเป็นยาแก้ไข้

จันทน์

ใช้แก่นฝนกับน้ำรับประทานแก้ร้อนในสำหรับเด็ก

จันทน์แดง , จันทน์

ใช้แก่นฝนกับน้ำ รับประทานแก้ร้อนในสำหรับเด็ก

พญาบาท ,พญาบาท ,พญาบาทเขียว

ใช้เถาฝนกับน้ำ รวมกับสมุนไพรอื่นกับน้ำ รับประทานแก้ไข้ รากสด ใช้สุกฮื่อ

ติดต่อ ,ข้าวจี

ใช้ใบต้ม รับประทาน แก้ไข้ทรพิษ

แดงแดง

ใช้ได้ทุกส่วนของต้น รับประทาน แก้ไข้ รากสดใหญ่

7. สมุนไพรประเภทที่ใช้เป็นยาแก้โรคเบาหวาน มีอีกจำนวนหนึ่ง คือ
 หนอนหนายตัวผู้ , หนอนตายอยาก
 ใช้รากและลำต้นรวมกันกับหัวข้าวเย็น รับประทาน
 ไซ้เน่า
 ใช้ได้ทั้งหมดตั้งแต่รากถึงผลต้มรับประทาน
 ลูกใต้ใบ
 ใช้แก่นต้มรวมกับต้นหนวดแมว รับประทาน
8. สมุนไพรประเภทที่ใช้เป็นยาแก้โรคซางเด็ก มีหลายชนิดคือ
 หมากเลื่อม , มะกอกเหลื่อม , มะเหลื่อม , หน่าเลียบ
 ใช้แก่นต้มรับประทาน หรือ อบแก้โรคซาง
 ต้นรัง , เรียง , เรียงพนาม , เป่า , เป่าดอกแดง , ฮัง
 ใช้รากแช่น้ำ รับประทานแก้โรคซาง
 ส้มกก
 ใช้รากต้ม หรือแช่น้ำ รับประทานและอาบ
 ข่าเหนียวดำ
 ใช้ได้ทั้งต้น ใบกละเอียดโขลกคั้นระ รักษาโรคซางหัวเปื่อย
9. สมุนไพรประเภทยาแก้ผดผื่นแดง, เปื้อนเมา , ยาประสมรำนันม ,
 ยาสำหรับหญิงหลังคลอดบุตร มีหลายชนิดคือ
 กำมปูล
 ใช้รากต้มรับประทาน
 ช้างนาว
 ใช้ลำต้นต้มรับประทาน เป็นยาแทนการอยู่ไฟ
 หมากเป็น , ตะขบป่า
 ใช้ราก , ลำต้น ต้มรับประทาน เป็นยาแทนการอยู่ไฟ
 ผักหนาม
 ใช้รากต้มรับประทาน เป็นยาประสมรำนันม
 เครือหมาน้อย
 ใช้รากต้มรับประทาน แก้ผดผื่นแดง

ต้นถ่ม

ใช้รากต้มรวมกับยาสมุนไพรอื่น เป็นยาประสะระน้านม

เครือหมากเห็บ , หญ้านางแดง

ใช้รากต้มน้ำรับประทาน แก้น้ำนม

มูย

ใช้แก่นต้มน้ำรับประทาน แก้น้ำนมสำหรับแม่ลูกอ่อน

ผักหวานเบื้อ

ใช้ราก ลำต้น ต้มน้ำรับประทาน แก้น้ำนมสำหรับแม่ลูกอ่อน

โกฏพุงช้าง , กลิ้งกลางดง, อีลุ่มบุ่มเป่า

ใช้หัวฝายตากแห้ง ต้มรวมกับสมุนไพรอื่น เช่น ยาหัว รับประทานเป็นยาประสะระน้านม

นมราชสีห์

ใช้ลำต้นต้มน้ำรับประทาน เป็นยาประสะระน้านม สำหรับแม่ลูกอ่อน

ลิ้นฟ้า , ลิ้นไม้ , เพกา

ใช้ราก เปลือก ต้มน้ำรับประทาน แก้น้ำนม

สะมัดใหญ่

ใช้รากต้มน้ำรับประทาน แก้น้ำนม

เล็บแมว

ใช้รากต้มน้ำ รวมกับรากลำฮ้าง , ดงร้าง (สาบเสือ) รับประทานแก้น้ำนมสำหรับแม่ลูกอ่อน

นมสาว

ใช้รากต้มน้ำรวมกับสมุนไพรอื่น รับประทานแก้น้ำนม

กันครก

ใช้รากต้มน้ำรับประทานเป็นยาประสะระน้านม

10. สมุนไพรที่ใช้เป็นยาเกี่ยวกับโรคผิวหนัง , เครื่องสำอาง , ตลอดจนรักษาแผล / ฝี /หนอง มีหลายชนิด คือ

ตัว

ใช้ยางผสมกับน้ำมันหมู รักษาโรคหิด

หมากก่อ

ใช้ผล ทูบเอาข้างใน ทาบริเวณที่เป็นแผล

เครือหมากเห็บ , หญ้านางแดง

ใช้รากฝนทาบริเวณที่เป็นฝี แผล

แฉม

ใช้ใบเผาใบเอาฝุ่น ทำน้ำด่าง ล้างแผลจะฆ่าเชื้อโรค

ผักแว่นบก

ใช้ทั้งใบ ลำต้น บดให้ละเอียด ห่อเล็บบริเวณที่เป็นเชื้อรา

กลอย

ใช้หัว ผ่านบิบน้ำ ผสมกับน้ำมะนาว ใช้ทาหนัง แก้มือ ทำให้ผิวหนังขาว

หนามแท่ง

ใช้ผลบดละเอียด ทำยาสระผม

11. พืชพันธุ์ที่ใช้เป็นตัวยารักษาโรคฟัน ,ช่องปาก ,หู คอ ,ตา มีอีกกลุ่มหนึ่ง คือ

ชะเอม

ใช้เปลือกอม แก่เจ็บคอ ใช้แก่นต้มน้ำ รับประทานทำให้ชุ่มคอ

ข่อย

ใช้แก่นต้มน้ำ รับประทาน เป็นยาแก้ปวดฟัน

เอื้องดอย ,อีเอียง

ใช้ใบ หรือลำต้นต้มน้ำ บิใส่แก้วนํ้าหนวก

สามพันตึง, อีลุ่มปุมเป้า ,กลิ้งกลางดง

ใช้หัวฝน รับประทานแก้โรคคอติด

12. สมุนไพรประเภทตัวยารักษาโรคอัมพาต ,เหน็บชา มีเช่น

มะขามป้อม

ใช้รากต้มน้ำร่วมกับรากไม้ป่า รับประทาน รักษาโรคเหน็บชา

เครือหน่อง

ใช้เถา ใบ บดละเอียดรวมกับตัวยาสุมุนไพรรชนิดอื่นรับประทานเป็นยารักษาโรคอัมพาต

ชิงกระชายแดง

ใช้หัวบดกับสมุนไพรรอื่น รับประทานรักษาโรคอัมพาต

ชิงแห้ง

ใช้หัวบดรวมกับสมุนไพรรอื่น รับประทานรักษาอัมพาต โดยใช้สูตรขิง 5 ข่า 3

13. สมุนไพรประเภทตัวยาถอนพิษสัตว์ ,สัตว์พิษกัด ต่อย มีหลายชนิดคือ

เสตพังพอนชนิดเถา

ใช้เถาหรือหัวฝนกับน้ำมะนาว ทาบริเวณที่สัตว์มีพิษกัดต่อย

ไม้จืด ,ไม้ร้อยกอ

ใช้ใบ ต้ม ต้มรวมกับตะไคร้ฤๅ กฤษณาต้มน้ำดื่มรับประทานเป็นยาถอนพิษ

พญาจองพอน .จองพอน

ใช้รากต้ม รับประทานแก้สรรพพิษ

ปอแดง

ใช้หัวเคี้ยว เป่า หรือ ฝนกับน้ำมันมะนาวทาบริเวณที่งูกัดหรือสัตว์มีพิษกัด ,ต่อย
เยียวงู

ใช้รากฝน ปิดแผลบริเวณที่งูกัด

อีรอก ,กะบูก

ใช้หัวผ่าน ปิดปากแผล บริเวณงูกัด หรือสัตว์มีพิษกัด ,ต่อย

สามสิบ

ใช้ลำต้น ต้ม รับประทาน หรืออาบ แก้ลมพิษ ,สารพิษ

14. สมุนไพรประเภทตำรายารักษาโรคหอบ หืด,ภูมิแพ้ คือ

กันครก ,ตับเต่า,กล้วยเต่า,ไข่เต่า ,รากครก

ใช้รากต้ม รวมกับสมุนไพรอื่น รักษา หืด หอบ

อ้อยช้าง

ใช้รากต้มรับประทานแก้โรคหืด หอบ

15. สมุนไพรประเภทตำรายาฆ่าพยาธิ มี เช่น

หนอนหน่าย ,หนอนตายอยาก ,สามสิบกีบ

ใช้รากต้ม รวมกับรากหัวข้าวเย็นรับประทานเป็นยารักษาโรคพยาธิตัวจิ๊ด
มะเกลือ

ใช้ผล โขลกให้ละเอียดผสมกับน้ำกะทิ ใช้เป็นยาฆ่าพยาธิ

มะขามเครือ

ใช้ราก ,เถา (ไม่ใช้ใบ) ต้มรับประทาน เป็นยาฆ่าพยาธิ

มูยแดง ลกระเบียน

ใช้ลำต้นต้มรับประทาน แก้ตกขาว (หมาดขาว)

ทรหด

ใช้รากต้ม รับประทาน รักษาผดผื่นอักเสบ

ตะบองเพชร

ใช้ลำต้น ฝาดต้มรับประทานกับสมุนไพรอื่น รับประทานแก้ตกขาว (หมาดขาว)

ตานกต

ใช้แก่นต้ม รวมกับรากตากวาง ตาไก่ รากตับเต่าเครือ รับประทานเป็นยารักษา

16. พืชพันธุ์ที่ใช้เป็นยาสำหรับรักษาโรคทั่วไป มีหลายชนิด คือ
 เจริญปลาดุกใหญ่
 ใช้แก้คันคันรวมกับ แก้คันตะโก แก้คันคันแก รักษาโรคแก้ปวดศีรษะ
 ผักคาค
 รักษาโรคต่างๆ เป็นยาเลือด
 ข่าป่า , ข่าโคม
 ใช้แก้ปวดรวมกับเปลือกไม้จืด รากเพ็ก เครื่องสำอาง ทาแก้ประดงไฟ
 เอ็นอ่อน
 ใช้ใบ แก้ คันรักษาโรค แก้ร้อนใน
17. พืชพันธุ์ที่เป็นยาสำหรับรักษาอาการเจ็บป่วยของสัตว์ มี
 มะกอก
 ใช้เปลือกแช่น้ำกับเกลือ นำไปรดเท้าวัวควายที่เป็นแผล โรคเท้าเปื่อย
 หอม , ต้นหอม , ถั่ว
 ใช้ยอดเดี่ยว เป่าตา วัว ควาย รักษาโรคตาเจ็บ , อักเสบ
 ยอป่า
 ใช้ผล สุนัขกิน เป็นยาถ่ายพยาธิ
18. พืชพันธุ์ที่ใช้ประโยชน์จากป่า โดยใช้ประโยชน์เป็นส่วนประกอบ หรือ
 อุปกรณ์ทำเป็นเครื่องนุ่งห่ม
 เหมือดใหญ่ , เหมือดขน
 ใช้ใบต้มผสมกับใบส้มโอม สำหรับพอกไหม
 นางดำ , หมาเค็ง , ต้นเข็ง
 ใช้แก้คันและเปลือกต้ม ย้อมผ้าจะได้สีแดง อมส้ม
19. พืชพันธุ์จากป่าสามารถนำมาทำประโยชน์ด้านการเกษตร เช่น
 สะเดา
 ใช้ใบหมัก ทำยาฆ่าแมลง
 หมาเค็ง , นางดำ
 ใช้เปลือกย้อมผ้า
 ไหลแดง
 ใช้รากทุบแช่น้ำเย็น เป็นยาเบื่อปลา

ไผ่ตัน , สะตัน

ลำตันใช้ทำของสวิง

20. พืชพันธุ์จากป่าสามารถนำมาทำประโยชน์ด้านดนตรี เช่น
หน่อไม้กระแสน
ใช้ลำตันทำลูกแคน , โหวด
เรียง
ใช้ลำตันทำโปงลาง

บทที่ 5

บทสรุป

โครงการศึกษาแนวทางการอนุรักษ์ ป่าฝุ และพัฒนาพรรณพืชสมุนไพรในพื้นที่ป่าภูสิงห์อย่างยั่งยืน วัตถุประสงค์เพื่อศึกษาปัจจัย และวิวัฒนาการทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมของชุมชนที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงการอนุรักษ์ และฟื้นฟูพรรณพืชสมุนไพรป่าภูสิงห์ เพื่อศึกษารวบรวมพรรณพืชสมุนไพรในพื้นที่ป่าภูสิงห์โดยการมีส่วนร่วมของชุมชน เพื่อศึกษาแนวทางการอนุรักษ์ ป่าฝุ และพัฒนาเทคนิควิธีการจัดการทรัพยากรสมุนไพรธรรมชาติป่าภูสิงห์อย่างยั่งยืน

เนื่องจากโครงการวิจัยปิดโครงการในระยะที่สอง เพราะการดำเนินกิจกรรมตามแผนงานของโครงการล่าช้า และบางกิจกรรมไม่บรรลุวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ ดังนั้น การดำเนินงานที่ผ่านมาจึงได้ผลเฉพาะการศึกษารวบรวมข้อมูลบริบทชุมชน พรรณพืชสมุนไพรในพื้นที่ป่าภูสิงห์ และองค์ความรู้เกี่ยวกับสมุนไพรป่าภูสิงห์เท่านั้น

บรรณานุกรม

องค์การบริหารส่วนตำบลโพธิ์มากแข้ง อำเภอบึงโขงหลง จังหวัดหนองคาย. ข้อมูลสถิติเพื่อการพัฒนาตำบล ปี 2547. เอกสารอัดสำเนา

องค์การบริหารส่วนตำบลโพธิ์มากแข้ง อำเภอบึงโขงหลง จังหวัดหนองคาย. ร่างแผนพัฒนาตำบล 3 ปี. เอกสารอัดสำเนา

องค์การบริหารส่วนตำบลหนองชน อำเภอนาทม จังหวัดนครพนม. ข้อมูลสถิติเพื่อการพัฒนาตำบล ปี 2547. เอกสารอัดสำเนา

องค์การบริหารส่วนตำบลหนองชน อำเภอนาทม จังหวัดนครพนม. ร่างแผนพัฒนาตำบล 3 ปี. เอกสารอัดสำเนา

ภาคผนวก

